

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DİNDARLIĞIN EVLİLİK DOYUMU VE DEPRESYON
İLE İLİŞKİSİ (BOLU ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA BETÜL AYDIN

BOLU, TEMMUZ -2023

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİNDARLIĞIN EVLİLİK DOYUMU VE DEPRESYON İLE
İLİŞKİSİ (BOLU ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEHRA BETÜL AYDIN

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hüseyin İbrahim Yeğin

BOLU, TEMMUZ - 2023

KABUL VE ONAY SAYFASI

Zehra Betül AYDIN tarafından hazırlanan “**DİNDARLIĞIN EVLİLİK DOYUMU VE DİNDARLIK İLE İLİŞKİSİ (BOLU ÖRNEĞİ)**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.
27/07/2023

Jüri Üyeleri

Danışman
Prof. Dr. Hüseyin İbrahim YEĞİN
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Muammer CENGİL
Hitit Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Seyyid SANCAK
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

İmza

.....

.....

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin 20/06/2023 tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 22 olarak tespit edilmiştir.

Bu çalışma için İnsan Araştırmalar Etik Kurulundan 2022/281 sayısı ile etik izin alınmıştır.

.....

ZEHRA BETÜL AYDIN

ÖZET

**DİNDARLIĞIN EVLİLİK DOYUMU VE DEPRESYON İLE İLİŞKİSİ
(BOLU ÖRNEĞİ)
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ZEHRA BETÜL AYDIN
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FESEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
(TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. HÜSEYİN İBRAHİM YEĞİN)**

BOLU, TEMMUZ - 2023

XII + 95

Bu araştırma dindarlığın, evlilik doyumu ve depresyon ile ilişkisini incelemektedir. Bu bağlamda, cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, eğitim durumu, evlilik süresi gibi kişisel ve demografik özellikler açısından da aralarındaki ilişki ele alınmıştır.

Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel ve betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Bolu’da ikâmet eden 305 evli birey oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Dindarlık Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği, Evlilik Yaşamı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Üç ana başlıktan oluşan çalışmada ilk bölümde kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Bu bölümde dindarlık, evlilik doyumu ve depresyon kavramları ile ilgili bilgi verilmiştir. İkinci bölümde çalışmanın modeli, evreni, veri toplama araçları, verilerin toplanması hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın neticesinde elde edilen bulgular ve bunlara yönelik değerlendirmeler bulunmaktadır.

Araştırmanın bulgularına göre Dindarlık ile Evlilik Doyumu arasında anlamlı herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Dindarlık ile Depresyon arasında negatif yönde düşük derecede anlamlı bir ilişki söz konusudur. Aynı zamanda Evlilik Doyumu ve Depresyon arasında da negatif yönlü düşük derecede anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Dindarlık, Din Psikolojisi, Evlilik Doyumu, Depresyon

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGIOSITY AND MARITAL SATISFACTION AND DEPRESSION (BOLU EXAMPLE)

MASTER THESIS

ZEHRA BETÜL AYDIN

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

(SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. HÜSEYİN İBRAHİM YEĞİN)

BOLU, JULY 2023

XII + 95

This research examines the relationship between religiosity and marital satisfaction and depression. In this context, the relationship between them in terms of personal and demographic characteristics such as gender, age, income level, education status, marriage duration was discussed.

In the study, relational and descriptive survey model, one of the quantitative research methods, was used. The sample of the study consists of 305 married individuals residing in Bolu. In the study, Religiosity Scale, Beck Depression Scale, Marital Life Scale and Personal Information Form were used as data collection tools.

In the study, which consists of three main titles, the conceptual framework is included in the first part. In this section, information about the concepts of religiosity, marital satisfaction and depression is given. In the second part, information was given about the model of the study, its universe, data collection tools, data collection. In the third part, there are the findings obtained as a result of the research and the evaluations for them.

According to the findings of the study, no significant relationship was found between Religiosity and Marital Satisfaction. On the other hand, there is a low degree of significant negative relationship between Religiosity and Depression. There is also a significant negative relationship between Marital Satisfaction and Depression.

KEYWORDS: Religiosity, Psychology of Religion, Marital Satisfaction, Depression

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
TABLO LİSTESİ	x
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ	xi
TEŞEKKÜR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
1.1 Din ve Dindarlık.....	7
1.1.1 Dinin Tanımı	7
1.1.2 Dindarlık.....	10
1.1.3 Dindarlığın Boyutları	11
1.1.4 Allport’a Göre Dindarlık Tipleri	12
1.1.5 Weber’e Göre Dindarlık Tipleri	13
1.1.6 Türk Toplumunda Dindarlık Tipleri.....	14
1.1.7 Dindarlığın Ölçülmesi	14
1.2 Evlilik Doyumu.....	15
1.2.1 Evlilik Tanımı.....	15
1.2.2 Evlilik Türleri	18
1.2.3 Evliliği Etkileyen Faktörler	21
1.2.4 Evlilik Doyumu	25
1.2.5 Evlilik Doyumuna Dair Kuramsal Yaklaşım	27
1.2.5.1 Psikoanalitik Kuram	27
1.2.5.2 Davranışçı Kuram	28
1.2.5.3 Bilişsel Kuram	28
1.2.5.4 Sosyal Öğrenme Kuramı.....	29
1.2.5.5 Sosyal Mübadele Kuramı.....	30
1.2.5.6 Bağlanma Kuramı	31
1.2.5.7 Yükleme Kuramı.....	32
1.2.5.8 Sevginin Evrimi Kuramı	33
1.2.5.9 Kişiler Arası Çekim Kuramı	33
1.2.5.10 Üçgen Sevgi Kuramı.....	35

1.3 Depresyon	36
1.3.1 Depresyonun Tanımı	36
1.3.2 Depresyonun Nedenleri	37
1.3.3 Depresyonun Risk Faktörleri.....	41
1.3.4 Depresyon Türleri.....	41
1.3.5 Depresyonun Belirtileri	43
İKİNCİ BÖLÜM	45
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	45
2.1 Araştırmanın Modeli	45
2.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi	45
2.3 Araştırmanın Veri Toplama Araçları	45
2.3.1 Kişisel Bilgi Formu.....	46
2.3.2 Dindarlık Ölçeği	46
2.3.4 Evlilik Doyumu Ölçeği.....	46
2.3.5 Beck Depresyon Ölçeği	46
2.3.6 Araştırma Verilerinin Toplanması	47
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	48
3. BULGULAR VE YORUMLARI	48
3.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	48
3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	49
3.2.2. Evlilik Doyumu Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Analizi	50
3.2.3. Beck Depresyon Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Analizi	51
3.3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere ve Demografik Değişkenlere İlişkin Çıkarımsal İstatistikler	53
3.3.1. Ölçeklerin Demografik Değişkenlere Göre Farklılığının İncelenmesi	53
3.3.2. Ölçeklerin Birbirleri ile Olan İlişkilerinin İncelenmesi	66
SONUÇ.....	68
KAYNAKLAR	73
EKLER.....	82

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1 Beck'in Bilişsel Modeli.....	29
Şekil 2 Sosyal Mübadele Kuramı	31
Şekil 3 Bağlanma Kuramı (Bartholomew, K., & Horowitz, L.).....	32
Şekil 4 Stenberg'in Üçgen Sevgi Kuramı	35
Şekil 5 Depresyonun Bilişsel Modeli	40
Şekil 6 Araştırma Modeli.....	45

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1	Katılımcıların demografik özellikleri.....	48
Tablo 3.2	Dindarlık Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Düzeyi	49
Tablo 3.3	Evlilik Doyumu Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Düzeyi.....	51
Tablo 3.4	Beck Depresyon Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Düzeyi.....	52
Tablo 3.5	Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin cinsiyete göre farklılığının incelenmesi	53
Tablo 3.6	Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin çalışma durumlarına göre farklılığının incelenmesi..	55
Tablo 3.7	Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin yaşa göre farklılığının incelenmesi	56
Tablo 3.8	Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin yaşanılan yere göre farklılığının incelenmesi.....	57
Tablo 3.9	Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin evlenme şekline göre farklılığının incelenmesi.....	58
Tablo 3.10	Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin evlilik süresine göre farklılığının incelenmesi	59
Tablo 3.11	Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin çocuk sayısına göre farklılığının incelenmesi	61
Tablo 3.12	Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin eğitim düzeyine göre farklılığının incelenmesi.....	62
Tablo 3.13	Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin gelir düzeyine göre farklılığının incelenmesi.....	64
Tablo 3.14	Ölçekler arasındaki ilişkinin incelenmesi	66
Tablo 3.15	Hipotezlerin Kabul-Ret Durumu.....	67

KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ

ANOVA: Analyses of Variance

BAİBÜ: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

BB: Bipolar Bozukluk

BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği

c.: cilt

çev.: Çeviren

DSM-5: Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı

ed.: Editör

EYÖ: Evlilik Yaşamı Ölçeği

H: Hipotez

H.: Hazreti

MDB: Majör Depresif Bozukluk

SMT: Sosyal Mübadele Teorisi

SPSS: Statistical Package for Social Sciences

vd.: Ve Diğerleri

vb.: Ve Benzeri

TEŞEKKÜR

Öncelikle bu çalışmanın başlangıcından sonuna kadar tüm aşamalarında emeği geçen, destek ve yardımlarını esirgemeyen, akademik tecrübeleri ile yol gösteren, kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Hüseyin İbrahim YEGİN'e,

Çalışmanın istatistiksel analiz kısmında bilgi ve tecrübesinden yararlandığım kıymetli hocam Doç. Dr. Hakan Tahiri MUTLU'ya,

Öneri ve tenkitleriyle çalışmamıza katkı sağlayan tez jüri üyesi kıymetli hocalarım Prof. Dr. Muammer CENGİL ve Doç. Dr. Seyyid SANCAK'a,

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hep yanı başımda hissettiğim, güzel temennileri ve hayır dualarını eksik etmeyen anneme, babama ve tüm aileme,

Son olarak üzerimde hakkı olan, çalışmama akademik tecrübeleri ile yol gösteren, burada ismini zikredemediğim tüm hocalarıma, dua ve destekleriyle yanımda olan tüm arkadaşlarıma ve anketimize katılan tüm katılımcılara teşekkür ederim.

Zehra Betül AYDIN

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Din, yaratıcı tarafından oluşturulan bir sistem olup, inanan her bireyin kendi iradesi doğrultusunda tercih ettiği bir olgudur.¹ Dünyada müşahade edebildiğimiz kısıtlı varlık alanının ötesine dair bir anlam arayışı ve kuşatıcı niteliği açısından güvenli bir ortam sağlayan din², insanın önemli bir tecrübe alanını oluşturmaktadır.³

Dinler insanların hayatlarında yol göstermek suretiyle⁴ onlara bir yaşam tarzı, dünya görüşü ve baş etme metotları sunmaktadır.⁵ Bireylerin yaşamında belirli bir kısmı ihtiva eden değil, bireysel ve kolektif her safhasında var olan bir sistemdir.⁶ Bu sebeple bir dine mensubiyet gösteren bireylerin tüm yaşamında dinin belirlediği ölçüde davranış sergilemesi beklenmektedir.⁷ Genelde her din özelde İslam dini kadın ve erkeğin evlilik yaşamlarında karşılıklı hak, sorumluluk ve davranış alanlarını belirlemektedir. Bu bağlamda dinin etkisinin bireylerin aile hayatı içerisinde etkin rol oynadığı görülmektedir.

Evlilik, bireylerin kalıcı bir beraberlik temennisi ile bir araya gelerek, aile kurmak ve neslinin devamlılığını sağlamak amacıyla, birbirlerine karşı eş, çocuklarına karşı ebeveyn vasıflarıyla sorumluluklar üstlendikleri, birbiriyle iç içe ve etkileşimli sistemlerden oluşan evrensel bir kurumdur.⁸ Aynı zamanda evlilik, kültürler arası farklılıklar göstermekle birlikte tüm toplumlarda hem geleneksel tezahürleri bulunan hem de yasal olarak kabul görmüş tek birliktelik şeklindedir.⁹

Evlilik sisteminin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için eşlerin kendi arasındaki uyumu oldukça önemlidir. Bu uyumu etkileyen pek çok faktör vardır. Eşlerin yetiştikleri kültürel çevre, iletişim becerileri, karakterleri, hayatı

¹ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (Ankara: Diyanet İşleri Reisliği, 1935), 1/90.

² Anthony Giddens- Ersin Kuşdil, *Modernliğin Sonuçları* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010), 104.

³ Ali Köse (ed.), *Kutsalın Dönüşü* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2014), 36.

⁴ Maksut Çetin, "Dindarlık-Ahlak İlişkisi ve Dini-Toplumsal Yansımaları", *Mizanü'l Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (2021), 84.

⁵ Hüseyin İbrahim Yeğin, "Öfke Duygusu ve Dinî Açından Baş Edebilme Yolları", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/2 (2010), 248.

⁶ Nazife Gürhan, "Toplumsal Cinsiyet ve Din", *Şarkiyat* 4 (2010), 61.

⁷ Ahmet Rifat Geçioğlu- Hasan Kayıklık, "Dindarlık ve Evlilik Uyumu İlişkisi: Evli Bireyler Üzerine Bir İnceleme", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2019), 203.

⁸ Didem Demir Erbil- Oya Hazer, "Çalışan Bireylerin Evlilik Uyumlarının İncelenmesi", *International Journal of Eurasian Education and Culture* 3/5 (2018), 100.

⁹ Nevzat Tarhan, *Mutlu Evlilik Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2016), 13.

anlamlandırma biçimleri ve inançları bu faktörlerden bazılarıdır.¹⁰ Bu bağlamda günümüzde yapılan araştırmalarda oranlarının oldukça arttığı görülen depresyon ve stres¹¹ de bu faktörler arasında sayılabilir.

Bireylerin dinamik ve akışkan sosyal hayat içerisinde değişen değer yargıları, yaşam biçimleri ve hayata bakış açılarıyla birlikte aile kurumuna ve evliliğe bakış açıları da değişmektedir.¹² Değişim gösteren bu süreçle beraber eşlerin evliliğe yüklediği anlamlar ve problem çözme yöntemleri gibi pek çok alanda derinden etkilenmektedir. Bu çalışmada aile ilişkilerini sadece eşler arası ilişki bağlamında değerlendirerek, eşlerin demografik özellikleri ile dindarlığın evlilik doyumu ve depresyon ile ilişkisi incelenmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmamız Bolu ilinde ikamet eden evli bireylerin, evlilik doyumu ve depresyon düzeylerinin dindarlık düzeyleri ile ilişkisi olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir. Araştırmamızın amacı evli bireylerin evlilik doyumu ve depresyon düzeylerinin dindarlık düzeyleri ile ilişkisini incelemek ve demografik değişkenlerle birlikte aralarındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Din Bilimleri alanında benzer çalışmalar yapılmış olmasına rağmen evlilik doyumu ve depresyonun birlikte ele alınarak, dindarlık ile ilişkisinin ele alınmadığı görülmüştür. Alan yazında yapılan çalışmalarda eksik kaldığını düşündüğümüz bu araştırmada farklı demografik değişkenler bağlamında evlilik doyumu ve depresyon düzeylerinin dindarlık düzeyi ile arasındaki ilişkiyi açıklamak hedeflenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın alana katkı sağlaması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Din, inanan ya da inanmayan her bireyi, inanması yahut inanmaması yönüyle oldukça ilgilendiren bir unsurdur. İnanan insanların yaşamlarına yön verdiği ve beslendikleri en temel kaynak olan din: bakış açısını, yaşam tarzını belirlediği gibi subjektif ve objektif yönleriyle¹³ insan hayatındaki diğer tüm konularda da kendini göstermektedir. Bu önemli konuların başında toplumun en küçük ancak en değerli kurumu olan aile gelmektedir. Aile toplumsal olarak pek

¹⁰ Ahmet Rifat Geçioğlu, *Evlilik Uyumu-Dindarlık İlişkisi* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 2.

¹¹ Mustafa Atak- Aslıhan Ataman, “Ruh Sağlığı ve Dindarlık İlişkisi”, *Journal of Ibn Haldun Studies, Ibn Haldun University*, (2022), 202.

¹² Geçioğlu- Kayıklık, “Dindarlık ve Evlilik Uyumu İlişkisi”, 203.

¹³ Kamran Birand, “Din Kavramının İncelenmesi Hakkında”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1-4 (1960), 17.

çok işleve sahip olmakla birlikte psikolojik olarak bireyin iyi oluş halinde de etkilidir.¹⁴ Ailede inşa edilen temeller, toplumu şekillendirdiği için bireylerin yani eşlerin aile içindeki uyumu ve mutluluğu her açıdan önemlidir.¹⁵ Bu bağlamda dindarlık düzeyi ile evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi ortaya koymak önem arz etmektedir.

Dindarlık ile ele aldığımız bir diğer faktör ise depresyondur. İlk yıllarda yapılan araştırmalar dindarlık ve bedensel sağlık ilişkisi üzerine iken daha sonra dindarlığın ruh sağlığı ile ilgili olup olmayacağı incelenmiş ve dindarlık-ruh sağlığı ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma verilerine göre depresyon hastalığı zamanla artmaktadır. Hızla artan bu hastalık her insanı hedef alabilmektedir. Bireyden topluma doğru insanların birbirlerine bulaşıcı bir hastalık edasıyla geçirdikleri bu hastalığın, sebepleri genelde manevi değerlerin kaybolmasıyla ilişkilendirilmiştir. Özellikle Avrupa ülkelerinde depresyona karşı önlemler arttırılmış, kiliselerden yardım istenmiştir.¹⁶ Din ve ruh sağlığı alanında yapılan çalışmalara bakıldığında, dini yaşamın hastalıklara karşı koruyucu fonksiyonundan ve hastalıkların sağaltımındaki rolünden bahsedilmektedir.¹⁷ Ülkemizde de bu hastalığın tedavi yöntemi sadece ilaçlarla sınırlı kalmamakta, manevi destek hizmetleri ile desteklenmektedir. Araştırmamızın ülkemizde de son yıllarda bağımsız bir alan olma yolunda Manevi Danışmanlık hizmetlerine de fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Problemleri

Bu araştırmanın temel problemi “evli bireylerin evlilik doyumu ve depresyon düzeyleri ile dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusudur.

Ayrıca “evli bireylerin evlilik doyumları, depresyon ve dindarlık düzeyleri ile işlenen farklı demografik değişkenler arasında ilişki var mıdır? sorusuna da cevap aranmaktadır.

¹⁴ Hatice Kılınçer, “Aile, Psikoloji ve Din: Aile ve Dini Rehberlik Bürosu (ADRB) Çalışanlarına Yönelik Psikoeğitim Örneği”, *Diyanet İlmî Dergi* 58/4 (2022), 1496.

¹⁵ Zeynep Sümeyye Yılmaz, *Eşler Arası Uyum ve Dindarlık* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 6.

¹⁶ Süleyman Altıntaş, “Depresyonla Dinsel Başa Çıkmak Mümkün Mü?”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/36 (2015), 404.

¹⁷ Ali Ayten, “Din ve Sağlık: Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/3 (2013), 8.

Din Psikolojisi alanında yapılan araştırmalara bakıldığında din gerek bireysel gerek aile ortamında, olumsuz hayat koşullarında, acının en derinden hissedildiği vefat durumlarında, ruh sağlığına ilişkin pek çok durumda başvurulacak ve sığınılacak bir inanç olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁸ Bu bağlamda araştırma maddelerinin daha ayrıntılı ele alınıp incelenmesi için veriler problemlere göre çözümlenerek alt hipotezler oluşturulmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Genel ve nesnel olan bilgilere ulaşmak amacı taşıyan, toplumsal gerçekliklerin açıklanmasına dair yapılan çalışmalar, nicel araştırmalar olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Çalışmamızda nicel araştırma modelinde ilişkisel ve betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılara tarafımızdan hazırlanan farklı demografik değişkenleri saptamak adına kişisel bilgi formu, dindarlık ölçeği, depresyon ölçeği ve evlilik doyumu ölçeği uygulanmıştır.

Araştırmanın Sayıtları

Dindarlık düzeyini ölçmede kullandığımız Dindarlık Ölçeği geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Evlilik doyumunu ölçmede kullandığımız Evlilik Yaşamı Ölçeği geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Depresyon düzeyini ölçmede kullandığımız Beck Depresyon Ölçeği geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Bireyler araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlamış olup kendilerine yöneltilen sorulara anlayarak ve gerçeği yansıtacak şekilde içtenlikle cevaplar vermişlerdir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Özellikle insanı konu edinen Sosyal Bilim araştırmaları çok yönlü ve kapsayıcı olduğundan²⁰ sınırlandırılmaya ihtiyaçları vardır. Bu araştırmanın sınırlılıkları ise şunlardır:

¹⁸ Murphy Patricia E.; Ciarrocchi, “Klinik Depresyon Hastalarında Dini İnanç ve Uygulamaların Depresyon ve Umutsuzlukla İlişkisi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/2 (2007), 162.

¹⁹ Hikmet Yazıcı- Fatma Altun, “Nitel ve Nicel Yöntemleri Kullanan Araştırmacıların Empatik Eğilimleri ve İşlevsel Olmayan Tutumları Arasındaki Farklılıklar”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 181/181 (2014), 372.

²⁰ Suat Pektaş, “Sosyal Bilim Programlarında İçerik”, *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)* 24/2 (2019), 452.

Araştırmamızda incelenen dindarlık değişkenine ilişkin veriler Prof. Dr. Veysel Uysal'ın hazırlamış olup Ali Ayten'in geliştirdiği Dindarlık Ölçeğinin ölçtüğü maddelerle sınırlıdır. Araştırmamızdaki dindarlık ölçeği İslam dini ile sınırlıdır.

Araştırmamızda incelenen evlilik doyumu değişkenine ilişkin veriler Prof. Dr. Esin Tezer'in geliştirdiği Evlilik Yaşamı Ölçeğinin ölçtüğü maddelerle sınırlıdır.

Araştırmamızda incelenen depresyon değişkenine ilişkin veriler Prof. Dr. Nesrin Hisli Şahin tarafından geliştirilen Beck Depresyon Envanterinin ölçtüğü maddelerle sınırlıdır.

Araştırmamızın örnekleme araştırma konusu göz önünde bulundurularak araştırmanın seyrini olumsuz etkilemeyecek şekilde yeterli düzeyde okuma ve anlama becerisine sahip olan evli bireylerden oluşmaktadır.

Araştırmamız sadece Bolu ilinde ikamet eden evli bireylerle sınırlıdır.

Araştırmamızın bulguları 2022-2023 tarihleri arasında yapıldığından, araştırmaya katılan deneklerin inanç, fikir, düşünce ve tutumlarında zamanla değişim olabileceği göz önünde bulundurularak, yapıldığı zamanla sınırlıdır.

Araştırmamızın bulguları uygulanan ölçeklerin güvenilirliği ile sınırlıdır.

Araştırmanın bağımsız değişkenleri, cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, çalışma durumu, eğitim durumu, evlilik süresi, evlenme şekli, çocuk sayısı, yaşadığı yer ile sınırlıdır.

Hipotezler

Hipotez iki ya da daha fazla değişkenin aralarında bulunan ilişkinin nasıl olduğunu ortaya koyan, doğruluğunu yada yanlışlığını çalışmada test ettiğimiz yargı bildiren ifadelerdir.²¹

Dindarlığın, evlilik doyumu ve depresyon düzeyleri ile ilişkisini incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıdaki hipotezler test edilecektir.

Ana Hipotezler

H1: Dindarlık düzeyi demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

H2: Evlilik Doyumu demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

H3: Depresyon düzeyi demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

²¹ Burhan Baloglu, "Hipotez ve Varsayım Birbirlerinin Yerine Kullanılabilir Mi?", *İstanbul Journal of Sociological Studies* 32 (2011), 128.

H4: Dindarlık düzeyi ile evlilik doyumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H5: Dindarlık düzeyi ile depresyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H6: Depresyon düzeyi ile evlilik doyumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Alt Hipotezler

H1a: Dindarlık düzeyi cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H1b: Dindarlık düzeyi yaşa göre farklılık göstermektedir.

H1c: Dindarlık düzeyi eğitim seviyesine farklılık göstermektedir.

H1d: Dindarlık düzeyi bireyin çalışma durumuna göre farklılık göstermektedir.

H1e: Dindarlık düzeyi gelir seviyesine göre farklılık göstermektedir.

H1f: Dindarlık düzeyi yaşanılan yere göre farklılık göstermektedir.

H1g: Dindarlık düzeyi evlenme şekline göre farklılık göstermektedir.

H1h: Dindarlık düzeyi evlilik süresine göre farklılık göstermektedir.

H1i: Dindarlık düzeyi çocuk sayısına göre farklılık göstermektedir.

H2a: Evlilik doyumu cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H2b: Evlilik doyumu yaşa göre farklılık göstermektedir.

H2c: Evlilik doyumu eğitim seviyesine göre farklılık göstermektedir.

H2d: Evlilik doyumu bireyin çalışma durumuna göre farklılık göstermektedir.

H2e: Evlilik doyumu gelir seviyesine göre farklılık göstermektedir.

H2f: Evlilik doyumu yaşanılan yere göre farklılık göstermektedir.

H2g: Evlilik doyumu evlenme şekline göre farklılık göstermektedir.

H2h: Evlilik doyumu evlilik süresine göre farklılık göstermektedir.

H2i: Evlilik doyumu çocuk sayısına göre farklılık göstermektedir.

H3a: Depresyon düzeyi cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H3b: Depresyon düzeyi yaşa göre farklılık göstermektedir.

H3c: Depresyon düzeyi eğitim seviyesine göre farklılık göstermektedir.

H3d: Depresyon düzeyi bireyin çalışma durumuna göre farklılık göstermektedir.

H3e: Depresyon düzeyi gelir seviyesine göre farklılık göstermektedir.

H3f: Depresyon düzeyi yaşanılan yere göre farklılık göstermektedir.

H3g: Depresyon düzeyi evlenme şekline göre farklılık göstermektedir.

H3h: Depresyon düzeyi evlilik süresine göre farklılık göstermektedir.

H3i: Depresyon düzeyi çocuk sayısına göre farklılık göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Din ve Dindarlık

1.1.1 Dinin Tanımı

Tarihsel olarak insanlığın en ilk, en devamlı ve en derin tecrübelerinden²² biri olan dinin anlamını bulmak üzere her çağda “Din Nedir?” sorusu sorula gelmiştir. Bununla beraber sayısız cevabı da olmuştur.²³ Birçok kişi kendi bakış açısı ve alanı ile ilgili farklı perspektifler içeren din tanımı yapmıştır.²⁴ Literatüre bakıldığında din tanımına dair benzer tanımlar bulunsa da herkesin etrafında toplandığı tek bir tanım olduğundan bahsetmek mümkün değildir.

“Din” kelimesi dilimize Arapçadan geçmekle birlikte, etimolojik olarak farklı kaynaklara atfedilmektedir. Genel kabul “din” teriminin Arami ve İbrani dillerinden Arapça’ya geçtiğidir. Bu dillerde din terimi hüküm manasına gelirken,²⁵ Arapçada, örf, adet, borç, itaat, izlenen ve gidilen yol, ceza ve mükafat, millet gibi manalara gelmektedir.²⁶ Kur’an-ı Kerim’de “din” teriminin geçtiği ayetler incelendiğinde, bir otoriteye boyun eğme, o otoritenin emir ve yasaklarına uyma, bunun karşılığında da fiile göre ceza ya da mükafat karşılığının olduğu dikkat çekmektedir.²⁷

Bir din tanımının çok yönlü, çok boyutlu ve basitleştirilmesinin mümkün olmayışından kâmil olması zor olmakla birlikte kapsamlı bir din tarifinde beş temel esasa eşit derecede vurgu yapılması önemlidir. Birinci olarak ferdi tecrübe bileşenine vurgu yapılmalıdır. Bu tarz tanımlar dinin subjektif yönüne, fertlere ait tecrübeler olduğuna dikkat çekmektedir. İkinci esas zihni bileşenlere vurgu yapmasıdır. Burada dikkat çekici unsur tüm insani değerlerin tasarrufunu elinde bulunduran yaratıcıdır. Üçüncü esas hissi bileşenlere vurgu yapmaktadır. Güven,

²² Günay Tümer, “Çeşitli Yönleriyle Din”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/1-4 (1986), 223.

²³ İsmail Çalışkan, *Kur’an-ı Kerim’de Din Kavramı* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998), 9.

²⁴ Ali Ulvi Mehmedoğlu, “Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri ve Faydaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 5/1 (2005), 280.

²⁵ Cavit Sunar, “Din Nedir”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1-4 (1962), 66.

²⁶ Veysel Uysal, *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1996), 16.

²⁷ Uysal, *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*, 17.

korku, bağılılık hislerinin yanında huzur, hakikate ulaşma, ölümden sonra hayat gibi hissi duygular ifade edilmektedir. Dördüncü esas ibadet bileşenini ele almaktadır. İnanan insanların, inançları gereğince hayatlarında uyguladıkları pratik hareketleri ifade etmektedir. Son esas ise içtimai bileşenlere vurgu yapan tanımlardır. Bu tanımlarda dinin bir cemaate dayandırıldığı, dinin emir ve yasaklarının yerine getirilebilmesi için insanların iş birliği içinde olması gerektiği vurgulanmaktadır.²⁸

Din Psikolojisinin kurucusu sayılan William James din tanımında; dinin kökeninden çok fonksiyonları, bireyin hayatındaki pratik faydası üzerinde durmaktadır. James'in psikolojisinde olmazsa olmaz olan dinin bireysel inziva tecrübesidir. Din kurucusu kabul ettiği Hz. İsa, Hz. Muhammed ve Buda gibi öncülerin yaşamları üzerinde incelemeler yaparak bu sonuca varmaktadır.²⁹ James din konusunda yapılan bilimsel çalışmalara şüpheyile bakılan bir zamanda din psikolojisi ile ilgilendiği için şüpheleri kaldırmaya yönelik faydacı bir yaklaşım sergilemektedir.³⁰ Din tanımlarında ise bireysel tecrübe üzerine yoğunlaşarak dini kurumların biçimlendirdiği Tanrı anlayışından çok Tanrı'ya dair hissedilen ve subjektif olan bireysel Tanrı anlayışından söz etmektedir.³¹

Fromm'a göre din, bireylerin grup halinde paylaştıkları, uğruna kendilerini feda edebilecekleri ortak bir hedef ve davranış biçimi sunan düşünce sistemidir.³² Aynı zamanda Fromm dini hümaniter ve otoriter olarak ikiye ayırmaktadır. Ona göre otoriter din, her şeye gücü yeten Tanrı karşısında bireyler güçsüz hissettiği için gelişmemiş dinlerdir. Bireylerin özgürlüklerini feda ettiği ve bir güce kayıtsız şartsız teslim olmalarını ifade ettiğinden gerek bir din gibi görmemektedir. Fromm'a göre bu dinde itaat en büyük erdem iken, itaatsizlik en büyük günahtır. Hümaniter din ise otoriter dinin aksine insanı tüm prangalarından kurtararak

²⁸ Abdurrahman Kurt, "Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergi* 17/2 (2008), 87.

²⁹ Ali Ayten, *Psikoloji ve Din* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2017), 18.

³⁰ Ayten, *Psikoloji ve Din*, 23.

³¹ Ayten, *Psikoloji ve Din*, 27.

³² Ayten, *Psikoloji ve Din*, 108.

özgürleştiren dindir.³³ Bu dinin merkezinde insanın kendisi yer almaktadır. Asıl erdem insanın kendini gerçekleştirmesidir.³⁴

Jung’a göre din, bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını organize eden yegâne olgudur. Jung, insanın dinsel yönünün var oluşunu, insanı en çok etkileyen saldırganlık ve cinsellik kadar etkileyebileceğini ifade etmiştir. Glock ve Stark ise dini ya da inanılan aşkın varlığı, sorunlar karşısında çözümleri olan ve aynı zamanda ritüellerle oluşum haline gelmiş bir sistem olarak tanımlamaktadır.³⁵

Ülkemizde din psikolojisi alanında çalışmalar incelendiğinde bazı din tanımları şu şekildedir:

Özbaydar’a göre din, “Bireylerin aşkın olan Allah ile, tabiatüstü ile ve birbirleriyle iç içe bir münasebete girdiği, yaşanılanlar hakkında hükmü olan bir değerler sırası oluşturan tutum, ayinler, gelenek görenekler ve inanç sistemidir.”³⁶

Akseki’ye göre din, “Allah tarafından sınırları belirlenmiş, yaşam boyunca insanların rehberi olan, varlığın gaye ve hedefini, Allah’a ibadetin şeklini bildiren kanunname dir.”³⁷

Yavuz’a göre din, “Kişinin ilahi bir kudretin varlığını, bu kudretin algılayabildiğimiz yahut algılayamadığımız her şeyden üstün olduğunu, bireylere yapılması ve yapılmaması gereken davranışlar hakkında yol gösterici olduğunu kalpten kabul ve tasdik ederek O’nun hizmetine girmesidir.”³⁸

Bu bağlamda din; insanın kendisi dışında bir güce inanmasına, kabul edilen bu gücün bilgi ve akıl yönünden üstün, yüce olmasına, ilahi varlığın insandan yapmasını ve yapmamasını istediği talepleri olduğuna, dini bir hayatın inanç, duygu, düşünce ve dışa yansıyan ibadetlere işaret etmektedir.³⁹ Bireyler bu inanç sayesinde duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını ve yaşamın istikrar kazanarak anlam bulmasını istemektedir.⁴⁰ Aynı zamanda insanın kendi içinde

³³ Rümeyya Nur Türker, “Erich Fromm’da Karakter Tipleri ve Din”, *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 4/2 (2018), 96.

³⁴ Mustafa Ulu, *Dindarlığın Tanımı, Boyutları ve Ölçülmesi Üzerine Psikolojik Bir Araştırma - Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Örneği* - (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 16.

³⁵ Alaaddin Attar Debgici, *Depresyon ve Dindarlığın Bazı Tezahürleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Denizli İli Örneği* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 15.

³⁶ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2017), 29.

³⁷ Peker, *Din Psikolojisi*, 30.

³⁸ Peker, *Din Psikolojisi*, 30.

³⁹ Peker, *Din Psikolojisi*, 30.

⁴⁰ Faruk Karaca, *Din Psikolojisi* (Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2015), 69.

zorunlu olarak hissettiği bir bağlılık duygusudur din. Bu hissin yani insan psikolojisinin dışavurumu ise insan tecrübesiyle oluşan zahiri bir sistemdir. Kur'an-ı Kerim'e göre bu insanın yaratılışı ve varoluşu ile uyum içinde olan İslam'dır. Böylece anlaşılmaktadır ki insanın varoluşundaki temeli, din oluşturmaktadır.⁴¹

1.1.2 Dindarlık

Dindarlık, dini yaşıyor olma halidir. Dini terminolojiyle, inanılan aşkın varlığın, göndermiş olduğu ilahi kitap ve elçisi rehberliğinde, yaşam alanının tamamını düzenleyen kimsedir. Psikoloji terminolojisiyle ise aşkın olanla vasıtasız dahi olsa ilişki kurup, etkilerini bireysel ve toplumsal anlamda gösteren kimsedir. Dindarlık kavramı ise en basit haliyle sözlükte, “bir dine inanış, onun gereklerini yerine getirip kurallarını takip etmek” olarak tanımlanmaktadır.⁴² Bununa birlikte geniş inanç ve ibadet şekillerini kapsamaktadır. Bireyin dindarlığının göstergesi, din ile ilişkisinde etki ve tepki alanları ve bunların derecesidir.⁴³ Söz konusu İslam dini olduğunda dindarlıktan kastedilen, takvanın türlü biçimleriyle vuku bulması ve belli düzeyde insani değişkenlikle paralel olarak subjektif bir yönünün olmasıdır.⁴⁴

Din veya Dindarlık tanımı yapılırken araştırmacının alanına ve konusuna göre hatta bakış açısına göre bir tanımı benimsediği unutulmamalıdır. Zira pek çok disiplinle ortak çalışma alanı bulunan bir konuyu kendi araştırma konusu ile ilişki olacak şekilde ele alması bir araştırmacı için anlaşılabilir bir durumdur. Ancak böyle bir durumda meselenin bir yönüne dikkat çekilirken diğer yönlerinin eksik kalması tehlikesiyle karşılaşmak mümkündür. Bu sebeple ele alınan din ve dindarlık tanımlarının, diğer tanımların arasından araştırmacının ele aldığı tanım olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.⁴⁵

Din ve dindarlık tanımlarından hareketle; dinin bir takım misyon ve vizyon, hüküm, kural ve bazı sınırlar içerisinde hür olma; dindarlığın ise dindar bireyde vuku bulan, kendi algısal yeterliliğince dine yaklaşım tarzı olduğunu

⁴¹ Çalışkan, *Kur'an-ı Kerim'de Din Kavramı*, 74.

⁴² Gülüşan Göcen, *Din Psikolojisi I* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020), 21.

⁴³ Çiğdem Fidan, “Türkiye’de Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri (1989-2015): Dindarlık Ölçme Çalışmaları Üzerine Değerlendirmeler”, *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 4 (2021), 104.

⁴⁴ Nancy Lindisfarne, *Elhamdülillah laikiz: Cinsiyet, İslâm ve Türk Cumhuriyetçiliği = Thank God, we're secular: Gender, Islam and Turkish Republicanism*, çev. Sadi Somuncuoğlu (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 76.

⁴⁵ Asım Yapıcı, *Ruh Sağlığı ve Din* (Adana: Karahan Kitabevi, 2013), 8.

söylemek mümkündür. Düşünüldüğünde din, kendi öz iradesiyle dindar olmayı tercih etmiş bireylere, yaşam kılavuzu sunmaktadır.⁴⁶

Bireyin dinin karşısında takındığı tavırdan yola çıkılarak, tutumları, düşünceleri ve davranışları yani dindarlığı anlaşılabilmekte ve ölçülebilmektedir. Ancak din ve dindarlık tanımlamalarına bakıldığında ölçmenin özellikle subjektif yönü fazla olan bir alanda zor olabileceği görülmektedir. Örneğin; dini bir tutumun anlaşılması ve ölçülebilmesi için bireylerin ibadet mekanlarına katılımı veya toplu yapılan ibadetlere katılım sıklıkları gibi konuların bilinmesi yeterli gelmemektedir. Bunun yanında birey için o ibadetin nasıl bir anlam ifade ettiği, ibadeti esnasında neler hissettiği, ibadetin bireyin benliğinde, kişilik ve karakterinde, ruhunda nasıl yansımalar neden olduğu, bireyin mutluluğuna, tutum ve davranışlarına olan etkisi gibi birçok yönden açıklanması da gerekmektedir.⁴⁷ Dindarlık araştırmalarında ilk yıllarda tek tip yapılan tanımlar, Glock'un dindarlık araştırmalarına çok boyutlu yaklaşım sergilemesiyle gelişim göstermiştir. Glock gibi pek çok araştırmacı dindarlığı açıklayabilmek ve ölçebilmek için farklı perspektiflerden ele almışlardır.

1.1.3 Dindarlığın Boyutları

Glock'a Göre Dindarlığın Boyutları

Dinin genişlemesine boyutları da diyebileceğimiz bu gruplandırma, dini yaşamın etki ettiği alanları gruplandırmadır. Ortaya koyulmuş farklı modeller olmakla birlikte burada Glock ve Stark'ın beraber ortaya koyduğu İdeolojik Boyut, İbadet Boyutu, Tecrübe Boyutu, Zihni Boyut ve Etki Boyutu olmak üzere beş ayrı boyuttan söz etmek mümkündür.⁴⁸ Glock'a göre bu beş boyutun özü bir tür bağlanmadır. Bu bağlamda:

İdeolojik Boyut: Gücünü inanç temeli içerisinde ifade eden bir bağlanmadan almaktadır. Dindar insan dini öğretilerin ve İlahi varlıkla kendisini ilişki içerisine dahil eden normların sahibidir. İnsanın en temelde sahip olduğu bu inançlar, dini hayatında özünü oluşturur.⁴⁹

⁴⁶ Abdülcelil Bilgin, "Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştiril Bir Değerlendirme", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/2 (2014), 77.

⁴⁷ Fidan, "Türkiye'de Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri (1989-2015)", 104.

⁴⁸ Hüseyin Peker, "Kur'an'a Göre Dindarlığın Boyutları", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2012), 42.

⁴⁹ Kübra Bulut, "Dindarlık, Umut ve İyimserlik İlişkisi", *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 6 (2022), 240.

İbadet Boyutu: Bu boyut din mensuplarının dini uygulamalarını ifade etmektedir. Dua, namaz, hac, oruç, kurban bu uygulamaların başında gelmektedir.

Tecrübe Boyutu: İnanç ve ibadet ile ilgili olmakla birlikte çok daha hassas ve kapalı bir boyut ifade edilmektedir. Yüce gerçeğin öznel bilgisine ulaşılan ve İlahi varlığa işaret eden sezgisel duygu ve algılar tecrübe boyutunu ifade etmektedir.⁵⁰

Zihni (Entelektüel) Boyut: Her insan mensup olduğu dinin temel esaslarını bilmektedir. Öyle ki bilginin ön koşul olmadığı inançtan söz etmek mümkün değildir. Ancak bu demek değildir ki bilgi olmaksızın inanç olamaz yahut inanç bilgiyi takip eder. Kişi az bir bilgi ile de iman edebilir.⁵¹

Etki Boyutu: Diğer boyutlardan bağımsız düşünülemeyen etki boyutu, dinin belirlediği modele göre hayat tarzını inşa eden bireylerin, tüm hayatı içerisinde inandıklarını davranışlarına yansıttığı boyuttur.⁵²

1.1.4 Allport’a Göre Dindarlık Tipleri

Dindarlığın bu boyutunda güdüler ele alınmaktadır. Bireyler aynı dine inanmakla birlikte din ile ilişkileri birbirlerinden farklılık göstermektedir. İnsanlardan bir kısmı inandığı din veya yaratıcı ile içten ve samimi bir bağlantı kurarken bir diğeri dini kullanarak birtakım çıkarlar elde etmektedir. Dinin boyutlarını derinlemesine izah ederken Allport, iç güdümlü ve dış güdümlü olmak üzere iki farklı modelden bahsetmektedir.⁵³

Dış Güdümlü Dindarlık

Bu tür dindarlık anlayışında bireyin inancı, kendi ihtiyaçlarına göre şekil almaktadır.⁵⁴ Din davranışların belirleyici unsuru olmayıp vasıta durumundadır. Aynı zamanda bireyler inandıkları din hususunda dinin işlevsel ve birçok yararı olduğunu savunabilmektedirler. Kendi ihtiyaçlarına göre inançlarına şekil verdikleri için dinlerine sıkı sıkıya bağlılık ve tarafgirlik sergileyebilmektedirler.⁵⁵

⁵⁰ Hasan Kayıklık, “Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç Davranış Etkileşimi”, *İslami Araştırmalar* 19/3 (2006), 493.

⁵¹ Kayıklık, “Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç Davranış Etkileşimi”, 493.

⁵² Karaca, *Din Psikolojisi*, 104.

⁵³ Necmi Karşlı vd., *Din Psikolojisi*, ed. Muammer Cengil- Nevzat Gencer (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2021), 50.

⁵⁴ Hasan Kayıklık, *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine* (Adana: Karahan Kitabevi, 2011), 197.

⁵⁵ Hasan Kayıklık, “Allport’a Göre Dini Yaşayışa Gelişimsel Bir Açılım”, *Dini Araştırmalar* 5/15 (2003), 129.

Tüm bunlarla beraber bu dindarlık modelinde Allport dışsal saygınlığı elde etmek için inanç esaslarına sahte bağlılık gösterildiğini ifade etmektedir.⁵⁶

İç GÜDÜMLÜ DINDARLIK

İç güdümlü dindarlıkta din, birey için bir amaçtır. Dini bireyin hayatında her alanda görmek mümkündür. Dini inançlara tamamen bağlılığın söz konusunu olduğu iç güdümlü dindarlıkta, din İlahi kudretin etkisiyle kişinin kendi içindeki değişimi, içten dogma bir değerdir. İç güdümlü dindarlar dış güdümlü dindarlara göre benlik ve dindarlık kaliteleri daha yüksek olmakla birlikte, onların kişilikleri inandıkları doğrulara ve değerlere göre şekillenmektedir. Dinden herhangi bir dünyevi menfaat beklentileri yoktur.⁵⁷

1.1.5 Weber’e Göre Dindarlık Tipleri

Max Weber’in metodolojisinde ideal tip olarak kavramlaşan teorisi, gerçekliğin belli mantık sınırları içerisinde soyut anlamda inşasıdır. İdeal tip ile Weber, eylem tiplerini ve nedenlerini anlamayı amaçlamaktadır. Kastedilen “ideal” teriminin bilinen bir değer veya ideal bir bakış algısıyla ilgisi yoktur. İdeal tipler karşılaştırmalı yöntemle geneli anlamaya yönelik araçlardır.⁵⁸

Max Weber’in adına ideal tipler dediği ikili dindarlık biçiminde halk dindarlığı ve virtüöz (üstad) dindarlığına yani kaliteli olan ve kaliteli olmayan dindarlık ayırımına bakıldığında İslam literatüründeki taklidi ve tahkiki dindarlık profiline benzemektedir.⁵⁹ Weber halk dindarlığını statü açısından alt-üst ilişkisini bakımından değil, dinsel bilginin daha taklidi olması bakımından değerlendirmektedir. Aynı zamanda Weber iki dindarlık tipolojisi arasındaki tabakalaşmayı, siyasi, dünyevi değil kültürel farklılıklar açısından ifade etmektedir.⁶⁰

⁵⁶ Kayıklık, *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*, 198.

⁵⁷ Emine Zehra Bilge, *Liseli Gençlerde İç ve Dış GÜDÜMLÜ DINDARLIK ve İYİLİK ALGILARI (Ankara Örneği)* (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 25.

⁵⁸ Mustafa Çuhadar, “Postmodernizm, Dijitalleşme ve Hibrit Dindarlık”, *Tevilat* 2/1 (2021), 70.

⁵⁹ Asım Yapıcı, “Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* II/2 (2002), 84.

⁶⁰ Mustafa Arslan, “Dinsel Boyutluluğun Sosyolojik Bağlamı: Faktör Analitik Bir Çalışma”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/1 (2002), 162.

1.1.6 Türk Toplumunda Dindarlık Tipleri

Türkiye’de bu konuda ölçek geliştiren ve böylelikle dindarlık tiyolojiyerini ortaya koyan ilk isimlerden biri Mehmet Taplamacıoğlu’dur. Bu ölçekte dindarlığı beş kategoride ele almıştır. Kategoriler şu şekildedir:⁶¹

Birinci grup gayri amiller, dine karşı ilgisiz, namaz kılmayan, oruç tutmayan cenaze namazı hariç dini ritüellere katılmayan bireylerdir. İkinci grup idare-i maslahatılar, dini inançlara saygılı olmakla birlikte içinde bulunduğu ortama göre davranan, normalde namaz kılmazken ortama göre kılabilen kimselerdir. Üçüncü grup amiller, dini sorumluluklarını, ibadetlerini yerine getiren ancak bunun dışında dünyevi işleriyle meşgul olan kimselerdir. Dördüncü grup sofı, dünyevi işlerini de kapsayacak şekilde dini sorumluluklarını yerine getiren, farzların yanında nafıle ibadetlerde de bulunan kimselerdir. Beşinci grup sofıa, yeniliklere şüpheyle bakan, gerçek dinin tahribata uğradığına inanan kimselerdir.

Toplamacıoğlu dindarlık tiyolojiyerini şiddetin azlığı ve çokluğuna göre değerlendirirken, Ünver Günay dindarlık tiyolojiyerini ilişki boyutu üzerinden değerlendirerek dört grup şeklinde ortaya koymaktadır. Kategoriler şu şekildedir:⁶²

Birinci grup, halk kütürü içerisinde kökleşmiş ve kalıplaşmiş unsurların yer aldığı geleneksel halk dindarlığıdır. İkinci grup, halk kütüründe kalıplaşmiş ancak İşlam bilginlerinin hurafe ve batıl olarak ifade ettiği ve bunlara izin verilmediği seçkinlerin dindarlığıdır. Üçüncü grup, dinin yalnızca Allah ile kul arasında olduğunu iddia eden laik dindarlıktır. Dördüncü grup, geleneksel ve laik dindarlık arasında geçişi temsil eden, din ve dünya işlerinin birbirinden ayıran dindarlıktır.

1.1.7 Dindarlığın Ölçülmesi

Alan yazın incelendiğinde pek çok din ve dini yaşama çeşidi olduğu buna göre de dindarlığı bütünüyle ölçmenin olduğa zor olduğu görölmektedir. Dinî inançların çeşitliliği, dindarlığın tanımına ve dindarlığın ilkelerine dair gelişim hareketini güçleştirmektedir. Her din bir diğerinden farklı ritüeller ve kurallar

⁶¹ Erol Erkan, “Türkiye’de Dindarlığın Tespiti ile İlgili alışmalar ve Tahkiki Dindarlığın Ölçülmesiyle İlgili Öneriler”, *EKEV Akademi Dergisi* 60 (2014), 127.

⁶² Mehmet Erkol, “Türkiye’de Dini Hayatı Anlamlandırmak: Dindarlık Olgusu ve Dindarlığın Ölçülmesi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17/2 (2016), 143.

içermektedir. Bu sebeple birbirlerinden farklı ölçme yöntemleri olmalıdır. Bunun yanı sıra dinin subjektif yönünün olması dindarlığının ölçümünü daha da zorlaştırmaktadır. Tüm bunlar araştırmacıların, inanç sistemleri için ayrı ayrı ölççekler geliştirmelerine zemin hazırlamıştır.⁶³

Türkiye’de yapılan bazı araştırmalarda dindarlık, tek boyutlu (ibadet) ele alınırken, bazı araştırmalarda iki boyutlu (inanç ve ibadet), bazılarında ise üç veya dört boyutlu (inanç, ibadet, toplumsal etki ve lak boyutu) incelenmiştir. 1960’lardan sonra dindarlığın ölçülmesinin tek boyutlu değil çok boyutlu ve kültüre uygun ölçülmesi önem kazanmıştır.⁶⁴

Dindarlığın belli prensipler doğrultusunda ölçülüp ölçülemeyeceği, araştırmacılar tarafından merak edilen konulardandır. Öncelikle dindarlığın sınırlarının kime göre çizileceği ve dindarlığı ölçülen kişinin ne kadar dindar olduğunu saptamak gibi konularda belli bir sınırın olması oldukça zordur. Dindarlığın ölçülmesi esnasında kullanılan anket gibi yöntemlerde; bireylerin kendilerini ifade ederken eksik bilgi beyanında bulunmalarından veya olduğundan farklı ifade etmelerinden kaynaklı daha fazla dindar veya daha az dindar şeklinde anket sonucuna yansıyabilmektedir. Bu ve benzeri durumlar anket gibi yöntemler ile ölçülen dindarlık ölçüm sonuçlarının en azından yanılgıya payı olduğu göz önünde bulundurularak değerlendirilmesini gerektirmektedir.⁶⁵

1.2 Evlilik Doyumu

1.2.1 Evlilik Tanımı

Evliliğin ne olduğu hakkında yapılan araştırmaların hemen hepsi, araştırmacının alanı ve bakış açısı doğrultusunda merkeze farklı motivasyonlar alınarak yapılmıştır. Bu motivasyonlar bazı araştırmalarda erkek ve kadının güven ortamında bağ kurması, neslin devamı, toplumda kabul edilen bir anlaşma iken bazı araştırmalarda cinsellik, mülkiyetin korunması, birliktelikten doğan sorumluluklardır.⁶⁶ Bu durumun ortaya çıkmasında kültürel farklılıkların etkisi ve toplumun değer yargılarıyla şekillenen evlilik algısı önemli rol oynamaktadır.⁶⁷ Çoğu kültürde yasal bir sözleşme olan, bir erkeğin ve bir kadının bir araya

⁶³ Fidan, “Türkiye’de Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri (1989-2015)”, 115,116.

⁶⁴ Mustafa Arslan, “Popüler Dindarlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/4 (01 Ağustos 2003), 102,103.

⁶⁵ Fidan, “Türkiye’de Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri (1989-2015)”, 116.

⁶⁶ Hikmet Yazıcı, “Evliliğin Niteliği Olarak Evlilikte Bireyselleşme ve Bütünleşme”, *Toplum ve Sosyal Hizmet* 30/2 (2019), 609,610.

⁶⁷ Geçioğlu, *Evlilik Uyumu-Dindarlık İlişkisi*, 13.

gelmesiyle bazı sosyal düzenlemelere tabi olan evliliğin tüm özelliklerini kapsayacak ve her kültürün normunu ve dinamiğini de dikkate alacak şekilde geniş çerçeveli bir evlilik tanımı yapmak zordur.⁶⁸

Evlilik, kültürden kültüre farklılık göstermekle birlikte her toplum geleneğinde var olan ve yasal olarak kabul görmüş tek birliktelik şeklindedir.⁶⁹ Bir yaşam biçimi olarak evlilik olgusu, birbirlerinden farklı kültürlerde olan erkek ve kadının arasında bir sözleşme olmakla birlikte, karşılıklı kişisel ve toplumsal hak ve sorumluluklar barındıran, ekonomik, sosyolojik boyutları da içeren bir sistemdir.⁷⁰

Evlilik, kadın ve erkek arasında yasal olarak kabul edilen, toplumca onaylanan ve geçerliliği olan; bireylere çeşitli hak ve sorumluluklar veren, cinselliği de içeren bir ilişkidir. Bununla beraber ebeveyn olma, doğan çocuğun toplumdaki hak ve sorumluluklarını anne ve baba olarak karşılayabilmek ve yetiştirebilmek imkânı veren evlilik, ailenin temeli olarak kabul edilmektedir.⁷¹ Aynı zaman da evlilik, bir tür dayanışma müessesesi, cinsel gereksinimlerin doyuma ulaştırıldığı kaynaşmadır.⁷²

Farklı motivasyonları esas alarak yapılan evlilik tanımlarını inceleyecek olursak, evlilik bazı araştırmacılar tarafından çocuk olgusu ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda değerlendirebileceğimiz İslam alimi Gazali'ye göre evlilik, neslin devamını sağlamakla birlikte insanın dinini ve onurunu koruyarak günahattan korunmak, taşkınlığı önlemek için bir araçtır.⁷³ Radcliffe Brown'a göre evlilik, toplum içerisinde çocuğa meşru bir konum sağlamak için gerekli olan sosyal bir antlaşmadır.⁷⁴ Evliliğin sonucu olarak dünyaya gelen çocuklar söz konusu olduğunda üreme amaçlı cinsellik ve evlilik ilişkisi göz ardı edilemeyecektir.⁷⁵

⁶⁸ James J. Ponzetti, *International Encyclopedia of Marriage and Family* (Macmillan Reference USA, 2003), 1094.

⁶⁹ Tarhan, *Mutlu Evlilik Psikolojisi*, 13.

⁷⁰ Gülcan Güleç, "Aile ve Evlilik", *Aile Yapısı ve İlişkileri*, ed. Çınar Yenilmez (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018), 69.

⁷¹ Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2009), "Evlilik" 271.

⁷² Kurban Özügürlü, *Evlilik Raporu* (İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1990), 36.

⁷³ Aytekin Demircioğlu, "Gazali Felsefesinde Evlilik Öncesi Eğitim: Eş Seçerken Dikkat Edilmesi Gerekenler", *EKEV Akademi Dergisi* 59 (2014), 82.

⁷⁴ Işıl Bulut, "Evlenme (Türkiye'de Erken Evlenme)", *Türk Aile Ansiklopedisi* (Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991), 2/494.

⁷⁵ William A. Haviland vd., *Kültürel Antropoloji*, çev. Deniz Erguvan (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2017), 413.

Bazı araştırmacılar evliliği dini ve ahlaki çerçevede, yasaklanmış cinsel birliktelikten korunmak ve cinselliği evlilikte eşleri birbirine ait kılma olarak tanımlamışlardır. İnsanın varoluşundan itibaren insan topluluklarının çözmek için gayret sarfettikleri problemlerden biri cinsel isteği düzenlemek, bu isteği dini, toplumsal ve ahlaki açıdan dengede tutmak olmuştur.⁷⁶ Evlilik hangi türden olursa olsun bu sorunun çözülmesinde toplumlara kültürel bir zemin hazırlayarak yapı oluşturmuştur.⁷⁷

Araştırmaların bazılarında evlilik eşlerin birbirlerine sevgi, saygı, güven ortamında duygusal ihtiyaçlarını karşılaması yönüyle karşımıza çıkmaktadır. Evlilik yaşantısını, insanın kişiler arası iletişiminin en önemli olduğu alan olarak ele alırsak kişiler evlilikte karşılıklı olarak ruhlarını besleyen, olumlu duygular hissettiren ve onları değersiz hissettirecek olumsuz duygulardan kaçma eğilimindedirler. İhtiyaç duyulmak, arzu edilmek, güven duymak/duyulmak, sevmek ve saymak gibi olumlu davranış ve duyguların eksikliği özellikle kadınlarda olmakla birlikte her iki tarafta da ruhsal problemlere yol açmaktadır.⁷⁸

Bazı evlilik tanımlarımda ise kültürel etkinin öne çıkan unsur olduğu görülmektedir. Gelenek ve görenekler insan topluluklarının bir arada yaşadıkları, geçmişten geleceğe bağ kurdukları kültürel unsurlardır. Kültür içerisinde, bir milletin değer yargısını, zevkini, düşünme tarzını ve inanç sistemi barındırır.⁷⁹ Buna örnek olarak C.Levi-Strauss’a göre evlilik doğa ve kültürün çatışmasıdır. Kansız ve Akar ise evliliği, kültürler arası farklılıklar olmasına rağmen aileyi oluşturabilmek için karı ve kocanın bir araya geldiği evrensel bir kurum olarak tanımlamaktadırlar.⁸⁰ Aynı zamanda kültürün en temel parçası olan dini kabuller, evlilik kurumuna kutsal bir temel kazandırmaktadır. Evlilik bu bağlamda, Kur’an’ı Kerim de “bekarlarınızı evlendirin”⁸¹ ve hadisi şeriflerde “nikah benim

⁷⁶ Geçioğlu, *Evlilik Uyum-Dindarlık İlişkisi*, 14.

⁷⁷ Haviland vd., *Kültürel Antropoloji*, 415.

⁷⁸ Ünal Şentürk, “Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler”, *Aile ve Toplum Dergisi* 4/14 (2008), 11.

⁷⁹ Sibel Turhan Tuna, “Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği”, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 38 (2006), 149.

⁸⁰ Meliha Tekin Çatal, *Evli Bireylerin Evlilik Değerleri, Evlilik Doyumu ve Evlilik Tipleri Arasındaki İlişki* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 13.

⁸¹ Nur 24/32

sünnetimdir”⁸² şeklinde geçtiği üzere, Peygamber sünnetine teşvik ve topluma sağlıklı, hayırlı evlatlar yetiştirme geleneklerinin yansımalarıyla okunan hedefler içermektedir.⁸³

Kendisinde birçok temel unsur barındıran evlilik kavramını sadece bir temele dayandırarak açıklamaya çalışmak onu eksik ifade etmek demektir. Her evlilik tanımında farklı motivasyonlar ön planda olabilir ancak bu o evliliğin tek bir unsura dayandığını söylemeyi gerektirmemektedir. Bu her evliliğin kendi demografik değişkenler bağlamında biricik olduğu anlamına gelmektedir.⁸⁴

1.2.2 Evlilik Türleri

Evlilikte çeşitli ölçütler esas alınarak birtakım sınıflamalar geliştirilmektedir. Buna göre evlilik türleri; eş sayısına ve eşin seçildiği gruba göre kategorilere ayrılmıştır.⁸⁵ Buna ek olarak tercihli evlilik türü olarak ifade edilen levirat, kan bedeli, berdel (berder) ve taygeldi evlilik çeşitleri olduğu da bilinmektedir.⁸⁶ Ülkemizde aynı zamanda görücü usulü evlilik, tanışarak/flört şeklinde evlilik ve kız kaçıracak evlilik türleri de görülmektedir.⁸⁷

Endogami (Grup İçi Evlilik)

Grup içi evlilik şeklinde bireyin, evliliğini kendi tabakasından, aşiretinden, mezhebinden, din, dil, ırk ve milletinden biriyle gerçekleştirdiği gözlenmektedir. Özellikle geleneksel toplumlarda grup içi evlilik sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu toplumlarda sosyal hareketliliğe oranla akrabalık bağları daha güçlüdür. Bu da gruplar arası etkileşimi sınırlandırdığı gibi farklı kültür ve alışkanlıklardan grubu korumak amacıyla çokça tercih edilen bir türdür.⁸⁸

Egzogami (Grup Dışı Evlilik)

⁸² Mustafa Genç, “Evlenmenin Hükmü (Şer’i Sıfatı) ve Bu Konuda İmam Şâfi’ye Nispet Edilen Görüş”, *Diyanet İlmî Dergi* 56/2 (2020), 471.

⁸³ Celalettin Çelik, “Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 8 (2010), 33.

⁸⁴ Geçioğlu, *Evlilik Uyumu-Dindarlık İlişkisi*, 18.

⁸⁵ M. İsmail Kutupyıldızı, *Türkiye Gelenğinde Aile Tahlili ve Evlilik Sanatı* (İstanbul: Sokak Kitapları Yayıncılık, 2013), 53.

⁸⁶ Tuğça Poyraz Tacoğlu, “Türkiye’de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilikler Üzerinde Törenin Etkisi”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 2/4 (2011), 118,119.

⁸⁷ Lütfi Sezen, “Türkiye’de Evlenme Biçimleri”, *Journal of Turkish Research Institute* 27 (2005), 186.

⁸⁸ Ergün Yıldırım- Kadir Canatan, “Ailenin Tanımı”, *Aile Sosyolojisi* (İstanbul: Açılım Kitap Yayınları, 2011), 67.

Bireyin kendi sosyal çevresinden olmayan biriyle evlenmesi anlamına gelmektedir. Buradaki grubun temeli ırksal kimlik, sosyal tabaka, sınıf, din, bölge gibi temellere dayandırılmaktadır.⁸⁹ Sosyal hareketliliğin yoğun olduğu toplumlarda bireylerin farklı kültürden ve gruptan insanlarla tanışa imkânı artmaktadır Bunun sonucunda da grup dışı evlilikler bu toplumlarda daha sık görülmektedir. Ancak egzogami kuralı toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Örneğin Güney Kore’de aynı soy ismini taşıyan bireyler dahi evlenememektedir.⁹⁰

Monogami (Tek Evlilik)

Bireylerin tek bir kimse ile evlenmesini ifade etmektedir. Çiftler arası ilişkinin düzenli biçimde yürütülmesine olanak sağlayan ve bilinen en yaygın evlenme şeklidir.⁹¹ Nitekim Kur’an-ı Kerim’de de tek eşlilik övülmekte ve tavsiye edilmektedir.⁹²

Poligami (Çok Evlilik)

Bireylerin birden fazla eşe sahip olması anlamına gelmektedir. Çok eşle evlilik; polygyny (erkeğin birden çok kadınla evliliği) ve polyandry (kadının birden çok erkekle evliliği) olmak üzere iki tipten oluşmaktadır. Bazı topluluklarda son yıllarda görülen grup evlilikleri de bu türün içerisinde değerlendirilmektedir.⁹³ Ancak özellikle semavi dinlerden hareketle çok evlilikten kasıt, bir erkeğin birden fazla eşe sahip olmasıdır.⁹⁴ Her ne kadar modern toplumlar da çok evlilik kınanan bir evlilik şekliyse de gayri meşru şekilde çok eşe sahip olma durumu oldukça fazla görülmektedir.

Levirat Evlilik

⁸⁹ Mehmet Salih Kıvrak, *Ataerkillik ve Evlilik: Mut’a Örneği* (Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 32.

⁹⁰ Durmuş Ali Arslan- Gülten Arslan, “Kırsal Türkiye’de, Geçmişten Geleceğe Kadın, Evlilik ve Aile”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 3/17841 (2015), 636.

⁹¹ Birsan Gökçe, “Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (1978), 10.

⁹² Nisa 4/3

⁹³ Gökçe, “Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım”, 10.

⁹⁴ Kevser Kâmil Ali- Salim Öğüt, “Çok Evlilik”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993).

Kocası ölen kadının kayınbiraderlerinden biriyle evlenmesi demektir. Kültür içerisinde yerleşen bu evlilik anlayışının temelinde, erkekten geriye kalan mirasın ile dışına çıkmaması yer almaktadır.⁹⁵

Kan Bedeli Evlilik

Kan bedeli evlilik, ülkemizde daha çok Doğu ve Güneydoğu bölgemizde karşılaşılan evlilik türüdür. Törenin şekillendirdiği bu evlilik türünde esas olan, kan davalı olan iki aile arasında kan davası sonlandırılıp barış tesis etmek amacıyla çocukları evlendirmektir.⁹⁶

Tay Geldi Evliliği

Çocuklu dul bir kadın ile, çocuklu dul bir erkeğin, hem kendilerinin hemde çocuklarının evlenmesidir.⁹⁷

Berdel Evlilik

Berdel türü evlilik; iki ailenin karşılıklı kızlarını alıp vermeleridir.⁹⁸ Bu evlilik türünün zemininde bulunan, malın ve mülkün bölünmemesi gibi faktörler, kadın, erkek, para gibi yerel dinamikler etrafında şekillendiğine işaret etmektedir. Kadın ve erkek cinsiyetlerinin üzerinde toplum kuralları vardır.⁹⁹

Görücü Usulü

Geleneği içerisinde barındıran görücü usulü evlilik, erkek çocuklarını evlendirmek isteyen ailelerin, yakın akraba ve komşularından başlayarak, tanıdıklarının da yardımıyla oğullarına ve aile yapılarına uygun, gelin olacak hanımın hamaratlığını, saygısını, sadakatini, ailesini ve sosyo-ekonomik şartlarını göz önünde bulundurarak, adayların belirlenmesi şeklindedir.¹⁰⁰ Bazen görücü usulü evlilik batı flört tarzına direniş açısından katı bir hale dönüşebilmektedir. Ancak İslam dininin önderi Hz. Peygamber'in hadislerinden anlaşılmaktadır ki; evlenecek bireylerin görüştürülmesi gerektiği ve evlilik için uyumlu olup

⁹⁵ Gökçe, “Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım”, 15.

⁹⁶ Poyraz Tacoğlu, “Türkiye’de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilik Üzerinde Törenin Etkisi”, 119.

⁹⁷ Ali Rıza Balaban, *Evlilik Akrabalık Türleri* (Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Gn. Md, 2002), 44.

⁹⁸ Poyraz Tacoğlu, “Türkiye’de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilik Üzerinde Törenin Etkisi”, 119.

⁹⁹ Çiğdem Akyüz, “Berdel Evliliği Üzerine Kalitatif Bir Araştırma Mardin Örneği”, *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi* 1/1 (2018), 31.

¹⁰⁰ A. Muhsin Yılmazçoban, “Türk Aile Yapısında Evlilik Öncesi Süreç Etkisi Görücü ve Flört Tipi Yapılanma”, *Journal of Turkish Studies* 10 (01 Ocak 2016), 1325.

olmadıklarını, beğenip beğenmediklerini anlayacak ölçüde bakmaları tavsiye edilmiştir.¹⁰¹

Tanışarak/flört Evliliği

Karşı iki cinsin kendileri tanışmak suretiyle, arkadaşlık, sevgililik ve romantik ilişki kurma biçimidir.¹⁰²

Kaçarak Evlilik

Genelde ailelerin evliliğe karşı çıkması sonucu ortaya çıkan bir evlilik türüdür. Bu durum farklı nedenlerden dolayı çoğu zaman kız tarafının evliliği engellemesi sonucu olmaktadır. Erkek, kızla anlaşarak kaçma eylemini gerçekleştirirler. Ancak bazen kızın haberi olmadan erkek de kızı kaçırabilmektedir.¹⁰³

1.2.3 Evliliği Etkileyen Faktörler

Evlilik hayatında iki birey arasında sosyal, duygusal ve fiziksel birtakım gereksinimlerin oldukça etkili olduğunu görülmektedir.¹⁰⁴ Biyolojik yönüyle cinsellik ihtiyacını karşılamak, sosyal yönüyle güven ve dayanışmanın içten bir duyguyla hissedilmesi, psikolojik yönüyle sevmek ve sevilme evliliğin en önemli işlevlerindendir.¹⁰⁵ Bu maddeleri biraz daha açacak olursak, evliliği etkileyen faktörlerin evrensel özelliklerinin yanında Türk toplum yapısından kaynaklanan birtakım farklı özellikler de barındırdıkları görülmektedir.¹⁰⁶ Bu bağlamda etki eden faktörler, kültür dikkate alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

Kişisel ve Toplumsal Zihin Yapısı

Aile kurmak için bir araya gelen iki bireyin o zamana kadar gelişim sürecindeki toplumsal ve kişisel inşası farklı olduğundan davranış ve tutumları da farklı olmaktadır. Her bir insanın şahıslara ve objelere karşı takındığı tavır farklıdır. Ancak bununla birlikte aynı topluma mensup bireylerin temelde zihin

¹⁰¹ Ali Çolak, “Hadis Temelli Anadolu Düğün Adetleri”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2012), 160.

¹⁰² Yılmazçoban, “Türk Aile Yapısında Evlilik Öncesi Süreç Etkisi Görücü ve Flört Tipi Yapılanma”, 1325.

¹⁰³ Sezen, “Türkiye’de Evlenme Biçimleri”, 187.

¹⁰⁴ Melek Kalkan- Ercümen Ersanlı, “Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım Dayalı Evlilik İlişisini Geliştirme Programının Evli Bireylerin Evlilik Uyumuna Etkisi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 8 (2008), 965.

¹⁰⁵ Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*, 27.

¹⁰⁶ A. Muhsin Yılmazçoban, “Evlilikte Çiftleri Etkileyen Unsurlar ve Arkadaşlık İlkeleri”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2011), 180.

dünyaları benzerlik göstermektedir.¹⁰⁷ Sosyalleşme, bireyin hayatında sosyal faktörler vesilesiyle meydana gelen gelişimi ifade etmektedir. Birey, sosyalleşme sürecinde toplumla bütünleşir ve toplumsal etkileşime tâbî olur. Etkileşim, etkileşimin gerçekleştirildiği bir takım davranış kurallarına göre gerçekleşir. Böylelikle insan, etkileşim içerisinde olduğu toplumun kültürünü kazanmış olur.¹⁰⁸

Geleneksel aile yapılarının hala gülü bir şekilde varlıklarını koruması, geleneksel zihin yapısının evlilik sürecindeki tutum ve davranışları etkileyen en önemli faktörlerden olduğunu göstermektedir.¹⁰⁹

Sevgi Anlayışı ve Duygusal Yakınlık

Kişinin eş seçme aşamasında veya evlilik hayatında ilişkinin seyrini duygusal yakınlık düzeyi de belirlemektedir. Duygusal yakınlığın sağlıklı olduğu bireylerde ancak ilişkinin başarı elde etmesi mümkün olmaktadır. Cinselliği, bireylerin sevgi ve aşk yönünden birbirlerine verici olmalarını, kendilerini ve eşlerini anlamalarını, mutluluğu tecrübe etmelerini içeren yakın ilişkinin duygusal yakınlık düzeyine ve doğrudan evliliğe etkisi yadsınamayacak ölçüdedir.¹¹⁰

Sternberg, sevgiyi; yakınlık, tutku ve bağlılık bileşenlerinden oluşan bir aşk üçgeni olarak ifade etmektedir. Sevginin kişiler arasında aktarımının sağlanmasıyla paylaşımcı ve paylaştıkça çoğalan yönünün öne çıkması, onun ailesel ve toplumsal bir yönünü olduğunu göstermektedir. Buda işaret etmektedir ki sevgi yakın ilişkilerde, kenetleyici ve birleştirici bir rol oynamaktadır.¹¹¹

Kişilik Özellikleri

Evliliği etkileyen bir diğer faktör, bireyi diğerlerinden ayırt eden özellikler olarak tanımlayabileceğimiz kişilik özellikleridir. Bilimsel olarak kişilik, insanın tüm biyolojik ve ruhsal yönlerinin birleşimidir.¹¹²

Evlilik sürecinin tamamında eşin, olumlu ve olumsuz kişilik özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Evlilik bilincine sahip bireyler, benzerlik ve farklılıkların farkında olup, buna göre birbirlerini tamamlayan ve ya kendilerine

¹⁰⁷ Yılmazçoban, “Evlilikte Çiftleri Etkileyen Unsurlar ve Arkadaşlık İlkeleri”, 181.

¹⁰⁸ Ejder Okumuş, “Din ve Sosyalleşme”, *Journal of Turkish Studies* 9/11 (2014), 434.

¹⁰⁹ Yılmazçoban, “Evlilikte Çiftleri Etkileyen Unsurlar ve Arkadaşlık İlkeleri”, 181.

¹¹⁰ Yılmazçoban, “Evlilikte Çiftleri Etkileyen Unsurlar ve Arkadaşlık İlkeleri”, 181,182.

¹¹¹ Hatice Gül, “Değişen Kent Ailesinde Sevgi Anlayışları ve İlişkilerine Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Din ve Bilim- Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, (2020), 87.

¹¹² Salim Atay, “Örgüt İçerisinde Bireysel Farklılıklar ve Kişilik Kuramları”, *Öneri Dergisi* 1/6 (1997), 197.

iyi gelen, iyi davranan kişileri seçerek mutluluğa ulaşabilmektedirler.¹¹³ Evlilik sürecinden önce bilinçli bir yaklaşımla kendi kişiliğini tanıyan ve buna göre eş seçimine dikkat eden bireylerin, mutluluğu yakalaması ve olası sorunları en baştan fark etmesi bu anlamda önem arz etmektedir. Yapılan birçok araştırma da kişilik özellikleri ile eş seçimi kriterleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bizlere göstermektedir.¹¹⁴

Yetiştirme Tarzı

Kişilik gelişiminde ailede öğrenilmiş olan yetiştirilme tarzı önemli bir faktördür. Toplumun oluşturan en temel yapı ailedir. Ancak sağlıklı aileler sağlıklı toplumlar oluşturmaktadır.

Aile olmak kavramı kişiye sevgiyi, korunmayı ve kimlik edinmeyi sağlar. Sağlıklı ailelerde aile üyeleri birbirlerinin mutluluklarını destekleyen ve pekiştiren tavırlar sergiledikleri gibi problem çözme yetenekleri de gelişmiş olup, doyurucu ve destekleyici bir yapıya sahiptir.¹¹⁵ Özellikle çocuklar sorun çözme becerilerini anne ve babalarının kendi aralarındaki iletişimlerinden öğrendikleri için sağlıklı aile yapısını oluşturmak ve sürdürmek oldukça önemlidir.¹¹⁶ Bu bakımdan yetiştirme tarzı, evlilik çağında sağlıklı bir evlilik adayı olacak erkeğin ve kadının kişiliğini önemli ölçüde etkilemektedir.¹¹⁷

Cinsiyet

İki farklı cinsiyet ve kişiliği bir çatı altında birleştiren evlilik, erkeğe ve kadına ayrı sorumluluklar yüklemektedir. Kadın ve erkeğin karşılıklı beklentileri doğrultusunda şekillenen evlilik, cinsiyet rollerinin doğru bilinmemesi veya toplumsal cinsiyet kalıplarının yanlış normlarıyla öğrenilmiş olması sebebiyle zaman zaman çatışmalara sebebiyet vermektedir.¹¹⁸

Türk toplumunun modernleşmesi sonucunda toplumsal değişimin karakteristik yapısı ile cinsiyete dair tutumların değiştiğini birlikte ele almak süreci daha iyi tahlil etmeye olanak sağlamaktadır. Modern dönemle birlikte kız

¹¹³ Yılmazçoban, “Evlilikte Çiftleri Etkileyen Unsurlar ve Arkadaşlık İlkeleri”, 184.

¹¹⁴ Zekeriya Çalışkan vd., “Partneri Olan ve Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihlerinin Karşılaştırılması”, *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 4/1 (2015), 8.

¹¹⁵ Azize Nilgün Canel, *Evlilik ve Aile Hayatı* (İstanbul: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2012), 138.

¹¹⁶ Canel, *Evlilik ve Aile Hayatı*, 140.

¹¹⁷ Yılmazçoban, “Evlilikte Çiftleri Etkileyen Unsurlar ve Arkadaşlık İlkeleri”, 187.

¹¹⁸ Nalan Saka, “Kurt Marti’nin ‘Happy End’ Adli Öyküsünde Evlilikle Kadın-Erkek Psikolojisi/Male and Female Psychology in Marriage in ‘Happy End’ by Kurt Marti”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 60 (2018), 26.

çocuklarının eğitim-öğretimine yapılan teşvikler ve kadınların kamusal alanda daha aktif olmaları cinsiyet rolü tutumlarının değiştiğine dair önemli belirleyici unsurlardır. Kamusal alanda kadınların var olması, ev dışında erkeğin hakim olduğu bir alanda, kadınları daha “özgürlükçü” kıldığı iddiası taşımaktadır. Aynı zamanda maddi anlamda da daha “eşitlikçi” bir anlayışı beraberinde getirmektedir. Bu durum erkek egemen geleneksel değerlerin kabul edildiği Türkiye gibi ülkelerde, geleneksel tutumu muhafaza ve moderne uyum sağlama arasında değişimin yaşandığı sorunlara yol açmaktadır. Evlilik kurumuna bu değişimden en çok etkilenenlerden olmaktadır.¹¹⁹

İslam dini bu konuda kadın ve erkeğin cinsiyet farklılıklarını dikkate alarak evlilikte karşılıklı hak, sorumluluk ve görevlerini Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde ifade etmektedir. Erkeklerin maddi manevi tüm konularda, kadınların erkeklere göre daha kırılgan olduğunu bilerek¹²⁰, eşlerine karşı adaletli ve merhametli davranmalarını, kadınlarında eşlerine karşı nezaketli ve onları evlilik hayatında kavvâm olarak görmelerini tavsiye etmektedir.¹²¹ Ayetlerde geçen erkek ve kadının birbirlerinde huzur bulmaları¹²², birbirlerinin göz aydınlığı¹²³ olmaları hususunda duaların bulunması İslam dininin evlilikte kadın ve erkeğe verdiği önemi bizlere göstermektedir.

Yaş

Sosyo-demografik değişkenlerden yaş faktörü hem evliliğin seyrinde hem de evlenme yaşı açısından önemlidir. Evlenme yaşı bakımından değerlendirildiğinde eşlerin birbirlerini tanımalarında ve istikrarlı bir beraberlik sürdürebilmelerinde etkilidir. Yapılan bazı araştırmalarda evlenme yaşı düştükçe boşanma eğilimi güçlenmektedir. Ancak doğrudan doğruya evlilikler boşanmayla sonuçlanmamaktadır.¹²⁴

¹¹⁹ Mahmut H. Akın- Mehmet Ali Aydemir, “Üniversitede Okuyan Kız Öğrencilerin Cinsiyet Rolü Tutum Bağlamında Aile ve Evlilik Kurumlarına Bakışları”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2007), 49.

¹²⁰ Hüseyin Akgün, “Kadının Kaburga Kemiğinden Yaratılması Meselesi (rivâyetlerin Aslu’l-Hadis ve Hadis Rivâyet Coğrafyası Açısından Ele Alınması)”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 19/2 (2019), 326.

¹²¹ Nisa 4/34

¹²² Rum 30/21

¹²³ Furkan 25/74

¹²⁴ Şahika Gökmen vd., “İlk Evlilik Süresini Etkileyen Faktörlerin Yaşam Analizi: Türkiye Örneği”, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 6/1 (2019), 66.

Eğitim

Bireylerin eğitim düzeyleri aile hayatının işleyişi açısından önemli faktörlerdendir. Eğitim düzeyleri aynı olan çiftlerin sorumluluk alma ve rol paylaşım olanakları eğitim düzeyleri farklı olan bireylere göre daha fazladır. Buna bağlı olarak mutluluk seviyeleri de artmaktadır. Yapılan araştırmalarda eğitim düzeyi arttıkça eşlerin birbirlerine daha çok empati kurarak sorun çözmede daha anlayışlı yaklaşımlar sergiledikleri ortaya konmuştur.¹²⁵

Bir başka araştırmada ise verilen tüm ölçütler dikkate alındığında eşler arasında en çok benzerlik gösteren değişken eğitim düzeyi olduğu saptanmıştır. Buradan hareketle bireylerin eğitim düzeyi açısından kendilerine benzer bireyleri tercih ettiği görülmektedir.¹²⁶

Gelir Düzeyi

Evli çiftlerin sosyo-ekonomik durumları genelde eğitim ve gelir düzeyi ile ölçülmektedir. Çeşitli araştırmalara göre, maddi imkânın yetersizliği, eşlerden özellikle erkeğin işinin olmaması, bazı ihtiyaçlardan ekonomik sebeplerle vazgeçme gibi tüketimlerin sınırlandırılması vb. değişimler çiftlerde finansal ve psikolojik strese yol açarak evlilik kalitesini etkilemektedir.¹²⁷

Ekonomik nedenli oluşan stres aile üyelerinin tamamını etkilemekte ekonomik kaynaklı tartışmalara neden olmakta ve eşler arasındaki duygusal desteği azaltmaktadır. Gelir düzeyindeki bu farklılık boşanma sebebi dahi olabilmektedir.¹²⁸

1.2.4 Evlilik Doyumu

Bir evliliğin sağlıklı bir şekilde nasıl ilerleyeceğine dair yapılan sosyal bilim araştırmalarında evlilik uyumu, evlilik doyumu ve evliliğin niteliği gibi kavramlar öne çıkmaktadır. ¹²⁹ Bu kavramlar evlilik kalitesini tanımlamak için kullanılmaktadır.

¹²⁵ Hatice Yalçın, “Evlilik Uyumu ile Sosyodemografik Özellikler Arasındaki İlişki”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2014), 256.

¹²⁶ Zübeyir Nişancı vd., “Çiftler Arasındaki Eğitim Seviyesi Farkının Evlilik İçi Çatışmalarda Kullanılan Davranış Türleri Üzerine Etkileri”, *Toplumsal Değişim* 4/2 (2022), 40.

¹²⁷ Betül Gürel- Zeynep Çopur, “Ekonomik Faktörlerin Evlilik Kalitesine Etkisi: Bir Dyadic Model Testi”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 21/52 (2021), 637.

¹²⁸ Gökmen vd., “İlk Evlilik Süresini Etkileyen Faktörlerin Yaşam Analizi”, 67.

¹²⁹ Şennur Tutarel-Kışlak- Işıl Göztepe-Gümüş, “Duygu Dışavurumu, Empati, Depresyon ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkiler”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/2 (2012), 28.

Kaynakların birçoğunda evlilik uyumu kavramının evlilik doyumunun yerine kullanıldığı görülmüştür. Kavram karmaşasını şu şekilde açıklamak mümkündür. Evlilik uyumu daha çok sorunlar karşısında ve problem çözmede eşlerin birbirleriyle uyumu yakalaması iken evlilik doyumunun, evlilik uyumunu da kapsayacak şekilde bakım, cinsellik gibi biyolojik ihtiyaçların yanı sıra sevgi, huzur, güven gibi ruhsal ihtiyaçların karşılanmasıyla birlikte içsel doymuşluk hali olduğu söylenebilir.¹³⁰

Evlilik doyumu evlilik ilişkisinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesini sağlayan önemli unsurlardandır. Romantik ilişkinin en önemli ögesi olan doyum, mutluluğun ve iyi olma halinin sürekliliğini ifade etmektedir.¹³¹ Çiftlerin subjektif değerlendirmelerine dayanan evlilik doyumu ise, aralarında dengeyi sağladıklarına, sevgi, yakınlık, cinsellik gibi psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçların karşılandığına dair hissettikleri doyumdur.¹³² Bir başka tanıma göre, evlilik doyumunun, bireylerin evliliklerinde kendi gereksinimlerini karşılama durumuna ve beklenti içerisinde oldukları evlilik ile mevcut evliliklerinin uyumu ile ilgili bir kavram olduğu da ifade edilmektedir.¹³³

Yapılan araştırmalara göre evlilik doyumunu etkileyen bireysel, ailevi veya sosyo-ekonomik pek çok etken bulunmaktadır. Eşlerin kişilik özellikleri, sağlıklı iletişim becerisine sahip olmaları, ebeveynlerinin evlilikte mutlulukları, eğitim düzeyleri, eşler arası bağlılık ve yakınlık düzeyi, eşlerin yaşam tarzına dair algıları, ilişkiye maddi manevi yatırımlar, cinsel mutluluk, ile bağları gibi durumlar bu etkenler arasındadır.¹³⁴

Evlilik doyumu evliliği başarıya götüren en önemli etkidir. Kişinin yaşam kalitesiyle doğrudan ilişkisi bulunmakta ve psikolojik, sosyal, ekonomik yarar sağlamaktadır. Hastalık ve ölüm oranlarında da ciddi bir düşüşe yol açan

¹³⁰ Turgay Şirin, “Evli Çiftlerin Spiritüel İyi Oluşları ile Evlilik Doyumları Arasındaki İlişki”, *EKEV Akademi Dergisi* 77 (2019), 392.

¹³¹ Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*, 37.

¹³² Mine Sayın vd., “The Relationship of Marital Satisfaction and Life Satisfaction with Spiritual Orientation: The Mediating Role of Sacrifice and Sensitivity”, *Spiritual Psychology and Counseling* 4/3 (2019), 239.

¹³³ Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*, 38.

¹³⁴ Fatma Balcı Arvas- Hayati Hökelekli, “Dindarlık ile Evlilik Doyumu ve Evlilikte Sorun Çözme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/34 (2017), 132.

evlilik doyumu toplumda mutlu bireylerin ve ailelerin varlığı için görmezden gelinemeyecek bir duygudur.¹³⁵

Evlilik doyumunu etkileyen en önemli faktörlerden biri cinsel yaşam ve buna bağlı olarak kalitesidir. Cinsellik, bireylerin uyum içinde birlikteliklerine işaret eden, bireysel ve toplumsal sınırlarla çevrilmiş, biyolojik, psikolojik ve sosyal etkileşim yönleri olan bireylerin özel yaşantı alanıdır.¹³⁶ Cinsellik ve evlilik doyumu arasındaki ilişki iki yönüdür. Byers’in genel popülasyondan 87 kişi ile yapmış olduğu araştırma sonucuna göre, “ilişki doyumundaki değişiklik cinsel doyumdaki değişikliğe, cinsel doyumdaki değişiklik ilişki doyumundaki değişikliğe yol açmaktadır” hipotezi desteklenmiştir. Ülkemizde yapılan pek çok araştırmaya göre cinsel doyuma ulaşan çiftlerin evlilik doyumları da olumlu etkilenmektedir.¹³⁷

1.2.5 Evlilik Doyumuna Dair Kuramsal Yaklaşım

1.2.5.1 Psikoanalitik Kuram

Çocuk gelişiminde en eski bilimsel yaklaşımı ortaya koyan, kişiliğin bilinç dışı anılar ve dürtülerle biçimlendiğini ileri süren psikodinamik gelenek içerisinde yer alan nesne ilişkiler kuramı Freud’un Psikoanalitik kuramının devamı olarak ifade edilebilir. Freud’un kuramında biyolojik ihtiyaçların özel doyumunu aramaya yönlendiren dürtü geri plana itilmiş, ilişkilerin kişilerarası ilişkileri değil, zihinde oluşan temsilleri işaret etmesine dikkat çekilmiştir.¹³⁸

Evlilik ilişkileri bağlamında, kişiler arası ilişkileri geçmiş ilişkilere dayanarak anlama girişimini tanımlamak için kullanılan nesne ilişkileri kuramına¹³⁹ göre, bireyler gerçek bir ilişki gibi nesne ilişkileri kurarlar, sürdürebilmek ve tamamlamak için eşine rol dağıtımını yapabilmektedir. Eğer

¹³⁵ Pınar Çağ- İbrahim Yıldırım, “Relational and Personal Predictors of Marital Satisfaction/Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler”, *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal* 4/39 (03 Nisan 2013), 14.

¹³⁶ Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*, 46.

¹³⁷ Cennet Şafak Öztürk- Haluk Arkar, “Evli Çiftlerde Evlilik Uyumu ve Cinsel Doyum Arasındaki İlişkiler”, *Literatür ve Sempozyum* 1/3 (2014), 17.

¹³⁸ Hande Gündoğan, “Nesne İlişkileri Kuramı Çerçevesinden Borderline (Sınır) Kişilik Örgütlenmesine Bakış: Vaka Örneği ile Psikoterapi Sürecinin Yorumlanması”, *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi* 3/2 (2016), 2.

¹³⁹ İrem Anlı, *Nesne İlişkileri Kuramı* (İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2013), 1.

zihnindeki eş ile ilişki beklentisine ulaşamazsa evlilik doyumsuzluğu baş gösterebilir.¹⁴⁰

1.2.5.2 Davranışçı Kuram

Bu yaklaşım insanın davranışını, dış çevredeki uyarıcılara karşı gösterdiği tepkiler olarak açıklamaktadır. Davranışçı yaklaşım, öğrenmeyi yeni davranışın kazanılması olarak değerlendirmektedir.¹⁴¹ Öğrenilen davranışın ise, çevreden gelen ödül-ceza veya acı-zevk üreten şeylerle belirlendiği, doğrudan deneyimlerin dışında dış çevrede gözlenen ceza ve ödüllerin etkisiyle de davranışların yönlendirilebileceğini savunmaktadır.¹⁴²

Bu yaklaşım, evlilik hayatında eşlerin çevrelerinde ödül ve cezaya dair gelişen olayları bilinçaltına göndererek, bir tür koşullu öğrenme gerçekleştirdiklerini belirtir. Bu sebeple eşler eğer ödül-ceza kalıplarını evlilik yaşamlarında sağlıklı bir şekilde kullanabilirlerse, olumsuz davranışların yerini olumlu davranışlara bırakabileceğine ve çatışmaların önlenebileceğine dikkat çekmektedir.¹⁴³

1.2.5.3 Bilişsel Kuram

Biliş, bireyin kendi yeterliliği ile bulunduğu ortam hakkında zihnine işlediği inanç ve düşüncelerdir. Bilişsel kuram ise, bireyin çevreye ilişkin bilgileri edinme şekliyle, edindiği bilgiyi nasıl algıladığıyla ve bunun sonucunda davranışının nasıl etkilendiği ile ilgilidir.¹⁴⁴

Evlilik ilişkisinde bilişsel model, çiftlerin hem kendi aralarında yaşananlardan hem de evlilik ilişkileri hakkında gerçekçi olmayan inançlar ve standartlardan etkilenecek ilişkilerine dair oluşturdıkları algılar olarak ifade edilebilir. Bilişsel yaklaşıma göre aile üyelerinin problemleri duygusal açıdan

¹⁴⁰ Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık Ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*, 47.

¹⁴¹ C. Hakan Aydın, “Öğrenme ve Öğretme Kuramlarının Eğitim İletişimine Katkısı”, *Kurgu* 17/1 (2000), 184.

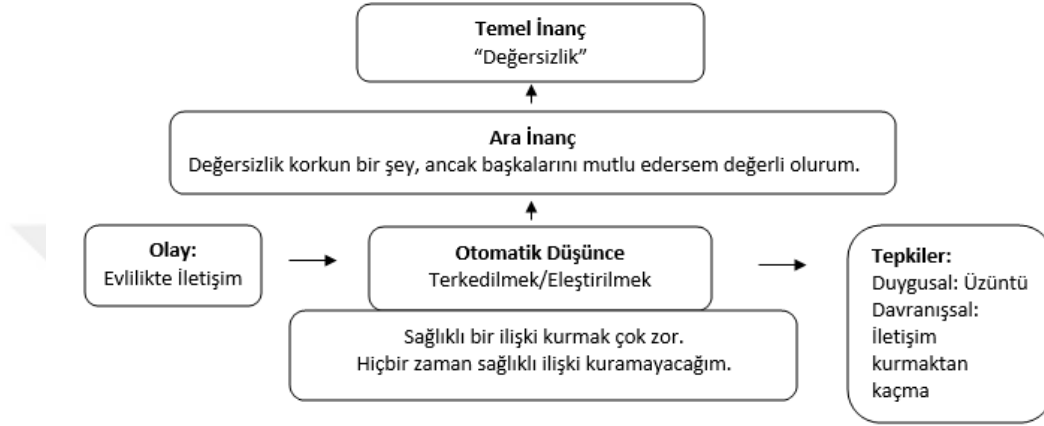
¹⁴² Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*, 48.

¹⁴³ Aysu Çelenoğlu, *Evli Bireylerin, Bağlanma Stillerine ve Kendilik Algısına Göre Evlilikte Yaşanan Sorunlarla Başa Çıkma Yollarının İncelenmesi* (İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 5.

¹⁴⁴ Ali Dönmez, “Bilişsel Sosyal Şemalar”, *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi (Yayınlanmıyor)* 14 (1992), 1.

incelendiğinde, nedeninin çevre koşulları değil, çevre koşullarından olumsuz etkilenecek oluşturdukları mantık dışı inançlardır.¹⁴⁵

Beck'e göre bunun altında iki temel inanç "çaresizlik" ve "sevilemezlik" yer almaktadır. Sevilemezlik duygusu, sevmeye değer değilim duygusunu; çaresizlik duygusu ise kontrol ve denetimi yitirerek başarısız olma duygusunu beraberinde getirerek, evlilik yaşantısında yanlış bir algı geliştirmektedir.¹⁴⁶

Şekil 1 Beck'in Bilişsel Modeli

1.2.5.4 Sosyal Öğrenme Kuramı

Çevresel koşulların, öğrenme yoluyla daima davranışı şekillendirmesidir. Sosyal öğrenme kuramına göre davranış, bireysel ve toplumsal etki alanları arasında sürekliliği olan bir etkileşimin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁴⁷

Sosyal öğrenme kuramı evlilik ilişkisinden düşünüldüğünde, eşlerin birbirlerinin davranışlarını gözlenmesine dayalı dolaylı bir öğrenmeden söz etmek mümkündür. Birlikte öğrenme ortamında, eşlerin etkileşim içinde olması, gözlemlene ve zihinsel fonksiyonlar geliştirmede öğrenen kişiye katkı sağlayacaktır. Davranış değiştirme, edinilecek yeni bilgi ve kazanılacak yeni

¹⁴⁵ Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*, 49.

¹⁴⁶ Zahide Merve Küçükçelik, *İlişkiye Dair İnançlar ve Bilişsel Çarpıtmaların Evlilik Uyumuna Etkisi* (İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 27.

¹⁴⁷ Ersanlı Kaya, *Gebelerde Ebeveyn Uyum Desteği Programının Ebeveyn Öz Yeterlik Algıları Üzerine Etkileri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 25.

becerileri desteklediği gibi, çiftlerde istenmeyen davranışların eliminasyonu ve kişinin değişiklik için daha iyi motive olmasını sağlamaktadır.¹⁴⁸

1.2.5.5 Sosyal Mübadele Kuramı

Sosyal Mübadele Teorisinin (SMT) temel varsayımı, tarafların, fayda sağlama ve ödüllendirme beklentisi (saygı görme, dikkate alınma vb.) içinde sosyal ilişkilere girdiği böylelikle bu ilişkileri sürdürdügüdür. Blau, sosyal ilişki kavramını tanımlayabilmek için bir mübadele süreci olarak “sosyal mübadele teorisi” terimini ilk kez kullanmıştır. Alana dair çalışmalarıyla bilinen Thibaut ve Kelley’e göre sosyal mübadele kuramında bireyler, diğerleri ile (bireyler, gruplar ya da örgütler) arzuladıkları sonuçlara ulaşmak için iş birliği yapmaktadırlar.¹⁴⁹

Sosyal mübadele, bireylerin karşılıklı olarak birbirlerine birtakım iyilikler yapmalarını öngören bir kuramdır. Bu teoriye göre iyiliği yapan taraf, karşılığını alması yönüyle beklenti içerisindedir. Taraflar karşılıklı olarak beklentilerini karşıladıkları sürece, sosyal mübadele ilişkisi devam etmektedir.¹⁵⁰

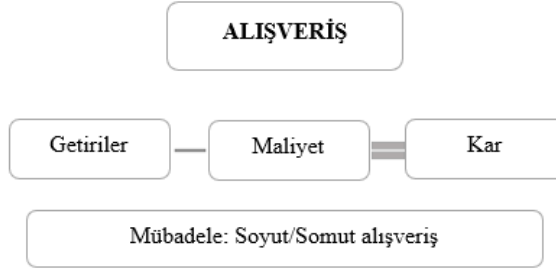
Kuramcılar, insanın, başkaları ile kar-zarar zemininde fayda sağlamak üzere ilişki kuran bir varlık olduğunu savunur. Bu bağlamda en temel sosyal ilişkilerden olan evlilik ilişkisi, bir tür mübadele ilişkisi olarak bu kategoride yerini almaktadır. Bu kurama göre evlilik ilişkisi, her iki eşin de yatırım yaptığı ve her eşin bağımsız olarak elde edilemeyen ödüller elde etmeyi beklediği ittifaklardır. Sosyal mübadele kuramı bu anlamda evliliğin hem özel hem de kolektif yönüne dikkat çekmektedir. Bireyler, en az oranda bedel ödedikleri ve en fazla oranda ödül aldıkları ilişkiyi sürdürmek isteyeceklerdir, çünkü böyle bir ilişki doyum sağlayıcı olacaktır.¹⁵¹

¹⁴⁸ Ersanlı Kaya, *Gebelerde Ebeveyn Uyum Desteği Programının Ebeveyn Öz Yeterlik Algıları Üzerine Etkileri*, 26.

¹⁴⁹ Ebru Ertürk- Aykut Bedük, “Sosyal Mübadele Teorisi Bağlamında Güç Mesafesi ve Örgütsel Adalet Algılamalarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi”, *İşletme Bilimi Dergisi* 3/1 (2015), 5.

¹⁵⁰ Ertürk- Bedük, “Sosyal Mübadele Teorisi Bağlamında Güç Mesafesi ve Örgütsel Adalet Algılamalarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi”, 5,6.

¹⁵¹ John Wilson- Marc Musick, “Religion and Marital Dependency”, *Journal for the Scientific Study of Religion* 35/1 (1996), 30.

Şekil 2 Sosyal Mübadele Kuramı

1.2.5.6 Bağlanma Kuramı

İngiliz psikoanalist John Bowlby (1969) tarafından geliştirilmiş olan Bağlanma kuramı, insanların diğerleriyle kurduğu duygusal bağların sebeplerini ifade eden ve çocuklar için ebeveynleriyle kurdukları bağların psikolojik olarak önemini ve etkisini ortaya koymaktadır.¹⁵² Bu kuram, yetişkinlikte evlilik ilişkilerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

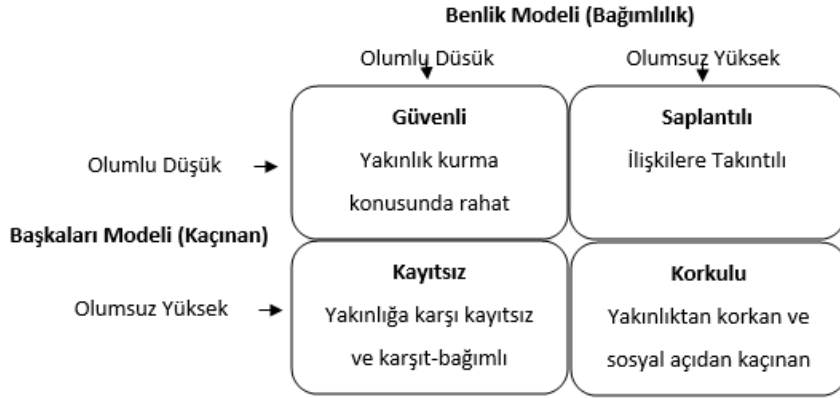
Bağlanma kuramları, yetişkinlerin, çocukluk dönemine paralel olarak romantik ilişkilerde yakınlığı algılayışı ve tepkileriyle ilgili; güvenli, kaygılı ve kaçınan üç ana bağlanma biçimi olduğunu göstermektedir. Yakınlık konusunda güvenli bağlanan bireyler, oldukça rahat ve sevgi dolu iken; kaygılı bağlanan bireyler yakınlığa ihtiyaç duyan bireyledir. Zihinlerinde eş ilişkisi içinde, ilgilerine dair karşılık bulup bulamayacağı hususunda endişeleri vardır. Kaçınan insanlar romantik ilişkide yakınlığı özgürlüğün elinden kayıp gitmesiyle eş tutmaktadırlar. Bu sebeple yakınlığı asgari düzeyde tutma mücadelesi vermektedirler.¹⁵³

Bartholomew ve Horowitz üçlü bağlanma tarzı modelini olumluluk durumunu da ekleyerek dörtlü bağlanma stilini şeklinde geliştirmişlerdir. Bir bağlanma stili tek başına görülebileceği gibi iç içe geçmiş farklı bağlanma stilleri de aynı bireyde görülebilmektedir.¹⁵⁴

¹⁵² İdil Kaya Balkan, *Bağlanma Stillerinin Evlilik İlişkisi Üzerindeki Etkisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 4.

¹⁵³ Adem Dağ- Ali Fuat Özsoy, “Romantik Bağlanmanın Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi* 57/2 (2002), 998.

¹⁵⁴ Dağ- Özsoy, “Romantik Bağlanmanın Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi”, 998.

Şekil 3 Bağlanma Kuramı (Bartholomew, K., & Horowitz, L.)

1.2.5.7 Yükleme Kuramı

Yükleme kuramı, kişilerin olayların veya davranışlarının nedenini açıklamak için kullandıkları bilişsel bir süreçtir. Sosyal algılama sürecinde bilişsel yüklemelerin nasıl yapıldığı ve bunun sonucunda kişilerin yargılarının, davranışlarının ve duygularının nasıl şekillendiğini incelemektedir.¹⁵⁵

Evlilik ilişkilerinde yükleme kuramıyla ilgili araştırmalar, eşlerin herhangi bir olayla ilgili nedensellik yüklemeleri ile olayın sorumluluğu ile ilgili sorumluluk yüklemelerine odaklanmaktadır. Nedensellik yükleme, olayın ve davranışın çıkmasına neden olanla ilgilenmektedir. İnsanların başkalarının davranışlarına yükledikleri anlamlar nedensel olarak iş hayatında, sosyal hayatta ve evlilik hayatında farklılık göstermektedir. Kişiler aynı zamanda neden oldukları sonuçlardan kendilerini sorumlu hissettikleri için nedensellik ve sorumluluk kararları arasında yüksek korelasyon gösterilmektedir.¹⁵⁶

Evlilik ve yükleme kuramı araştırmalarında genelde, eşlere olayların nedenlerini belirlemelerini ve eşlerinin bu olaydaki sorumluluğunu ifade etmeleri istenmektedir. Bunun sonucunda nedensellik yüklemelerinin odak, istikrarlılık ve genellik olduğu görülmektedir. Odak boyutu nedenin kişiye, durumlara yahut çevresel etkilere bağlı olduğuyla ilgilidir. İstikrarlılık, nedenin zamanla devam

¹⁵⁵ Nebi Sümer, “Yükleme Kuramı”, *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi* (Ankara: TÜBİTAK Bilim Yayınları, 2022).

¹⁵⁶ Şennur Tutarel-Kışlak, “Evlilik Uyumu ile Nedensellik ve Sorumluluk Yüklemeleri Arasındaki İlişkiler”, *Türk Psikoloji Dergisi* 12/40 (1997), 55,56.

eden ya da geçici bir faktör olmasıyla ilgilidir. Genellik ise nedenin, sonuçların çeşitliliğini etkileyebilmesi veya sadece ilgili olayı kapsaması ile ilgilidir.¹⁵⁷

Sorumluluk yüklemenin temelinde ise, sorumluluğun suçlama ile yakından ilgisinin olması ve sorumluluğun suçlamayı etkileyen değişkenlerden etkilenmesi, kasıtlı ve bencil davranış içeren güdü boyutunun bulunuyor olmasıdır.¹⁵⁸

1.2.5.8 Sevginin Evrimi Kuramı

Wilson evlilik doyumunu ve ikili ilişkilerdeki davranışların korunma, koruma ve cinsel dürtü olmak üzere üç temel nedeni olduğunu sevgi evrim kuramı ile ifade etmektedir.¹⁵⁹

Bunlardan ilki korunma ihtiyacından kaynaklanan eşe bağımlı davranış göstermektir. Temelinde çocukluk çağında bakım veren tarafından korunma ihtiyacının hala devam ediyor olması yer alır. İkincisi, eşler birbirlerini yetişkin olarak gördüğü kadar çocuk olarak da görebilmektedir. Bu sebeple birbirlerini himaye etmek ihtiyacı hissetmektedirler.¹⁶⁰ Üçüncüsü, cinsel ihtiyaçlardır.¹⁶¹

1.2.5.9 Kişiler Arası Çekim Kuramı

Yakın ilişkilerde çekim olgusunu açıklayan kişilerarası çekim kavramı, bireyin yaşantısını birçok açıdan etkilemesi bakımından önemlidir. Varoluş ve anlamlandırma sürecinin bir parçası olan çekim sürecinde birey; aile kurma isteği, duygusal bağlanma süreçlerini hissetme, sosyo-kültürel bağlamda uyum sağlama, tutku, hayranlık veya kişilik özelliklerinin tamamlayıcılığı gibi birçok dinamiğin etkisinde yakınlaşma sürecine girer. Bireyin yakınlaşma sürecine etki eden faktörler, kişilerarası çekim kuramı ile açıklanmaktadır.¹⁶²

Hendrick çekimi, bir kişiye yaklaşma veya ondan uzaklaşma şeklinde bir eğilim olarak ele almaktadır. Bu eğilim, kişi hakkında bilişsel bir bilgi yapısıyla, o kişiye yönelik hissedilen ve açığa vurulan duygu ile kişiye karşı yönelmeyi ya da

¹⁵⁷ Tutarel-Kışlak, “Evlilik Uyumu ile Nedensellik ve Sorumluluk Yüklemeleri Arasındaki İlişkiler”, 56.

¹⁵⁸ Tutarel-Kışlak, “Evlilik Uyumu ile Nedensellik ve Sorumluluk Yüklemeleri Arasındaki İlişkiler”, 56.

¹⁵⁹ Arzu Üngüder, *Bireylerin Romantik İlişkilerindeki Mutluluk Düzeyleri ile İlişkilerine Yönelik İnançları ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 8.

¹⁶⁰ Üngüder, *Bireylerin Romantik İlişkilerindeki Mutluluk Düzeyleri ile İlişkilerine Yönelik İnançları ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 8.

¹⁶¹ Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*, 58.

¹⁶² Azra Nazlı, “Kişilerarası Çekim Kuramı”, *Kişiler Arası İletişim Kuramları*, ed. Ayşen Temel Eğinli (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019), 359.

ondan uzaklaşmayı doğrudan davranışlarla göstermek şeklindedir. Kişilerarası çekim ile ilgili en temel varsayımlardan biri, varlığı ile bize faydalı olan kişilere yönelik çekim hissetmemizdir. Bu fayda duygusal doyum ya da güvende hissetmek gibi birçok etken ile ilişkide olabilir.¹⁶³

Kişiler arası çekim belirleyen boyutlar, insanı insan yapan fizyolojik, psikolojik, duygusal ve sosyo-kültürel özelliklerinden ortaya çıkmaktadır. Çekimin bileşenleri ise, yakınlık, tanıdıklık, fiziksel çekim, benzerlik, kişilik özellikleri, birbirini tamamlama derecelerinden oluşmaktadır.¹⁶⁴

Hall, mekân antropolojisi üzerine yaptığı çalışmalarda insanların samimiyet derecelerini mesafeler üzerinden konumlandırmaktadır. Kişilerarası yakınlık ve çekim, mahrem mesafede gerçekleşir. Yakın mesafeden, diğer kişinin varlığı açıktır ve çekim açısından birey için tetikleyici olabilmektedir.¹⁶⁵

Tanıdıklık sürecinde, kişi aşına olduğu birey hakkında daha fazla bilgiye sahiptir ve onun herhangi bir şeye vereceği tepkisini tahmin edebilmektedir. Bu durum, yaklaşma sürecine hız katabilir. Uyarıların sıklık derecesine göre tanıdıklık, buna bağlı olarak da hoşlanma düzeyi artmaktadır.¹⁶⁶

Fiziksel çekicilik ise etki eden faktörlerin başında gelmektedir. Karşılaşma esnasında, diğerlerinde bireyin dikkatini çeken kişilik özellikleri, tutum ve inançlar, ilgi ve zevkler, kişisel nitelikler, sosyal statü ve roller, bu aşamada görünür olmadığı için fiziksel görünüş ayrıcalıklı bir duruma gelmekte ve önem kazanmaktadır.¹⁶⁷

Benzerlik ise, güçlü bir çekim faktörü olarak ele alınan kişilerarası çekim bileşenidir. Kişilerin dünyaya, yaşama bakış açıları, sosyal hayata karşı takındıkları tutumlar, maddiyat algıları, kariyer beklentileri, dinsel algıları vb. pek çok şey evliliğin uyumu için önemli faktörlerdir. Sosyal ve psikolojik açıdan benzerliğin çokluğu evliliklerde, anlaşmazlık ve çatışmayı en az düzeye indirmeye

¹⁶³ Nazlı, “Kişilerarası Çekim Kuramı”, 363.

¹⁶⁴ Nazlı, “Kişilerarası Çekim Kuramı”, 365.

¹⁶⁵ Banu Bekçi, “Peyzaj Mimarlığında Kişisel Mekân Kavramı ve Kişisel Mekân Ölçme Tekniklerinin Değerlendirilmesi”, *Journal Of The Faculty Of Forestry Istanbul University* 56/2 (2006), 165.

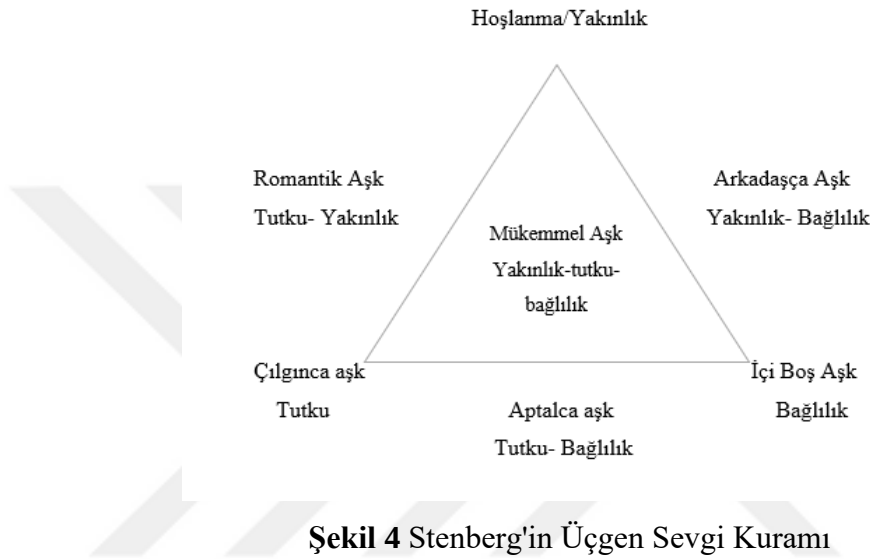
¹⁶⁶ Nazlı, “Kişilerarası Çekim Kuramı”, 370.

¹⁶⁷ Nazlı, “Kişilerarası Çekim Kuramı”, 370.

etki eden faktörlerdir. Çıkabilecek problemler daha gerçekçi yaklaşımlarla ve daha kolay çözülebilmektedir.¹⁶⁸

1.2.5.10 Üçgen Sevgi Kuramı

Stenberg'in Üçgen Sevgi Kuramına göre sevginin; yakınlık, tutku ve bağlılık olmak üzere üç bileşeni vardır. Bir üçgenin her bir köşe noktasına denk gelen bu öğelerden hareketle Stenberg'in kuramı “Üçgen Aşk Kuramı” olarak adlandırılmıştır.¹⁶⁹

Şekil 4 Stenberg'in Üçgen Sevgi Kuramı

Bu öğelerden yakınlık, eşlerin romantik bir aşk yaşamasını sağlayan, bağlılık ve yakınlık duygularını arttıran aşkın duygusal bileşenidir. Tutku bileşeni, romantizmi de içinde barındırmakla beraber, fiziksel çekicilik, cinsel birleşme ve beğenmenin baskın olduğu duygular gibi tutku deneyimine yol açan motivasyonel kaynaklardan oluşan güdüsel bileşendir. Yakın ilişkilerde tutku çoğunlukla aniden gelişmekte ve kısa bir zaman sonra yerini yakınlık duygusuna bırakmaktadır. Kararlılık/Bağlılık bileşeni ise, kişinin ilişkiyi sürdürme niyetini yansıtan bilişsel bileşendir. İki yönlü olan bu bileşen, bir kişinin diğer kişiye âşık olduğu kararı kısa dönemli kararlılığı, aşkı sürdürmesi ise uzun dönemli bağlılığı olarak ifade etmektedir.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Abdurrahman Kasapoğlu, “İslam’a Göre Evlilikte Eşler Arasında Uyum Sorunu”, *Bilimname* 5/12 (2007), 139,140.

¹⁶⁹ Hasan Atak- Nuray Taştan, “Romantik İlişkiler ve Aşk”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 4/4 (2012), 528.

¹⁷⁰ Üngüder, *Bireylerin Romantik İlişkilerindeki Mutluluk Düzeyleri ile İlişkilerine Yönelik İnançları ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, 12.

1.3 Depresyon

1.3.1 Depresyonun Tanımı

Depresyon ile ilgili tanımlama çalışmalarına dair Sümer ve Mısır kaynaklarında bazı bilgilere ulaşılsa da ilk kez Hipokrat bu hastalığın belirtilerine dikkat çekerek bazı açıklamalarda bulunmuştur. Hipokrat ekolüne göre vücutta duygularla ilintili olduğu düşünülen bazı sıvılar bulunmaktadır. Kan, sarı safra, kara safra ve lenf sıvılarından kara safra ve lenf sıvısının depresyona sebebiyet verdiği yönünde bir görüş bulunmaktadır. Ancak depresyonun günümüzde bilinen anlamıyla hastalık olarak bilinmesi yakın yüzyılda Kraepelin ile mümkün olmuştur.¹⁷¹ Öyleyse diyebiliriz ki depresyon; umutsuz ve çaresiz hissetme, yaşama dair ilgisizlik, kendini diğerlerinden küçük görme, öz benliğe saygının azalması problemleri gibi bedensel ve zihinsel belirtileri ile dikkat çeken bir hastalıktır.¹⁷²

Depresyonun literatürde farklı değişkenler öncelenerek yapılmış pek çok tanımı bulunmaktadır. Dhir vd. depresyonu, zevk duyulan duyguların azalması olarak tanımlamışlardır. Taycan vd. daha önceden arzu ederek, isteyerek, iştiyakla yapılan günlük aktivitelere karşı gönülsüzlük ve isteksizlik oluşması şeklinde tanımlamaktadır. Depresyon zihinsel, duygusal, davranışsal ve bedensel bazı belirtilerle kendini gösteren bir duygu durum bozukluğudur.¹⁷³ Duygudurum; kişinin içinde vuku bulan, davranışlarını ve dünyayı algılama biçimini değiştiren, devamlılığı olan bir duygudur.¹⁷⁴ Süresi haftalarca gözlemlenebilen, dönemsel ya da döngüsel biçimde yenilemeye eğilimi olan sendromlardır. Bu duygular, olumsuz durumlar karşısında yaygın olarak verilen tepkilerdir. Ancak depresyon diyebilmek için olumsuz duyguların hem sürekli hem de kişinin yaşamında işlevselliğini etkileyecek düzeyde olması gerekmektedir.¹⁷⁵

Psikolojide ise depresyon, algısal, bilişsel ya da motor performanstaki düşüşü ve yavaşlamayı ifade etmektedir. Sendrom olarak ele alındığında

¹⁷¹ Debgici, *Depresyon ve Dindarlığın Bazı Tezahürleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Denizli İli Örneği*, 32.

¹⁷² Nurgül Tercanlı- Beyhan Budak, “Çocuğunuz Depresyonda Olabilir!”, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 1/1 (2012), 1.

¹⁷³ Ali Yasin Kafes, “Depresyon ve Anksiyete Bozuklukları Üzerine Bir Bakış”, *Humanistic Perspective* 3/1 (2021), 187.

¹⁷⁴ Ayhan Gökcek- Yurtsever, “Dürtüsel Satın Alma ile Depresyon İlişkisi ve Demografik Değişkenlere Göre Farklılıkların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, 491.

¹⁷⁵ Fatmagül Helvacı Çelik- Çiçek Hocaoglu, “‘Major Depressive Disorder’ Definition, Etiology and Epidemiology: A Review”, *Journal Of Contemporary Medicine* 6/1 (2016), 52.

depresyon, değersizlik, suçluluk duygusu, çaresizlik, ümitsizlik hali, yaşamın geneline karşı bıkkınlık ve ilgisizlik, ölüm ve intihar düşüncesi, endişe, iştahsızlık, kilo kaybı gibi belirtiler ile kendini göstermektedir.¹⁷⁶

1.3.2 Depresyonun Nedenleri

Depresyonun etiyolojisine dair pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalar depresyonun ortaya çıkmasında biyolojik ve psikolojik faktörlerin etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Biyolojik Nedenleri

Depresyon beyin faaliyetlerinin bozulmasından kaynaklanan psikolojik boyutlu olmakla birlikte biyolojik kökenli bir hastalıktır. İnsan vücudunda bulunan diğer organların nasıl hastalıkları varsa beyninde aynı şekilde hastalıkları vardır ve depresyonda bunlardan bir tanesidir.¹⁷⁷

Beyinde, halk arasında mutluluk hormonu olarak bilinen serotonin maddesi üretilir ve salgılanır. Gerçekten de bu madde kişiye mutluluk duygusunu vermektedir. Bunun yanında önemli bir enerji akışı sağlamaktadır. Serotonin eksikliği depresyona yol açtığı gibi kişilerde yeme bozukluğuna ve bağımlılığa da kapı aralamaktadır.¹⁷⁸

Depresyonun biyolojik kökenli bir hastalık olduğunu destekler nitelikte bazı bedensel hastalıkların depresyona sebep olduğu savunulmaktadır. Bunlar:¹⁷⁹

Sara Hastalığı: Beyindeki elektrik akımının bozulmasında kaynaklanan sara hastalığına yakalanan bireylerin diğer bireylere göre depresyon nedenli ölümleri 10-20 kat daha fazladır.

Beyin Tümörleri: Alın ve şakak bölgelerinde oluşan tümörler depresyonu meydana getirebilmektedir. Öyle ki tümörler, depresyon belirtilerinden hareketle fark edilebilmektedir.

Parkinson Hastalığı: Titreme ve hareket yavaşlığı olarak bilinen bu hastalık çoğunlukla yaşlılarda görülmekle birlikte depresyonu beraberinde getirebilmektedir.

Beyin Damar Hastalıkları: Özellikle beyin sağ tarafında bulunan damar tıkanıklığı ve kanaması sonucu felç meydana gelmektedir. Ciddi bir hastalık olan

¹⁷⁶ Debgici, *Depresyon ve Dindarlığın Bazı Tezahürleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Denizli İli Örneği*, 32.

¹⁷⁷ Oğuz Tan, *Depresyon* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2014), 37.

¹⁷⁸ Tan, *Depresyon*, 37,38.

¹⁷⁹ Tan, *Depresyon*, 41,42.

bu durumun bireyleri depresyona sürüklemesi yüksek ihtimaldir. Depresyonla birlikte ümidin zayıflaması ve geç iyileşme de dezavantajı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunların yanında hormonlarla ilgili olan guatr, böbrek üstü bezi rahatsızlıkları, loğusalık gibi hastalıklarda depresyon riskini yükselttiği görülmektedir.

Kalıtım:

Kalıtım ile ilgili araştırmalar, depresyonlu bireylerin yakın akrabalarında, hastalık riskinin belirgin oranda yüksek olduğuna işaret etmektedir. İkiz araştırmaları da kalıtımın duygudurum bozukluğu üzerinde etkili olduğunu destekler niteliktedir. Ancak kalıtım faktörünün bireyler arasında ne yolla geçtiği henüz tam manasıyla bilinmemekle birlikte çek genli, çok etkenli ve karmaşık düzeneklerin işlediği bir kalıtsal yatkınlığın geçtiği görüşü yaygındır.¹⁸⁰

Psikolojik Nedenleri

Depresyonun psikolojik nedenlerini anlamak üzere birkaç psikolojik model ileri sürülmüştür. Bu modeller sayesinde nedenlerini açıklamak mümkündür.

Psikoanalitik Kuram

Freud'a dayanan psikoanalitik kurama göre depresyon yaşanan herhangi bir kayba tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kayıp, sevilen birinin kaybı, iş hayatında statü kaybı, çevreden görülen bir manevi desteğin kaybı olabilmektedir. Depresif birey kayıp karşısında şiddetli tepki göstermeye meyillidir. Çünkü yaşanan acı, birey için çocuklukta meydana gelmiş olan bir kayba dair tüm hislerinin geri gelmesi durumudur. Bu bireyler bazı sebepler ile çocukluk dönemlerinde sevgi ve ilgiden yoksun kalmıştır. Daha sonra yetişkin yaşamında oluşan kayıp, bireyin, yaşamında ilk kaybın meydana geldiği zamanki çaresiz, bağımlı haline gerilemesine neden olmaktadır.¹⁸¹

¹⁸⁰ Orhan Öztürk, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları* (Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri, 2004), 296,297.

¹⁸¹ Kübra Kalkan, *Grup/Cemaat Dindarlığı ve Bireysel Dindarlığın Ruh Sağlığı Bağlamında Karşılaştırılması: Depresyon Örneği* (İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 32.

Psikoanalitik kurama göre depresyon, kişinin kaybedilen nesneye karşı duyduğu olumsuz duyguların, kendine dönmesidir. İçer atmayla kişi, kaybedilen ile özdeşim kurmaktadır. Kayıp ile oluşan ruhsal sonuçlara bir tür savunmadır.¹⁸²

Dönem olarak ele alındığında depresyon potansiyeli erken çocukluk döneminde ortaya çıkmaktadır. Oral dönemde çocuğun ihtiyaçları çok az ya da çok fazla karşılanmışsa, birey bu döneme saplanıp kalmaktadır. Dolayısıyla ileriki dönemlerde yaşanan herhangi bir kayıp ile bilinçdışı gerileme yaşanmaktadır.¹⁸³

Bilişsel Kuram

1960'lı yıllardan itibaren depresyonu açıklamakta kullanılan ve günümüzde de gelişimini sürdürmeye devam eden kuram Beck'in bilişsel kuramıdır. Bilişsel kurama göre olayları yorumlayış biçimimiz, duygu ve davranışlarımızdan etkilenmektedir. Bu bağlamda bireylerin duygularını belirleyen olayın kendisi değil, kişinin kendi zihni tecrübesiyle algıladığı ve ona yüklediği anlamdır. İçsel ve subjektif deneyimlere daha fazla vurgu yapması sebebiyle davranışçı kuramdan; otomatik düşünce ve varsayımların deneysel ortamda çalışılmasına vurgu yapması bakımından diğer psikoterapi kuramlarından ayrılmaktadır.¹⁸⁴

Beck'e göre ruhsal hastalığın oluşmasının temelinde bilişsel işlev bozukluğu yer almaktadır. Yanlış öğrenme, yanlış algılama, yanlış varsayım vb. etkenler sonucu kişinin gerçeği değerlendirmesinde birtakım bozukluklar meydana gelmektedir. Böylece kişiler, kognitif(bilişsel) üçlü olarak adlandırılan geleceklerini, dünyayı ve yaşantılarını olumsuz algılamaktadırlar.¹⁸⁵

Bireyin yorumlayıcı sürecin farkında olmadan, yalnızca düşüncelerin sonuçlarının farkında olabileceği çarpık bilişlere, "otomatik düşünceler" denilmektedir. Otomatik düşüncelerin temasında, depresyonla ilgili bir biliş olan kayıp yer almaktadır. Bireyin bilişi, herhangi bir kayıp algıladığında, depresif şema aktif olur. Yaşamın önceki evrelerinde kayıp ile oluşan kayıp şema, birey depresyon belirtisi gösterdiğinde bozulmamış diğer şemaların yerini alarak benlik, dünya ve gelecek görüşlerini bu şemaya göre temsil eder. Negatif şema yaşam

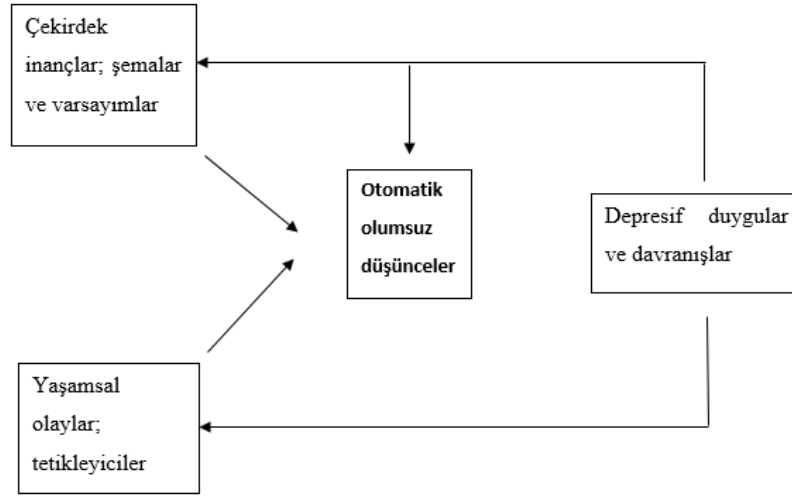
¹⁸² Yusuf Alper, "Psikodinamik Açıdan Cemal Süreya ve Şiiri IV: Depresyon Psikodinamiği ve Cemal Süreya", *Türkiye'de Psikiyatri Dergisi* 8/1 (2006), 60.

¹⁸³ Gearld C. Davison- John M. Neale, *Anormal Psikoloji*, çev. İhsan Dağ (Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, ts.), 240.

¹⁸⁴ Ayşe Bengisoy vd., "Bilişsel Davranışçı Terapi Kullanılarak Yapılan Araştırma Makalelerinin İçerik Analizi 1997-2018", (2019), 746.

¹⁸⁵ Erdal Işık, *Duygulanım Bozuklukları: Depresyon ve Mani* (Boğaziçi Matbaası, 1991), 60.

alanı içerisinde zamanla sağlıklı şemalarla yer değiştirebilirken, kayıp koşulları altında yeniden aktive olma potansiyelleri bulunmaktadır. Bu şemalar bir tür müdahale ile iyileştirildiklerinde gizli kalmaktan uzaklaşabilmektedir.¹⁸⁶

Şekil 5 Depresyonun Bilişsel Modeli

Öğrenme Kuramları (Öğrenilmiş Çaresizlik)

Seligman depresyonu açıklamak üzere öğrenilmiş çaresizlik modelini ilk ortaya koyan kişidir. Buna göre insanlar ya da hayvanlar bazı olayları denetleyemediklerini gördüklerinde çaresiz olduklarını öğrenebilmektedirler. Bu da gelecekte tepki verme esnasında güdülenmemelerine sebep olmaktadır. Bunun yerine edilgen ve depresif tavırlar sergileme eğiliminde olurlar. Aynı zamanda verecekleri herhangi bir tepkinin etkili olduğunu öğrenmeleri yavaş olur ve böylece depresyonda olumsuz biliş kümesi geliştirebilirler.¹⁸⁷

Modele göre çaresizlik davranışının üç önemli özelliği bulunmaktadır. Yapılan iş ile sonucu arasındaki bağımsızlık, pasif davranış örüntüsü ve bilişsel yapıdaki değişimlerdir. Çaresizliğin ortaya çıkmasındaki ön koşul, davranış ile sonuç arasındaki bağımsızlıktır. Ancak sonucun bağımsız olması tek başına yeterli değildir. Model, çaresizlik hisseden bireyin nedensellik yüklemelerine de vurgu yaparak üç tür yüklemde bulunması gerektiğini ifade etmektedir. Bunlardan ilki, davranış-sonuç bağımsızlığını bireyin çaresizlik olarak algılamasıdır. İkinci olarak, sonuçları kontrol hususunda yeteneksiz oluşuna karar vermelidir.

¹⁸⁶ Hilal Altundal Duru- Mualla Yılmaz, “Depresyon Tanısı Alan Hastalara Uygulanan Bilişsel Davranışçı Terapide Psikiyatri Hemşiresinin Rolü: Literatür İncelemesi”, *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 16/1 (2023), 133.

¹⁸⁷ James N. Butcher vd., *Anormal Psikoloji*, çev. Okhan Gündüz (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2013), 452.

Üçüncüsü ise bu yeteneksizliğin hayatının her alanına yayıldığına inanması gerekmektedir.¹⁸⁸

1.3.3 Depresyonun Risk Faktörleri

Cinsiyet, yaş, aile yaşamı, stres, hayal kırıklıkları, bakım veren tarafından yetersizlik hissetme, erken yaşta olumsuz yaşam koşulları, güveli olmayan bağlanma stilleri, fiziksel hastalıklar gibi çeşitli risk etkenleri depresyonu etkilemektedir.¹⁸⁹ Depresyonun risk faktörlerini genel başlıklar altında ifade edersek şöyle denebilir:

- *Sosyal Yaşam Olayları*
- *Cinsiyet*
- *Yaş*
- *Medeni Durum*
- *İklim ve Mevsimler*
- *Kültür ve Medeniyet*

1.3.4 Depresyon Türleri

Majör Depresyon

Majör depresif bozukluk (MDB) 300 milyondan fazla insanı etkileyerek, dünya genelinde yaygın hastalıklardandır. Kadınların erkeklere göre bu hastalığa yakalanma oranları yüksektir.¹⁹⁰

Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM-5), MDB'yi, aşağıdaki yakınmalardan en az beşinin olması ve ilk iki şikayetten en az birinin bu beş yakınma arasında olması gerektiği şeklinde tanımlamıştır: Depresif ruh hali, günlük aktivitelerin çoğuna karşı önemli bir ilgi kaybı, diyet vb. herhangi bir şey yapmaksızın kilo kaybı yahut kilo alımı, uykusuzluk veya aşırı uyku hali, yorgunluk, değersizlik ve suçluluk duyguları, düşünme konsantre olmada güçlük, ölüm ve intihar düşünceleri.¹⁹¹

İki Uçlu Depresyon

¹⁸⁸ Selim Hovardaoğlu, “Öğrenilmiş Çaresizlik ve Depresyon: Yükleme Biçimi Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeğiyle Yapılan Bir Çalışma”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 33/1-2 (1990), 221.

¹⁸⁹ Süheyla Ünal vd., “Depresif Bozukluklarda Risk Etkenleri”, *Klinik Psikiyatri Dergisi* 5 (2002), 8.

¹⁹⁰ Debgici, *Depresyon ve Dindarlığın Bazı Tezahürleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Denizli İli Örneği*, 41.

¹⁹¹ Oğuz Karamustafaloğlu vd., “Major Depresif Bozukluk Tedavisinde Uzatılmış Salımlı Trazodon”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 20/5 (2019), 454.

Bipolar bozukluk (BB) olarak da ifade edilen, depresif ve manik dönemlerin olduğu, kişiyi aşırı uç duygulara sürükleyen dönemler arası tamamen normal olan ya da düşük düzeyde gösterilen belirtilerle birlikte hayatın hemen her alanında işlev kaybına yol açtığı biline depresyon çeşididir.¹⁹²

Kişinin duygu durumunda coşkunun, neşenin, öfkenin aşırı olması, yüksek sesle ve hızlı konuşma biçimi, aşırı canlılık ve hareketlilik, renkli giyişiler, cinsel arzuda artış, kimsenin yapamayacağı işleri yapabilecek güçte ve herkesten yetenekli hissetme gibi belirtiler gözlenebilmektedir.¹⁹³ Bu hastalığa yakalanan erkeklerin, kadınlara oranla 4-5 yaş daha erken yakalandığı tahmin edilmektedir.¹⁹⁴

Distimi Depresyon

Kendini hafif düzeyde gösteren ancak uzun süreli bir depresyon türüdür. Distimi gelişen bazı bireyler zaman kısa süreli iyi ruh haline sahip olsalar da çoğunlukla kendilerinden zevk alamaz veya hayatta istedikleri gibi başarılı olabilecek enerjiye sahip olamazlar. Bununla birlikte uyku düzenleri, iştahları veya konsantrasyon becerileri çok fazla deformasyona uğramaz.¹⁹⁵

Atipik Depresyon

Klinik belirleyici konumda olan atipik depresyon için duygudurumda tepkisellik zorunludur¹⁹⁶ ve en bilinen belirtiler, iştah ve uykudur. İştahın artmasıyla kiloda artış söz konusudur. Uyku artması durumu ise en az 10 saat uyuma ya da normal döneme nispetle en az 2 saat daha fazla uyuyor olması ile belirlenmektedir. Atipik depresyonda, kişiler arası ilişkilerde reddedilmiş olmaktan kaynaklı patolojik duyarlılık bulunabilir. Reddedilmişlik algısına bağlı duyarlılık kişi hem depresyundayken hem de değilken görülse bile depresif dönemlerde artış gösterebilmektedir.¹⁹⁷

Reaktif Depresyon

¹⁹² Çağdaş Hünkar Yeloğlu- Çiçek Hocaoglu, “Önemli Bir Ruh Sağlığı Sorunu: Bipolar Bozukluk”, *The Medical Journal of Mustafa Kemal University* 8/30 (2017), 42.

¹⁹³ Öztürk, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, 319.

¹⁹⁴ Yeloğlu- Hocaoglu, “Önemli Bir Ruh Sağlığı Soru”, 44.

¹⁹⁵ Mark D. Miller- Charles F. Reynolds, *Living Longer Depression Free* (London: Johns Hopkins University Press, 2003), 29.

¹⁹⁶ Ömer Aydemir, “Atipik Depresyon”, *Klinik Psikiyatri Dergisi* 7/2 (2004), 50.

¹⁹⁷ Ahmet Koyuncu vd., “Atipik Depresyon”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 5/3 (2013), 276,277.

Reaktif depresyon stres sonrası ortaya çıkan depresyon belirtilerini tanımlamak için kullanılmaktadır. Zamanla bu belirleyicinin, her depresyon tipinde kendine özgü psikososyal stres faktörünün bulunabileceği gerekçesiyle, çok da önemli olmadığı ifade edilmiştir. Böylece reaktif depresyon, majör depresyonun alt tipi olmaktan çıkmıştır.¹⁹⁸

Doğum Sonrası Depresyon

Doğum sonrası depresyonun sebebi doğum sonrası biyolojik değişimin, stresin ve ani değişimin birlikte yaşanmasıdır. Hamilelikte bebeği ve anneyi korumak amaçlı bazı hormonlar normalden daha fazla salgılanmaktadır. Doğumdan hemen sonra ani bir düşüşle eski haline gelen hormon değişimi özellikle daha önce depresyon geçmişi olan hastalarda depresyon ataklarına sebep olmaktadır.¹⁹⁹

Doğum sonrası depresyonun belirtileri, duygudurumun depresif olması, günlük aktivitelerde ilgisizlik, yorgunluk, uyku bozukluğu, çocuğun bakımında güçlük çekme, suçluluk hissi, konsantrasyon güçlüğüdür.²⁰⁰

1.3.5 Depresyonun Belirtileri

Depresyonu bir tür duygulanım olarak tanımlayan Işık, depresyona dair klinik olarak şu üç alanda görülen bozukluğa dikkat çekmektedir.²⁰¹

Depresif duygu durumu: Keder, elem, umutsuzluk hali, kendi değerini küçümseme veya kendini değersiz görme duyguları, karamsarlık gibi duygular depresyonun çeşidine göre değişik formlarda ortaya çıkmaktadır.

Mental aktiviteler inhibisyonu: Çevresinde olup bitene karşı ilgisiz hale gelen bireyler, günlük yaşamda kendilerini geri ekmeye başlarlar. Duygusal yatırımları azalır, psişik bir yorgunlukla beraber, insanlarla ilişkilerini sınırlamaya başlarlar.

Psikomotor ve fizyolojik aktivitelerde inhibisyon: Bireylerde motor aktivitede yavaşlama ve fiziksel çöküntü gözlenir. Bunlara ek olarak, iştahsızlık, kilo kaybı, uykusuzluk ve cinsel istekte azalma gibi yakınmaları kapsayan biyolojik semptomlar eşlik eder.

¹⁹⁸ Ömer Aydemir, “Depresyon Alt Tiplerinin Varlığı Üzerine”, *Türkiye Klinikleri J Int Med Sci* 3/29 (2007), 22.

¹⁹⁹ Miller-Reynolds, *Living Longer Depression Free*, 41.

²⁰⁰ Bülent Kara vd., “Doğum Sonrası Depresyon”, *Sted* 10/9 (2001), 333.

²⁰¹ Erdal Işık, *Duygulanım Bozuklukları*, 19,20.

Freud'a göre depresyon belirtileri ile yas tutma sürecindeki belirtiler benzerlik göstermektedir. Yas tutan kişinin bir sevgi nesnesini gerçekten kaybetmesi söz konusudur. Kişiden kişiye ve nesneye olan bağlılığa göre şiddeti değişen derin üzüntü, sıkıntı, ağlama, uyku bozukluğu, durgunluk, isteksizlik gibi belirtiler bu kaybın ardından gösterilmektedir. Birkaç haftadan birkaç aya kadar sürebilen bu belirtiler zamanla azalarak normal yaşam sürecine geri dönülmektedir. Freud'a göre depresyonda da buna benzer bir durum vardır ancak sevgi nesnesinin yitimi yas tutma sürecindeki gibi gerçekten olabildiği gibi olmaya da bilir. Sevgi nesnesinin yitim duygusu tamamen gerçek dışı olup, bilinçdışı etkilerle de hissedilebilmektedir.²⁰²

Beck'e göre depresyona yatkınlığı olan kişilerde ilk dönemlerden başlayarak yerleşmiş olan, kendisine, geleceğe ve dünyaya karşı olumsuz kavramlar mevcuttur. Bu olumsuz kavramlar zamanla olumsuz yargı, düşünce tutumlara neden olmaktadır. Kişi olaylara olumsuz algılar beslemektedir.²⁰³

Çoğu zaman depresyonun sebebi tek bir faktör değildir. Birden çok etkenin bir araya gelmesi ve etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Depresyon, hayatta istek ve zevkin yok olması, üzüntü içinde hissetmesi, gelecek planlarına ilişkin kötü düşünceler, geçmiş yaşantıya dair pişmanlık ve suçluluk hissetmesi, ölüm düşüncesi, intihar girişimi, diğer insanlara yatırım yapmama ve bağ kurmama gibi belirtilerle kendini göstermektedir.²⁰⁴

²⁰² Öztürk, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, 302.

²⁰³ Öztürk, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, 304.

²⁰⁴ Yusuf Alper, *Bütün Yönleriyle Depresyon* (İstanbul: Gendaş Yayınları, 1999), 20.

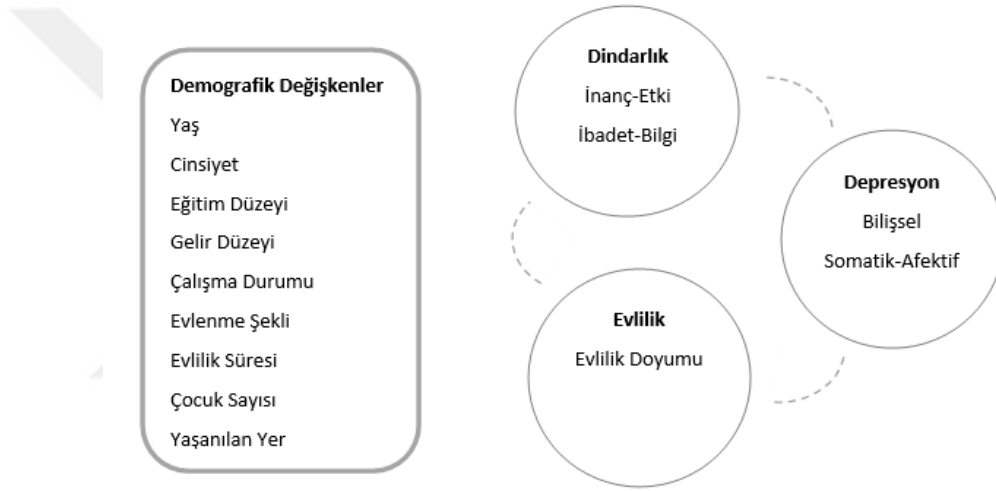
İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri analizinde kullanılan tekniklerle alakalı bilgilere yer verilmektedir.

2.1 Araştırmanın Modeli

Çalışmada, dindarlığın evlilik doyumu ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi demografik değişkenler ile değerlendirmeye yer verilmiştir. Araştırmanın modeli ilişkisel tarama modeline uygun olarak aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 6 Araştırma Modeli

2.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Bolu ilinde yaşayan evli bireyler oluşturmaktadır. Çalışmada uygun örnekleme yöntemi kullanılmış ve çevrimiçi 305 kişiye ulaşılmıştır.

2.3 Araştırmanın Veri Toplama Araçları

Çalışmamızın amacına uygun olarak katılımcılara demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulmuş sorulardan oluşan bilgi formu, dindarlık düzeyi ölçmek için Dindarlık Ölçeği ve evlilik doymunu ölçme amacıyla Evlilik Yaşamı Ölçeği, depresyon düzeyini ölçmek için Beck Depresyon Ölçeği uygulanmıştır. Ölçek ve Bilgi Formunu uygulamak için Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır. 2022/281 protokol no ile 27.06.2022 tarihinde etik olarak uygun bulunduğu tarafımıza bildirilmiştir.

2.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Tarafımızdan hazırlanan Kişisel Bilgi Formunda araştırmaya katılanların yaşı, cinsiyeti, öğrenim durumu, gelir düzeyi, evlilik şekli gibi demografik özelliklerini beliremeye yönelik sorular yer almaktadır. Ayrıca konu ile ilişkilendirilebileceği düşünülen destekleyici sorular da yöneltilmiştir.

2.3.2 Dindarlık Ölçeği

Araştırmaya katılanların dindarlık seviyelerini ölçmek amacıyla Veysel Uysal'ın (1995) geliştirdiği, “İslami Dindarlık Ölçeği” temel alınarak, Ali Ayten tarafından kısaltılıp geçerliliği ve güvenilirliği test edilen “Dindarlık Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek inanç-etki ve ibadet-bilgi olmak üzere iki alt boyutta toplanmıştır.²⁰⁵

Ölçek 4'lü likert tipli olup: İnanç-etki boyutu, bireyler arasındaki ilişkilerde dürüst olma, iyi geçinme ve yardımlaşma gibi olumlu davranışlarda bulunmasında ve sosyal problemlerin çözümünde inançların yerini ve etkisini kapsayan altı maddeden oluşmaktadır. İbadet-bilgi boyutu ise, bireylerin, oruç, namaz ve Kur'an-ı Kerim okuma gibi temel ibadetlere devamlılığı ve dini yaşamaları için gerekli bilgi düzeyini ölçmeyi amaçlayan dört maddeden oluşmaktadır.²⁰⁶

2.3.4 Evlilik Doyumu Ölçeği

EYÖ, Tezer (1986) tarafından evlilik ilişkisinden sağlanan genel doyum düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, “evlilikten beklentilerimin çoğu gerçekleşti” ve “evliliğimiz giderek bana bir yük gibi geliyor” türü ifadelerin yer aldığı 10 maddelik, 5'li likert tipinde bir ölçektir. Ölçekte 1/kesinlikle katılmıyorum ve 5/kesinlikle katılıyorum seçenekleri katılımcılara sunulmaktadır.

2.3.5 Beck Depresyon Ölçeği

Beck Depresyon Envanteri (BDE), Beck ve arkadaşları tarafından yetişkinlerde depresyonun bulgularını ölçmek amacıyla 1961 yılında geliştirilmiştir. Hafif formdan şiddetli forma doğru giden 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçek bilişsel boyut ve somatik-afektif boyut olmak üzere iki alt

²⁰⁵ Ali Ayten- Refik Yıldız, “Dindarlık, Hayat Memnuniyeti İlişkisinde Dinî Başa Çıkmanın Rolü Nedir? Emekliler Üzerine Bir Araştırma”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16/1 (2016), 288.

²⁰⁶ Nida Yağız, *Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişki Üzerine Bir Araştırma (Erzurum İli Örneği)* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 36.

faktörde toplanarak değerlendirilmiştir.²⁰⁷ Hastalığı tanımlayabilmek, şiddetini ölçmek ve tedavi ile olan değişimi gözlemleyebilmek amacıyla tasarlanmıştır. Depresyona özgü semptomlar içeren bir dizi madde asıl olarak, depresyonu hastaların psikoanalitik tedavileri sonucunda yapılan gözlemlere dayanmaktadır.²⁰⁸

2.3.6 Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırmada anket uygulaması yapılmıştır. Google Formlar üzerinden hazırlanan anketler çevrim içi olarak katılımcılara ulaştırılmıştır. Çalışma için kullanılacak formların izni, ölçeği geliştiren araştırmacılardan alınmıştır. Hazırlanan anket formunu uygulamak için Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurul Komisyonundan gerekli izinler alınmıştır. 2022/07 tarihli yapılan toplantıda 2022/282 protokol no ile 27.06.2022 tarihinde formların etik olarak uygun bulunduğu kararı tarafımıza bildirilmiştir. Bolu ilini kapsayan araştırmamızda uygulama için valilik izni de alınmıştır.

Elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilmiş ve değişkenler arasındaki korelasyon incelenmiştir. 08.11.022 tarihli 79594239 sayılı yazıda çevrim içi anket uygulaması talebinin uygun görüldüğü bildirilmiştir.

²⁰⁷ Şafak Öztürk- Arkar, “Evli Çiftlerde Evlilik Uyumu ve Cinsel Doyum Arasındaki İlişkiler”, 120.

²⁰⁸ Debgici, *Depresyon ve Dindarlığın Bazı Tezahürleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Denizli İli Örneği*, 64.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR VE YORUMLARI

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle demografik değişkenlerin ve araştırmada kullanılan ölçeklerin tanımlayıcı istatistiklerine yer verilmiştir. Sonrasında ise çıkarımsal istatistik kapsamında ölçeklerin önce demografik değişkenlere göre farklılıkları, daha sonra ise kendi aralarındaki ilişkileri incelenmiştir.

3.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırma kapsamında öncelikle katılımcıların demografik özellikleri incelenmiştir.

Tablo 3.1 Katılımcıların demografik özellikleri

		N	%			N	%
Cinsiyet	Erkek	72	23,6	Çalışma Durumu	Çalışıyorum	162	53,1
	Kadın	233	76,4		Çalışmıyorum	143	46,9
Yaşanılan Yer	Şehir merkezi	203	66,6	Yaş	18-29 arası	127	41,6
	İlçe	84	27,5		30-39 arası	83	27,2
	Köy	18	5,9		40-59 arası	95	31,1
Evlenme Şekli	Tanışarak/Tanıyarak	177	58,0	Çocuk Sayısı	Çocuğum yok	62	20,3
	Tavsiye Üzerine	83	27,2		1-2 çocuk	167	54,8
	Görücü usulü	45	14,8		3 çocuk ve üzeri	76	24,9
Eğitim Düzeyi	Lise ve altı	61	20,0	Evlilik Süresi	0-4 yıl	81	26,6
	Lisans	191	62,6		5-9 yıl	52	17,0
	Lisansüstü	53	17,4		10-14 yıl	36	11,8
Aylık Gelir	10.000 TL ve altı	84	27,5		15-19 yıl	37	12,1
	10.001 TL-15.000 TL	91	29,8		20 yıl ve üzeri	99	32,5
	15.001 TL-20.000 TL	83	27,2	Toplam N= 305			
	20.001 TL ve üzeri	47	15,4				

Araştırmaya katılan bireylerin demografik yapısı incelendiğinde 203'ü (%66,6) şehir merkezinde, 84'ü (%27,5) ilçede ve 18'i (%5,9) ise köyde yaşadığını ifade etmiştir. 72'sinin (%23,6) erkek, 233'ünün (%76,4) ise kadın olduğu katılımcıların 127'si (%41,6) 18-29 arası, 83'ü (%27,2) 30-39 arası ve 95'i (%31,1) ise 40-59 arası yaştadır. Bununla birlikte araştırmaya katılan bireylere evlenme şekli sorulduğunda 177'si (%58) tanışarak/tanıyarak, 83'ü (%27,2) tavsiye üzerine ve 45'i (%14,8) ise görücü usulü evlendiğini belirtmiştir. Katılımcılardan 62'si (%20,3) çocuğu olmadığını ifade ederken, 162'si (%54,8) 1-2, 76'sı (%24,9) ise 3 ve üzeri çocuğa sahip olduğunu söylemiştir. Araştırmaya katılan bireylerin 81'inin (%26,6) 0-4 yıl, 52'sinin (%17) 5-9 yıl, 36'sının

(%11,8) 10-14 yıl, 37'sinin (%12,1) 15-19 yıl ve 99'unun (%32,5) ise 20 yıl ve üzeri süredir evli olduğu görülmüştür. Katılımcıların aylık gelirleri incelendiğinde 84'ünün (%27,5) 10.000 TL ve altı, 91'inin (%29,8) 10.001 TL-15.000 TL, 83'ünün (%27,2) 15.001 TL-20.000 TL ve 47'sinin (%15,4) ise 20.001 TL ve üzeri aylık gelire sahip olduğu belirlenmiştir. Katılımcılardan 162'si (%53,1) herhangi bir işte çalıştığını ifade ederken, 143'ü (%46,9) çalışmadığını belirtmiştir. Son olarak araştırmaya katılan bireylerin eğitim düzeyleri incelendiğinde 61'inin (%20) lise ve altı, 191'inin (%62,6) lisans ve 53'ünün (%17,4) ise lisansüstü düzeyde mezuniyete sahip oldukları görülmüştür.

3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada kullanılan “Dindarlık”, “Evlilik Doyumu” ve “Beck Depresyon” ölçeklerinden elde edilen ortalama puanlara ve standart sapmalarına bakılmış ve ölçeklere ilişkin güvenilirlik düzeyleri incelenmiştir.

3.2.1. Dindarlık Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Analizi

10 maddeden oluşan Dindarlık Ölçeğinde 1,2,3,4,9 ve 10. maddeler İnanç-Etki boyutunu ve 5,6,7 ve 8. maddeler ise İbadet-Bilgi boyutunu ölçmektedir. Ölçeğin geneli ve alt boyutları için ortalama değerler ve standart sapmaları verilmiş; güvenilirlik düzeyini ölçmek için Cronbach's Alpha değerine bakılmıştır.

Tablo 3.2 Dindarlık Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Düzeyi

	Ort.	Std. Sap.	Cronbach's Alpha
İnanç-Etki	4,68	,35	
1. Dini inançlarım muhtaçlara yardım etmemde etkilidir.	4,76	,73	
2. İbadet ederken kendimi Allah'a yakın hissedirim.	4,83	,45	
3. Din, hayatın anlamını kavrama ve hayatta karşılaşılan sorulara cevap bulmada yardımcıdır.	4,85	,36	0,815
4. Sosyal problemlerle (ailevi problemler, geçim sıkıntısı vb.) ilgili çözüm yolları ararken dini inançlarımızın rolü olur mu?	3,88	,63	
9. Dini inançlarım gereği doğru söylemeye gayret ediyorum.	4,93	,44	
10. Dini inançlarım gereği komşularıma iyi davranıyorum.	4,87	,55	
İbadet-Bilgi	4,03	,68	
5. Kur'an-ı Kerim'i, Arapçasından ve Türkçe mealinden ne sıklıkta okursunuz?	3,89	1,09	
6. Beş vakit namaz ile ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?	4,37	1,02	0,858
7. Oruç ibadetiyle ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?	4,42	,77	
8. İbadetlerinizi gereği gibi yerine getirebilmek için sahip olduğunuz bilgi düzeyini nasıl buluyorsunuz?	3,46	,62	
Genel Dindarlık	4,42	,42	0,897

Araştırmada kullanılan dindarlık ölçeğine ilişkin tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde genel dindarlık ortalamasının 4,42 olduğu görülmüştür. Elde edilen

bu sonuç katılımcıların dindarlık seviyelerinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte katılımcıların genel dindarlık alt boyutlarından İnanç-Etki boyutu ($4,68 \pm 0,35$) düzeylerinin İbadet-Bilgi boyutu ($4,03 \pm 0,68$) düzeyinden yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Maddeler bazında katılımcıların ortalama puanları incelendiğinde ise en yüksek ortalamaya sahip maddenin $4,93 \pm 0,44$ ortalama ile “Dini inançlarım gereği doğru söylemeye gayret ediyorum.” maddesi olduğu görülmüştür. Bu maddeyi ise $4,87 \pm 0,55$ ortalama ile “Dini inançlarım gereği komşularıma iyi davranıyorum.” maddesi takip etmektedir. Bu sonuca göre katılımcıların neredeyse tamamına yakını dini sorumlulukları gereği hem doğruluk hem de iyilik yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte en düşük ortalamaya sahip maddenin $3,46 \pm 0,62$ ortalama ile “İbadetlerinizi gereği gibi yerine getirebilmek için sahip olduğunuz bilgi düzeyini nasıl buluyorsunuz?” maddesi olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre katılımcıların ibadetlerini yerine getirebilmek için sahip oldukları bilgi düzeyinin orta seviyede olduğu anlaşılmaktadır. İkinci en düşük ortalamaya sahip diğer madde ise $3,88 \pm 0,63$ ortalama ile “Sosyal problemlerle (ailevi problemler, geçim sıkıntısı vb.) ilgili çözüm yolları ararken dini inançlarımızın rolü olur mu?” maddesi çıkmıştır. Elde edilen bu sonuca göre katılımcıların sosyal problemlerle başa çıkma konusunda dini inançlarının rolü ortalamanın biraz üzerindedir.

Son olarak araştırmada kullanılan Dindarlık ölçeğinin güvenilirlik düzeyi incelendiğinde Cronbach's Alpha değeri İnanç-Etki boyutu için 0,815, İbadet-Bilgi boyutu için 0,858 ve ölçeğin geneli için ise 0,897 olarak elde edilmiştir. Dolayısıyla Dindarlık ölçeğinin güvenilirlik seviyesinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

3.2.2. Evlilik Doyumu Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Analizi

10 maddeden oluşan Evlilik Doyumu ölçeğinde kullanılan maddelere ilişkin ortalama değerlere ve standart sapmalarına bakılmıştır. Bununla birlikte ölçeğin güvenilirlik düzeyi incelenmiştir.

Tablo 3.3 Evlilik Doyumu Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Düzeyi

	Ort.	Std. Sap.	Cronbach's Alpha
1. Evlilikten beklediklerimin çoğu gerçekleşti.	3,68	1,04	0,724
2. Evliliğimizdeki engellerin aşılamaz olduğunu düşünüyorum.	1,86	,89	
3. Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum.	4,00	1,00	
4. Evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor.	2,46	1,19	
5. Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor.	2,18	1,12	
6. Huzurlu bir ev yaşamım var.	4,11	,94	
7. Evliliğimiz her geçen gün daha iyiye doğru gitti.	3,93	1,04	
8. Bizim ilişkimiz ideal bir karı-koca ilişkisidir.	3,78	1,02	
9. Eşim benim için aynı zamanda iyi bir arkadaşır.	3,99	1,08	
10. Başbaşa kaldığımız zaman benim canım hiç sıkılmaz.	3,86	1,10	
Evlilik Doyumu Genel Puan	3,38	,45	

Araştırmada kullanılan Evlilik Doyumu ölçeğinden elde edilen ortalama puanın $3,38 \pm 1,04$ olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuç katılımcıların evlilik doyumu düzeylerinin orta seviyede olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Evlilik Doyumunun maddeleri arasından en yüksek ortalama sahip maddenin $4,11 \pm 0,94$ ortalama ile “Huzurlu bir ev yaşamım var.” maddesi olduğu; bu maddeyi ise $4,00 \pm 1,00$ ortalama ile “Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum.” maddesinin takip ettiği görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, katılımcıların her ne kadar Evlilik Doyumu seviyeleri düşük olsa da evliliklerini anlamlı buldukları için huzurlu bir ev yaşamlarının olduğunu göstermektedir.

Buna karşın en düşük ortalama sahip maddenin $1,86 \pm 0,89$ ortalama ile “Evliliğimizdeki engellerin aşılamaz olduğunu düşünüyorum.” maddesi, sonrasında ise $2,18 \pm 1,12$ ortalama ile “Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor.” maddesi olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuç katılımcıların evliliklerinde karşılaştıkları sorunları aşılamaz olarak düşündükleri ve bunun neticesinde de evliliklerini zaman zaman yük olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu düşünceler bireylerin Evlilik Doyumu düzeylerini oldukça düşürmektedir.

Son olarak Evlilik Doyumu ölçeğinin güvenilirlik düzeyi incelendiğinde Cronbach's Alpha değeri 0,724 olarak elde edilmiştir. Elde edilen bu sonuç ölçeğin güvenilirlik düzeyinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

3.2.3. Beck Depresyon Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Analizi

21 maddeden oluşan Beck Depresyon ölçeğinin 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14 ve 15. maddeleri Bilişsel boyutu; 1, 10, 11, 16, 17, 18, 19, 20 ve 21. maddeleri

ise Somatik-Afektif boyutu ölçmektedir. Ölçeğin geneli ve alt boyutları için ortalama değerler ve standart sapmaları verilmiş; güvenilirlik düzeyini ölçmek için Cronbach's Alpha değerine bakılmıştır.

Tablo 3.4 Beck Depresyon Ölçeğine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler ve Güvenilirlik Düzeyi

(1-4 arasında puanlanmıştır)	Ort.	Std. Sap.	Cronbach's Alpha
Bilişsel Boyut	1,44	,39	0,843
2. Kötümserlik	1,25	,56	
3. Başarısızlık duygusu	1,36	,75	
4. Doyumsuzluk	1,57	,65	
5. Suçluluk duygusu	1,61	,62	
6. Cezalandırılma durumu	1,33	,69	
7. Kendinden nefret etme	1,38	,55	
8. Kendini suçlama	1,47	,66	
9. İntihar düşünceleri	1,05	,26	
12. Başkalarına ilgi kaybı	1,67	,74	
13. Kararsızlık	1,49	,67	
14. Bedensel imge	1,30	,56	
15. İş yapamama	1,76	,82	
Somatik Afektif Boyut	1,53	,42	0,797
1. Depresif duygu durumu	1,26	,58	
10. Ağlama nöbetleri	1,49	1,00	
11. Sinirlilik	1,45	,75	
16. Uyku bozuklukları	1,60	,77	
17. Yorgunluk bitkinlik	1,83	,71	
18. İştahın azalması	1,21	,52	
19. Kilo kaybı	1,87	1,06	
20. Somatik yakınmalar	1,52	,73	
21. Cinsel dürtü kaybı	1,54	,78	
Beck Depresyon Genel Puan	1,48	,38	0,872

Araştırmada kullanılan Beck Depresyon ölçeğinden katılımcıların 1-4 arası puan üzerinden aldıkları ortalama puan $1,48 \pm 0,38$ olarak elde edilmiştir. Elde edilen bu sonuç 1'e yakın çıktığı için katılımcıların Beck Depresyon düzeylerinin oldukça düşük olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Beck Depresyon ölçeğinin alt boyutlarından Bilişsel boyutun ortalama değeri ($1,44 \pm 0,39$) Somatik Afektif boyutunun ortalama değerinden ($1,53 \pm 0,42$) düşük çıkmıştır. Beck Depresyon ölçeğinin maddeler bazında ortalama puanları incelendiğinde 4 üzerinden en yüksek ortalamaya sahip maddenin $1,87 \pm 1,06$ ortalama ile "Kilo kaybı" maddesi olduğu, bu maddeyi de $1,83 \pm 0,71$ ortalama ile Yorgunluk bitkinlik" maddesinin takip ettiği görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlara göre katılımcıların çoğunlukla kilo kaybından ve yorgunluk bitkinlikten depresyona girdikleri anlaşılmaktadır. Buna karşın en düşük ortalamaya sahip maddenin $1,05 \pm 0,26$ ortalama ile "İntihar düşüncesi" olduğu, bu maddeyi ise $1,213 \pm 0,52$ ortalama ile "İştahın azalması" maddesi takip etmektedir. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların neredeyse

tamamı intihar düşüncesine sahip olmadığını ifade etmiştir. Zaten katılımcıların dindarlık seviyesi de oldukça yüksek çıkmıştı. Dindarlık seviyesinin yüksekliğine paralel olarak intihar düşüncesinin neredeyse hiç olmaması İslam dininde intiharın oldukça büyük günah olması göz önünde bulundurulduğunda beklenen bir durumdur. Benzer bir şekilde katılımcıların iştahın olmaması gibi bir durumu çok yaşamadıkları görülmüştür.

Son olarak araştırmada kullanılan Beck Depresyon ölçeğinin güvenilirlik düzeyi incelendiğinde Cronbach's Alpha değeri Bilişsel boyut için 0,843, Somatik Afektif boyutu için 0,797 ve ölçeğin geneli için ise 0,872 olarak elde edilmiştir. Dolayısıyla Beck Depresyon ölçeğinin güvenilirlik seviyesinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

3.3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere ve Demografik Değişkenlere İlişkin Çıkarımsal İstatistikler

Araştırmanın bu kısmında öncelikle çalışmada kullanılan Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon ölçeklerinin demografik değişkenlere göre farklılıkları incelenmiş; daha sonra ise ölçeklerin birbirleri ile olan ilişkisine bakılmıştır. Analizlere başlamadan önce verilerin çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakılmış ve ± 2 aralığında olduğu tespit edilmiştir. Bu değerlerin ± 2 aralığında çıkması verilerin normal dağıldığından geldiğini ifade etmektedir.²⁰⁹ (İpek ve Mutlu, 2022). Bu nedenle araştırmaya ilişkin yapılacak çıkarımsal istatistik analizlerinde parametrik teknikler kullanılmıştır.

3.3.1. Ölçeklerin Demografik Değişkenlere Göre Farklılığının İncelenmesi

Çalışmanın bu kısmında ölçeklerin demografik değişkenlere göre farklılığını incelemek amacıyla veriler normal dağıldığı için parametrik tekniklerden “Bağımsız örneklem t testi” ve “ANOVA” yöntemleri kullanılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

Tablo 3.5 Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin cinsiyete göre farklılığının incelenmesi

		Cinsiyet	Ort.	Std. Sap.	t	p-değeri
Dindarlık Ölçeği	İnanç Etki	Erkek	4,75	,19	2,363	0,019
		Kadın	4,67	,38		
	İbadet Bilgi	Erkek	4,03	,56	-0,010	0,992

²⁰⁹ Ömer Faruk İpek, “English Outside the Classroom in the Age of Technology: A Concurrent Triangulation Mixed Method Study”, *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)* 9/1 (2022), 110.

Beck Depresyon Ölçeği	Genel Dindarlık	Kadın	4,03	,72	0,837	0,403
		Erkek	4,46	,28		
		Kadın	4,41	,45		
	Bilişsel Boyut	Erkek	1,30	,44	-3,594	0,000
		Kadın	1,48	,36		
	Somatik Afektif Boyut	Erkek	1,34	,44	-4,425	0,000
		Kadın	1,59	,40		
	Beck Depresyon	Erkek	1,32	,42	-4,289	0,000
		Kadın	1,53	,35		
	Evlilik Doyumu Ölçeği	Erkek	3,47	,53	1,735	0,084
		Kadın	3,36	,43		

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde ölçeklerin p-değeri 0.05'den küçük olan değişkenler bakımından farklılık gösterdiği söylenebilir. Bu sonuca göre Dindarlık Ölçeğinin alt boyutlarından olan İnanç Etkisi boyutundan elde edilen puanlar cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermiştir. Erkeklerin günlük yaşantılarında İnançlarına bağlılık düzeyleri kadınlardan anlamlı bir şekilde yüksek çıkmıştır. “H1 a: Dindarlık düzeyi cinsiyete göre farklılık göstermektedir.” Hipotezimiz doğrulanmıştır. Bununla birlikte Beck Depresyon ölçeğinin hem genel hem de alt boyutları bakımından cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği; kadınların hem Bilişsel, hem Somatik Afektif hem de Genel Beck Depresyon düzeylerinin erkeklerinkinden anlamlı bir şekilde yüksek çıktığı belirlenmiştir. “H3 a: Depresyon düzeyi cinsiyete göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Depresyonun incelendiği farklı araştırmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. 18-44 yaş arasındaki yetişkinlerde depresyonun risk etkenlerinin araştırıldığı bir çalışmada, bir yıllık izlenim sonucunda depresyon riskinin kadınlarda erkeklerden daha fazla olduğu saptanmıştır.²¹⁰ Yine Ayten'in 337'si kadın ve 216'sı erkek olan 553 Suriyeli sığınmacı üzerine yaptığı bir çalışmada kadınların (M=28.3; SD=11.23) depresif eğilimlerini gösteren puanlar, erkeklerin puanlarına (M=23.2; SD=11.67) göre önemli sayılabilecek bir oranda daha fazla çıkan sonuç hipotezimizi desteklemektedir.²¹¹ Buna karşın diğer ölçek

²¹⁰ Hayriye Dilek Hamurcu, “Depresyonun Epidemiyolojisi”, *Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics* 2012;5(2):7-13 5 (2012), 10.

²¹¹ Ali Ayten - Zeynep Sağır, “Dindarlık, Dini Başa Çıkma ve Depresyon İlişkisi: Suriyeli Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/47 (2015), 16.

düzeylerinin cinsiyete göre herhangi bir farklılık göstermediği görülmüştür. “H2 a: Evlilik doyumu cinsiyete göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 3.6 Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin çalışma durumlarına göre farklılığının incelenmesi

		Cinsiyet	Ort.	Std. Sap.	t	p-değeri
Dindarlık Ölçeği	İnanç Etki	Çalışıyorum	4,66	,39	-	0,235
		Çalışmıyorum	4,71	,29	1,190	
	İbadet Bilgi	Çalışıyorum	3,92	,72	-	0,002
		Çalışmıyorum	4,16	,61	3,184	
	Genel Dindarlık	Çalışıyorum	4,36	,46	-	0,008
		Çalışmıyorum	4,49	,36	2,678	
Beck Depresyon Ölçeği	Bilişsel Boyut	Çalışıyorum	1,36	,36	-	0,000
		Çalışmıyorum	1,53	,41	3,944	
	Somatik Afektif Boyut	Çalışıyorum	1,48	,41	-	0,033
		Çalışmıyorum	1,59	,43	2,144	
	Beck Depresyon	Çalışıyorum	1,41	,36	-	0,001
		Çalışmıyorum	1,55	,38	3,374	
Evlilik Doyumu Ölçeği	Evlilik Doyumu	Çalışıyorum	3,42	,47	1,632	0,104
		Çalışmıyorum	3,34	,43		

Elde edilen p-değerleri incelendiğinde 0,05’den küçük çıkan Genel Dindarlık ile İbadet Bilgi alt boyutu ve Beck Depresyon ile Bilişsel ve Somatik Afektif alt boyutları ortalama puanlarının katılımcıların çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlara göre çalışmayan katılımcıların hem Genel Dindarlık düzeyi hem de İnanç Etki düzeyi çalışanlardan yüksek çıkmıştır. Çalışmayan bireylerin dini sorumluluklarını öğrenme ve yerine getirme konusunda çalışanlara göre daha fazla vakit ve imkanlarının olması böyle bir sonucun çıkmasına neden olarak görülmektedir. “H1 d: Dindarlık düzeyi bireyin çalışma durumuna göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Bununla birlikte çalışmayan bireylerin hem Beck Depresyon düzeyleri hem de alt boyutları olan Bilişsel ve Somatik Afektif depresyon düzeyleri çalışanlardan yüksek çıkmıştır. Bireylerin çalışmaması ya da işsiz olması bu konuda onları strese koyarak depresyona girmelerine neden olabilmekte; aynı zamanda bir meşgalelerinin olmaması onların çalışanlara göre daha kolay sıkılmalarına, strese girmelerine ve dolayısıyla depresyon yaşamalarına neden olduğu tahmin edilmektedir. “H3 d: Depresyon düzeyi bireyin

çalışma durumuna göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Ancak H2 d: Evlilik doyumu bireyin çalışma durumuna göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz desteklenmemiştir.

Tablo 3.7 Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin yaşa göre farklılığının incelenmesi

		Yaş	Ort.	Std. Sap.	F	p-değeri	Farkın Kaynağı
Dindarlık Ölçeği	İnanç Etki	18-29	4,60	,44	6,608	0,002	30-39>18-29
		30-39	4,74	,17			
		40-59	4,75	,29			40-59>18-29
		Total	4,68	,35			
	İbadet Bilgi	18-29	3,96	,73	1,445	0,237	
		30-39	4,11	,62			
		40-59	4,06	,65			
		Total	4,03	,68			
	Genel Dindarlık	18-29	4,34	,50	4,111	0,017	30-39>18-29
		30-39	4,49	,29			
		40-59	4,47	,38			
		Total	4,42	,42			
Beck Depresyon Ölçeği	Bilişsel Boyut	18-29	1,47	,38	3,566	0,029	30-39>40-49
		30-39	1,49	,46			
		40-59	1,35	,31			
		Total	1,44	,39			
	Somatik Afektif Boyut	18-29	1,54	,43	2,949	0,054	
		30-39	1,60	,47			
		40-59	1,45	,36			
		Total	1,53	,42			
	Beck Depresyon	18-29	1,50	,37	3,759	0,024	30-39>40-49
		30-39	1,54	,44			
		40-59	1,39	,30			
		Total	1,48	,38			
Evlilik Doyumu Ölçeği	Evlilik Doyumu	18-29	3,49	,34	6,442	0,002	18-29>30-39
		30-39	3,33	,48			
		40-59	3,29	,54			18-29>40-49
		Total	3,38	,45			

Çalışmada kullanılan ölçeklerin yaşa göre farklılıkları incelendiğinde p-değeri 0,05’den küçük olan Genel Dindarlık, İnanç Etki boyutu, Beck Depresyon ve Bilişsel boyut puanlarının yaşa göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre 30 yaş ve üzeri bireylerin İnanç Etki düzeyleri daha genç bireylere göre; benzer şekilde 30-39 yaş aralığındaki katılımcıların da Genel Dindarlık düzeyleri daha genç bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç yaşı ilerlemesi ile bireylerin dindarlık seviyesinin de arttığını göstermektedir. Özellikle inanç etkisi noktasında yaş ilerledikçe teslimiyetin de artması ile dini inanç düzeyi de artmaktadır. Gerek ülkemizde gerek Batı’da dindarlık ve yaş ile ilgili yapılan araştırmalarda farklı yaş grupları olmakla birlikte genel sonuç, yaş ilerledikçe dindarlık artar şeklinde hipotezimizi

desteklemektedir.²¹² “H1 b: Dindarlık düzeyi yaşa göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Buna karşın 30-39 yaş aralığında bulunan bireylerin hem Beck Depresyon hem de Bilişsel Depresyon düzeylerinin 40-49 arası yaşa sahip bireylerden yüksek olduğu görülmüştür. Konuya ilişkin benzer çalışmalarda da depresyon orta yaş hastalığı olarak aktarılmış ve ortalama başlangıç yaşının 30-35 olduğu ifade edilmiştir.²¹³ Önceki sonuç ile ilişkilendirmek gerekirse yaş ilerledikçe hem teslimiyet hem de dindarlık ve inanç düzeyi arttığı için bireylerin depresyon seviyeleri azalmaktadır. “H3 b: Depresyon düzeyi yaşa göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Son olarak 18-29 yaş aralığında bulunan bireylerin Evlilik Doyumu düzeyleri 30-49 yaş aralığında bulunan bireylerden yüksek çıkmıştır. “H2 b: Evlilik doyumu yaşa göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Evliliğin başlangıç yıllarının çiftlerin birbirlerini tanıma ve keşfetme dönemleri olması, sorunları azaltma ve idare etme noktasında çiftlerin başlangıçlarda daha sabırlı olmaları, zaman ilerledikçe artan sorunlar, geçim sıkıntısı, çoluk çocuk sorunları ve sorumlulukları gibi birçok etmenin bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo 3.8 Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin yaşanılan yere göre farklılığının incelenmesi

		Yaşanılan Yer	Ort.	Std. Sap.	F	p-değeri	Farkın Kaynağı
Dindarlık Ölçeği	İnanç Etki	Şehir merkezi	4,69	,32	6,608	0,369	
		İlçe	4,70	,33			
		Köy	4,57	,61			
		Total	4,68	,35			
	İbadet Bilgi	Şehir merkezi	4,02	,67	1,445	0,892	
		İlçe	4,05	,68			
		Köy	4,08	,79			
		Total	4,03	,68			
	Genel Dindarlık	Şehir merkezi	4,42	,40	4,111	0,844	
		İlçe	4,44	,42			
		Köy	4,38	,64			
		Total	4,42	,42			
Beck Depresyon Ölçeği	Bilişsel Boyut	Şehir merkezi	1,44	,37	3,566	0,167	
		İlçe	1,41	,36			
		Köy	1,60	,68			
		Total	1,44	,39			
	Somatik	Şehir merkezi	1,53	,40	2,949	0,581	

²¹² Fatma Yoğurtçu, *Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 57.

²¹³ Helvacı Çelik - Hocaoglu, “‘Major Depresif Bozukluk’ Tanımı, Etiyolojisi, Epidemiyolojisi: Bir Gözden Geçirme”, 55.

	Afektif	İlçe	1,50	,41		
	Boyut	Köy	1,62	,66		
		Total	1,53	,42		
		Şehir merkezi	1,48	,35		
	Beck	İlçe	1,45	,35		
	Depresyon	Köy	1,61	,66	3,759	0,269
		Total	1,48	,38		
		Şehir merkezi	3,39	,46		
	Evlilik	İlçe	3,34	,41		
	Doyumu	Köy	3,47	,61	6,442	0,503
	Ölçeği	Total	3,38	,45		

Tüm ölçekler bakımından elde edilen p-değerleri 0,05’den büyük çıktığı için Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin yaşanılan yere göre herhangi bir farklılık göstermediği ortaya çıkmıştır. “H1 f: Dindarlık düzeyi yaşanılan yere göre farklılık göstermektedir.” hipotezi, “H2 b: Evlilik doyumu yaşanılan yere göre farklılık göstermektedir.” hipotezi ve “H3 f: Depresyon düzeyi yaşanılan yere göre farklılık göstermektedir.” hipotezi desteklenmemiştir.

Tablo 3.9 Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin evlenme şekline göre farklılığının incelenmesi

		Evlenme Şekli	Ort.	Std. Sap.	F	p-değeri	Farkın Kaynağı
		Tanışarak/Tanıyarak ^a	4,64	,42			
		Tavsiye Üzerine ^b	4,76	,15			
	İnanç Etki	Görücü usulü ^c	4,73	,22	3,649	0,027	b>a
		Total	4,68	,35			
		Tanışarak/Tanıyarak	3,89	,76			
		Tavsiye Üzerine	4,23	,46			
	İbadet Bilgi	Görücü usulü	4,21	,55	9,321	0,000	b>a c>a
		Total	4,03	,68			
		Tanışarak/Tanıyarak	4,34	,49			
		Tavsiye Üzerine	4,55	,22			
	Genel Dindarlık	Görücü usulü	4,52	,30	8,645	0,000	b>a c>a
		Total	4,42	,42			
		Tanışarak/Tanıyarak	1,43	,37			
		Tavsiye Üzerine	1,39	,33			
	Bilişsel Boyut	Görücü usulü	1,55	,53	2,577	0,078	
		Total	1,44	,39			
		Tanışarak/Tanıyarak	1,54	,41			
		Tavsiye Üzerine	1,50	,36			
	Somatik Afektif	Görücü usulü	1,54	,55	0,226	0,798	
	Boyut	Total	1,53	,42			
		Tanışarak/Tanıyarak	1,48	,36			
		Tavsiye Üzerine	1,44	,31			
	Beck Depresyon	Görücü usulü	1,55	,51	1,220	0,297	
		Total	1,48	,38			
		Tanışarak/Tanıyarak	3,40	,45			
		Tavsiye Üzerine	3,40	,33			
	Evlilik Doyumu	Görücü usulü	3,30	,65	0,909	0,404	
	Ölçeği	Total	3,38	,45			

Çalışmada kullanılan ölçeklerin katılımcıların evlenme şekline göre farklılıkları incelendiğinde p-değeri 0,05’den küçük olan Genel Dindarlık, İnanç Etki ve İbadet Bilgi boyutu puanlarının evlenme şekline göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. “H1 g: Dindarlık düzeyi evlenme şekline göre farklılık göstermektedir.” hipotezi doğrulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre tavsiye üzerine veya görücü usulü evlenen bireylerin Genel Dindarlık seviyeleri ile İnanç Etki ve İbadet Bilgi düzeyleri tanışarak/tanıyarak evlenen bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Yani dindarlık düzeyi yüksek olan bireyler eşlerini ya tavsiye üzerine ya da görücü usulüyle seçmişlerdir. Bunun sebeplerinden biri flört etmenin İslam’a göre uygun görülmemesinden kaynaklanabilir. Apaydın, Yüksel ve Yılmaz’ın Kahramanmaraş’ta yaşayan 420 evli birey ile yapmış olduğu “Dindarlık ile Eşler Arası Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı çalışması benzer sonuçlar ile hipotezimizi destekler niteliktedir.²¹⁴

Elde edilen sonuçlara göre “H2 g: Evlilik doyumu evlenme şekline göre farklılık göstermektedir” ve “H3 g: Depresyon düzeyi evlenme şekline göre farklılık göstermektedir.” hipotezleri doğrulanmamıştır.

Tablo 3.10 Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin evlilik süresine göre farklılığının incelenmesi

		Evlilik Süresi	Ort.	Std. Sap.	F	p-değeri	Farkın Kaynağı
Dindarlık Ölçeği	İnanç Etki	0-4 yıl	4,63	,45	3,447	0,009	20 yıl ve üzeri >5-9 yıl
		5-9 yıl	4,57	,42			
		10-14 yıl	4,75	,18			
		15-19 yıl	4,70	,17			
		20 yıl ve üzeri	4,76	,28			
		Total	4,68	,35			
	İbadet Bilgi	0-4 yıl	3,88	,76	2,270	0,062	
		5-9 yıl	3,97	,72			
		10-14 yıl	4,11	,66			
		15-19 yıl	4,01	,67			
		20 yıl ve üzeri	4,17	,58			
		Total	4,03	,68			
	Genel Dindarlık	0-4 yıl	4,33	,51	3,379	0,010	20 yıl ve üzeri >0-4 yıl 20 yıl ve üzeri >5-9 yıl
		5-9 yıl	4,33	,49			
		10-14 yıl	4,49	,27			
		15-19 yıl	4,42	,31			

²¹⁴ Zeynep Sümeyye Yılmaz vd., “Dindarlık ile Eşler Arası Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kahramanmaraş Örneği”, *Amasya İlahiyat Dergisi* 15 (2020), 630.

		20 yıl ve üzeri	4,52	,35			
		Total	4,42	,42			
Beck Depresyon Ölçeği	Bilişsel Boyut	0-4 yıl	1,45	,37	2,275	0,061	
		5-9 yıl	1,57	,40			
		10-14 yıl	1,39	,39			
		15-19 yıl	1,42	,35			
		20 yıl ve üzeri	1,38	,40			
		Total	1,44	,39			
	Somatik Afektif Boyut	0-4 yıl	1,50	,40	0,280	0,061	
		5-9 yıl	1,67	,49			
		10-14 yıl	1,53	,43			
		15-19 yıl	1,56	,35			
		20 yıl ve üzeri	1,46	,42			
		Total	1,53	,42			
	Beck Depresyon	0-4 yıl	1,47	,36	2,513	0,042	5-9 yıl >20 yıl ve üzeri
		5-9 yıl	1,62	,40			
		10-14 yıl	1,45	,39			
		15-19 yıl	1,48	,30			
		20 yıl ve üzeri	1,42	,38			
		Total	1,48	,38			
Evlilik Doyumu Ölçeği	Evlilik Doyumu	0-4 yıl	3,50	,37	2,405	0,049	0-4 yıl >20 yıl ve üzeri
		5-9 yıl	3,37	,37			
		10-14 yıl	3,44	,35			
		15-19 yıl	3,31	,47			
		20 yıl ve üzeri	3,30	,56			
		Total	3,38	,45			

Çalışmada kullanılan ölçeklerin katılımcıların evlilik süresine göre farklılıkları incelendiğinde p-değeri 0,05’den küçük olan Genel Dindarlık, İnanç Etki, Beck Depresyon ve Evlilik Doyumu puanlarının evlilik süresine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre 20 yıl ve üzeri süredir evli olan bireylerin Genel Dindarlık seviyeleri ve İnanç Etki düzeyleri 9 yıldan az süredir evli olan bireylerden daha yüksek çıkmıştır. Yaş ve evlilik ilerledikçe insanların genel olarak kemale doğru ilerleme kaydetmesi bireyleri daha dindar olmaya sevk etmektedir. Elde edilen sonuç bunu teyit etmektedir. “H1 h: Dindarlık düzeyi evlilik süresine göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Bununla birlikte 5-9 yıldır evli olan bireylerin Beck Depresyon düzeyleri 20 yıl ve üzeri süredir evli olan bireylerden daha yüksek çıkmıştır. “H3 h: Depresyon düzeyi evlilik süresine göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Evlilik süresi arttıkça evliliğin daha sağlam temellere oturması sıkıntıların üstesinden gelinmesinde etkili olmaktadır. Evliliğin ilk yıllarında stres, depresyon, tartışma, boşanma gibi durumlar daha çok

yaşanmaktadır. Son olarak 0-4 arası yıl evlilik süresine sahip bireylerin Evlilik Doyumu düzeyleri, 20 yıl ve üzeri süredir evli olan bireylerden daha yüksek çıkmıştır. Evliliğin ilk yıllarının da çiftlerin birbirlerini henüz yeni tanıyıp birbirlerini keşfediyor olmaları evlilik doyum düzeyini artıran sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır. “H2 h: Evlilik doyumu evlilik süresine göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Aynı zamanda Apaydın, Yüksel ve Yılmaz’ın benzer nitelikteki çalışmalarında 1 yıldan daha az süredir evli olanların 4 yıldan daha fazla süredir evli olan çiftlere göre evlilik doyumlarının yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.²¹⁵

Tablo 3.11 Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin çocuk sayısına göre farklılığının incelenmesi

		Çocuk Sayısı	Ort.	Std. Sap.	F	p-değeri	Farkın Kaynağı
Dindarlık Ölçeği	İnanç Etki	Çocuğum yok ^a	4,58	,50	6,432	0,002	c>a c>b
		1-2 çocuk ^b	4,67	,33			
		3 çocuk ve üzeri ^c	4,79	,11			
		Total	4,68	,35			
	İbadet Bilgi	Çocuğum yok ^a	3,87	,85	6,959	0,001	c>a c>b
		1-2 çocuk ^b	3,99	,69			
		3 çocuk ve üzeri ^c	4,27	,41			
		Total	4,03	,68			
	Genel Dindarlık	Çocuğum yok	4,30	,59	8,892	0,000	c>a c>b
		1-2 çocuk	4,40	,40			
		3 çocuk ve üzeri	4,58	,19			
		Total	4,42	,42			
Beck Depresyon Ölçeği	Bilişsel Boyut	Çocuğum yok	1,46	,38	0,215	0,806	
		1-2 çocuk	1,43	,37			
		3 çocuk ve üzeri	1,45	,43			
		Total	1,44	,39			
	Somatik Afektif Boyut	Çocuğum yok	1,55	,40	0,197	0,821	
		1-2 çocuk	1,52	,43			
		3 çocuk ve üzeri	1,54	,43			
		Total	1,53	,42			
	Beck Depresyon	Çocuğum yok	1,50	,35	0,238	0,788	
		1-2 çocuk	1,46	,37			
		3 çocuk ve üzeri	1,49	,40			
		Total	1,48	,38			
Evlilik Doyumu Ölçeği	Evlilik Doyumu	Çocuğum yok	3,54	,35	5,829	0,003	a>b a>c
		1-2 çocuk	3,37	,42			
		3 çocuk ve üzeri	3,28	,56			
		Total	3,38	,45			

Çalışmada kullanılan ölçeklerin katılımcıların çocuk sayılarına göre farklılıkları incelendiğinde p-değeri 0,05’den küçük olan Genel Dindarlık, İnanç

²¹⁵ Yılmaz vd., “Dindarlık ile Eşler Arası Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, 634.

Etki ve İbadet Bilgi boyutu ile Evlilik Doyumu puanlarının çocuk sayısına göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Böylelikle, “H1 i: Dindarlık düzeyi çocuk sayısına göre farklılık göstermektedir.” ve “H2 i: Evlilik doyumu çocuk sayısına göre farklılık göstermektedir.” hipotezleri doğrulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre 3 ve daha fazla çocuğa sahip olan bireylerin Genel Dindarlık seviyeleri ile İnanç Etki ve İbadet Bilgi düzeyleri çocuk sayısı 2 ve daha az olan bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Çocuk sayısı ile dindarlık seviyesi arasında olumlu bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Çocuk sayısı arttıkça merhamet ve vicdan olgusunun da artması kişiyi daha dindar olmaya sevk edebilmektedir. Arvas’ın 2016 yılında Bursa’da yaşayan 562 evli birey ile yapmış olduğu “Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü” adlı çalışmasında çıkan sonuçlar benzer nitelikte olup hipotezimizi destekler mahiyettedir.²¹⁶ Buna karşın çocuk sahibi olmayan bireylerin evlilik doyumu düzeyleri çocuk sahibi olan bireylerden yüksek çıkmıştır. Çocuklu ailelerde ebeveynlerin sorumluluklarının artması onları birbirlerinden ziyade çocukları ile vakit geçirmelerine ve çoğunlukla onlarla ilgilenmelerine neden olduğu için evlilik doyum düzeyleri çocuksuz ailelere nispetle az olabilmektedir. Buna karşın çocuksuz ailelerin rahatlıkla gezip birlikte vakit geçirebilme imkanları daha fazla olmasından dolayı evlilik doyum düzeyleri de fazla olabilmektedir. Yine Arvas’ın çalışması çocuk sayısı az olan çiftlerin çok olan çiftlere göre evlilik doyumlarının yüksek olduğunu desteklemektedir.²¹⁷ Elde edilen verilere göre “H3 i: Depresyon düzeyi çocuk sayısına göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmamıştır.

Tablo 3.12 Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin eğitim düzeyine göre farklılığının incelenmesi

		Eğitim Düzeyi	Ort.	Std. Sap.	F	p-değeri	Farkın Kaynağı
Dindarlık Ölçeği	İnanç Etki	Lise ve altı	4,75	,16	1,469	0,232	
		Lisans	4,68	,37			
		Lisansüstü	4,64	,40			

²¹⁶ Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*, 256.

²¹⁷ Balcı Arvas, *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*, 219.

İbadet Bilgi	Total	4,68	,35	6,053	0,003	a>c b>c
	Lise ve altı ^a	4,16	,54			
	Lisans ^b	4,07	,63			
	Lisansüstü ^c	3,75	,89			
Genel Dindarlık	Total	4,03	,68	4,324	0,014	a>c
	Lise ve altı ^a	4,51	,27			
	Lisans ^b	4,43	,41			
	Lisansüstü ^c	4,29	,55			
Beck Depresyon Ölçeği	Total	4,42	,42	0,744	0,476	
	Lise ve altı	1,44	,44			
	Lisans	1,45	,38			
	Lisansüstü	1,38	,37			
Beck Depresyon Ölçeği	Total	1,44	,39	1,014	0,364	
	Lise ve altı	1,58	,46			
	Lisans	1,53	,42			
	Lisansüstü	1,47	,41			
Beck Depresyon Ölçeği	Total	1,53	,42	0,854	0,427	
	Lise ve altı	1,50	,42			
	Lisans	1,49	,36			
	Lisansüstü	1,42	,37			
Evlilik Doyumu Ölçeği	Total	1,48	,38	2,620	0,074	
	Lise ve altı	3,37	,57			
	Lisans	3,35	,41			
	Lisansüstü	3,51	,44			
Evlilik Doyumu Ölçeği	Total	3,38	,45			
	Lise ve altı	3,37	,57			
	Lisans	3,35	,41			
	Lisansüstü	3,51	,44			

Çalışmada kullanılan ölçeklerin katılımcıların eğitim seviyelerine göre farklılıkları incelendiğinde p-değeri 0,05’den küçük olan Genel Dindarlık ve İbadet Bilgi boyutu puanlarının eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin dindarlık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Eğitim seviyesi arttıkça materyalizm ve maddecilik düşünme tarzı oluşabildiği için dindarlık düzeyinde azalmalar olabilmektedir. “H1 c: Dindarlık düzeyi eğitim seviyesine göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Ancak, “H2 c: Evlilik doyumu eğitim seviyesine göre farklılık göstermektedir.” ve “H3 c: Depresyon düzeyi eğitim seviyesine göre farklılık göstermektedir.” Şeklindeki hipotezlerimiz doğrulanmamıştır. Güven’in 18 ile 85 yaş arasındaki 305 kişiyle yapmış olduğu “Depresyon ve Dindarlık” isimli çalışmasına ve benzer çalışmalara bakıldığında, araştırmamızda çıkan sonucun diğer araştırmalarla farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.²¹⁸

²¹⁸ Hülya Güven, *Depresyon Ve Dindarlık İlişkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 114.

Tablo 3.13 Katılımcıların Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon düzeylerinin gelir düzeyine göre farklılığının incelenmesi

		Gelir Düzeyi	Ort.	Std. Sap.	F	p-değeri	Farkın Kaynağı
Dindarlık Ölçeği	İnanç Etki	10.000 TL ve altı	4,70	,25	1,456	0,227	
		10.001 TL-15.000 TL	4,64	,41			
		15.001 TL-20.000 TL	4,67	,43			
		20.001 TL ve üzeri	4,77	,11			
		Total	4,68	,35			
	İbadet Bilgi	10.000 TL ve altı	4,07	,69	2,223	0,086	
		10.001 TL-15.000 TL	4,12	,60			
		15.001 TL-20.000 TL	3,87	,80			
		20.001 TL ve üzeri	4,08	,55			
		Total	4,03	,68			
	Genel Dindarlık	10.000 TL ve altı	4,45	,35	1,380	0,249	
		10.001 TL-15.000 TL	4,43	,44			
		15.001 TL-20.000 TL	4,35	,51			
		20.001 TL ve üzeri	4,49	,26			
		Total	4,42	,42			
Beck Depresyon Ölçeği	Bilişsel Boyut	10.000 TL ve altı ^a	1,55	,44	4,552	0,004	a>b
		10.001 TL-15.000 TL	1,43	,39			
		15.001 TL-20.000 TL	1,42	,36			
		20.001 TL ve üzeri ^b	1,29	,31			
		Total	1,44	,39			
	Somatik Afektif Boyut	10.000 TL ve altı	1,65	,49	4,132	0,007	a>b
		10.001 TL-15.000 TL	1,53	,43			
		15.001 TL-20.000 TL	1,50	,35			
		20.001 TL ve üzeri	1,39	,35			
		Total	1,53	,42			
	Beck Depresyon	10.000 TL ve altı	1,59	,42	5,083	0,002	a>b
		10.001 TL-15.000 TL	1,47	,38			
		15.001 TL-20.000 TL	1,45	,32			
		20.001 TL ve üzeri	1,33	,30			
		Total	1,48	,38			
Evlilik Doyumu Ölçeği	Evlilik Doyumu	10.000 TL ve altı	3,36	,49	1,123	0,340	
		10.001 TL-15.000 TL	3,34	,44			
		15.001 TL-20.000 TL	3,40	,49			
		20.001 TL ve üzeri	3,48	,34			
		Total	3,38	,45			

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde ölçeklerin p-değeri 0.05'den küçük çıkan değişkenler bakımından farklılık gösterdiği söylenebilir. Bu sonuca göre

Beck Depresyon ölçeğinin hem genel hem de alt boyutları bakımından katılımcıların depresyon düzeyleri gelir düzeyine göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. Gelir seviyesi 10.000 TL ve altı olanların hem genel Beck Depresyon düzeylerinin hem de alt boyutları olan Bilişsel ve Somatik Afektif Boyut düzeylerinin 20.001 TL ve üzeri gelire sahip bireylerden anlamlı bir şekilde yüksek çıktığı belirlenmiştir. Gelirin düşük olması beraberinde geçim sıkıntısını da getirmekte ve dolayısıyla geliri düşük bireylerin depresyon düzeylerinde artış gözlenmektedir. Buradan hareketle, “H3 e: Depresyon düzeyi gelir seviyesine göre farklılık göstermektedir.” hipotezimiz doğrulanmıştır. Benzer çalışmalarda aynı sonuca ulaşılmış ve bunun sebebi olarak gelişen medeniyetin bireyler üzerine yüklediği yeni sorumluluk alanları ve ağır ekonomik şartlar gösterilmiştir.²¹⁹ Örneğin Gaziantep Hasan Kalyoncu Üniversitesi öğrencileri ile depresyonu etkileyen etmenler üzerine yapılan bir araştırmada düşük gelir seviyesi depresyon düzeyindeki artışla ilişkilendirilmiştir.²²⁰ Ancak, “H1 e: Dindarlık düzeyi gelir seviyesine göre farklılık göstermektedir.” ve “H2 e: Evlilik doyumu gelir seviyesine göre farklılık göstermektedir.” hipotezleri desteklenmemiştir. Dindarlık ve gelir seviyesini ele alan çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmekle birlikte, yüksek gelir düzeyi düşük dindarlıkla ilişkili olduğu ve düşük gelir seviyesindeki bireylerin daha dindar olduğu Köktaş’ın “Türkiye’de Dini Hayat”²²¹; Yapıcı’nın “Ruh Sağlığı ve Din”²²²; Ayten’in “Empati ve Din”²²³ adlı eserlerinde ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra araştırmamızda olduğu gibi dindarlık ve gelir seviyesi arasında herhangi bir ilişkinin tespit edilmediği araştırmalarda mevcuttur. Uysal’ın “Geleneksellik-Çağdaşlık Bağlamında Türkiye’de Dindarlık ve Kadın”²²⁴ ile Koç’un “Demografik Özellikler ile Dindarlık Arasındaki İlişki”²²⁵ araştırmaları buna örnektir.

²¹⁹ Burhanettin Canatan, *Ruh Sağlığı* (Konya: Ülkü Basımevi, 1972), 197.

²²⁰ Bircan Ulaş vd., “Üniversite Öğrencilerinde Depresyon Sıklığı Ve İlişkili Etmenler”, *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2/3 (2016), 73.

²²¹ M. Emin Köktaş, *Türkiye’de Dini Hayat: İzmir Örneği* (İstanbul: İşaret Yayınları, 1993), 214.

²²² Yapıcı, *Ruh Sağlığı ve Din*, 181.

²²³ Ali Ayten, *Empati ve Din: Türkiye’de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010), 158.

²²⁴ Veysel Uysal, *Geleneksellik-Çağdaşlık Bağlamında Türkiye’de Dindarlık ve Kadın* (İstanbul: DEM Yayınları, 2006), 147.

²²⁵ Mustafa Koç, “Demografik Özellikler ile Dindarlık Arasındaki İlişki Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2010), 228,229.

3.3.2. Ölçeklerin Birbirleri ile Olan İlişkilerinin İncelenmesi

Çalışmanın bu kısmında ölçeklerin kendi aralarında ilişkilerinin olup olmadığını incelemek amacıyla veriler normal dağıldığı için parametrik tekniklerden “pearson korelasyon katsayısı”na bakılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak kabul edilmiştir.

Tablo 3.14 Ölçekler arasındaki ilişkinin incelenmesi

		İnanç Etki	İbadet Bilgi	Genel Dindarlık	Bilişsel	Somatik Afektif	Beck Depresyon	Evlilik Doyumu
İnanç Etki	Pearson				-,217	-,176	-,214	-,038
	Correlation p-değeri				,000	,002	,000	,506
İbadet Bilgi	Pearson				-,157	-,204	-,192	-,020
	Correlation p-değeri				,006	,000	,001	,730
Genel Dindarlık	Pearson				-,210	-,220	-,231	-,032
	Correlation p-değeri				,000	,000	,000	,579
Bilişsel	Pearson	-,217	-,157	-,210				-,253
	Correlation p-değeri	,000	,006	,000				,000
Somatik Afektif	Pearson	-,176	-,204	-,220				-,254
	Correlation p-değeri	,002	,000	,000				,000
Beck Depresyon	Pearson	-,214	-,192	-,231				-,273
	Correlation p-değeri	,000	,001	,000				,000
Evlilik Doyumu	Pearson	-,038	-,020	-,032	-,253	-,254	-,273	
	Correlation p-değeri	,506	,730	,579	,000	,000	,000	

Araştırmada kullanılan Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon ölçekleri arasındaki ilişki incelendiğinde elde edilen p-değerleri 0,05’den büyük çıktığı için Genel Dindarlık, İnanç Etki ve İbadet Bilgi düzeyleri ile Evlilik Doyumu arasında anlamlı herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Yani dindarlık ile evlilik doyumu arasında herhangi bir ilişki yoktur. Buna karşın Genel Dindarlık, İnanç Etki ve İbadet Bilgi düzeyleri ile Beck Depresyon, Bilişsel ve Somatik Afektif boyutlar arasında negatif yönde (zıt) düşük derecede anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Yani dindarlık seviyesi arttıkça depresyon seviyesi anlamlı bir şekilde azalmaktadır. Alan yazın incelendiğinde çalışmamızın sonucunu destekler nitelikte ifadeler yer almaktadır. Örneğin Jung, dinin, psişik yapıya etki edecek güçte bir olgu olduğunu söylerken aynı zamanda, bireyin, ruhsal bir fonksiyon olarak ele aldığı dinden uzaklaşmasının nevroz yada

psikozun çeşitli formlarına yakalanacağını ifade etmektedir.²²⁶ Benzer şekilde Evlilik Doyumu ile Beck Depresyon, Bilişsel ve Somatik Afektif boyutlar arasında da negatif yönde (zıt) düşük derecede anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Yani evlilik doyumu arttıkça depresyon seviyesi azalmaktadır. Evlilik ve depresyon alanındaki benzer çalışmalarda, depresyona yakalanan en az kitleyi evli erkeklerin oluşturduğu ve bu sırayı evli kadınların takip ettiği görülmektedir.²²⁷

Tablo 3.15 Hipotezlerin Kabul-Ret Durumu

H ₁ hipotezi	Kabul
H ₂ hipotezi	Kabul
H ₃ hipotezi	Kabul
H ₄ hipotezi	Ret
H ₅ hipotezi	Kabul
H ₆ hipotezi	Kabul

²²⁶ Amber Haque, “İslâmî Bir Perspektiften Psikoloji ve Din Arasındaki İlişki ve Bütünleşme”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/1 (2011), 236.

²²⁷ Debgici, *Depresyon ve Dindarlığın Bazı Tezahürleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Denizli İli Örneği*, 41.

SONUÇ

Dindarlığın evlilik doyumu ve depresyon ile olan ilişkisinin incelendiği bu çalışmada araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan anket formu Bolu ili evreninde basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen katılımcılara uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ilk olarak katılımcıların ölçeklere vermiş oldukları cevaplar incelenmiştir. Araştırmada kullanılan dindarlık ölçeğine ilişkin tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde katılımcıların dindarlık seviyelerinin oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Bununla birlikte katılımcıların genel dindarlık alt boyutlarından İnanç-Etki boyutu düzeylerinin İbadet-Bilgi boyutu düzeyinden yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Maddeler bazında katılımcıların ortalama puanları incelendiğinde ise en yüksek ortalama puanına sahip maddenin “Dini inançlarım gereği doğru söylemeye gayret ediyorum.” maddesi olduğu görülmüştür. Bu maddeyi ise “Dini inançlarım gereği komşularıma iyi davranıyorum.” maddesi takip etmiştir. Bu sonuca göre katılımcıların neredeyse tamamına yakını dini sorumlulukları gereği hem doğruluk hem de iyilik yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte en düşük ortalama puanına sahip maddenin “İbadetlerinizi gereği gibi yerine getirebilmek için sahip olduğunuz bilgi düzeyini nasıl buluyorsunuz?” maddesi olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre katılımcıların ibadetlerini yerine getirebilmek için sahip oldukları bilgi düzeyinin orta seviyede olduğu anlaşılmıştır. İkinci en düşük ortalama puanına sahip diğer madde “Sosyal problemlerle (ailevi problemler, geçim sıkıntısı vb.) ilgili çözüm yolları ararken dini inançlarımızın rolü olur mu?” maddesi çıkmıştır. Elde edilen bu sonuca göre katılımcıların sosyal problemlerle başa çıkma konusunda dini inançlarının rolü ortalamanın biraz üzerindedir.

Araştırmada kullanılan Evlilik Doyumu ölçeğinden elde edilen ortalama puan incelendiğinde katılımcıların evlilik doyumu düzeylerinin orta seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Evlilik Doyumunun maddeleri arasından en yüksek ortalama puanına sahip maddenin “Huzurlu bir ev yaşamım var.” maddesi olduğu; bu maddeyi “Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum.” maddesinin takip ettiği görülmüştür. Elde edilen bu sonuç, katılımcıların her ne kadar Evlilik Doyumu seviyeleri düşük olsa da evliliklerini anlamlı buldukları için huzurlu bir ev yaşamlarının olduğunu göstermektedir.

Buna karşın en düşük ortalama sahip maddenin “Evliliğimizdeki engellerin aşılamaz olduğunu düşünüyorum.” maddesi, sonrasında ise “Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor.” maddesi olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuç katılımcıların evliliklerinde karşılaştıkları sorunları aşılamaz olarak düşündükleri ve bunun neticesinde de evliliklerini zaman zaman yük olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu düşünceler bireylerin Evlilik Doyumu düzeylerini oldukça düşürmektedir.

Araştırmada kullanılan Beck Depresyon ölçeğinden katılımcıların aldıkları ortalama puan incelendiğinde katılımcıların Beck Depresyon düzeylerinin oldukça düşük olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Beck Depresyon ölçeğinin alt boyutlarından Bilişsel boyutun ortalama değeri Somatik Afektif boyutunun ortalama değerinden düşük çıkmıştır. Beck Depresyon ölçeğinin maddeler bazında ortalama puanları incelendiğinde en yüksek ortalama sahip maddenin “Kilo kaybı” maddesi olduğu, bu maddeyi de “Yorgunluk bitkinlik” maddesinin takip ettiği görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlara göre katılımcıların çoğunlukla kilo kaybından ve yorgunluk ve bitkinlikten depresyona girdikleri anlaşılmaktadır. Buna karşın en düşük ortalama sahip maddenin “İntihar düşüncesi” olduğu, bu maddeyi ise “İştahın azalması” maddesi takip etmektedir. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların neredeyse tamamı intihar düşüncesine sahip olmadığını ifade etmiştir. Zaten katılımcıların dindarlık seviyesi de oldukça yüksek çıkmıştı. Dindarlık seviyesinin yüksekliğine paralel olarak intihar düşüncesinin neredeyse hiç olmaması İslam dininde intiharın oldukça büyük günah olması göz önünde bulundurulduğunda beklenen bir durumdur. Benzer bir şekilde katılımcıların iştahın olmaması gibi bir durumu çok yaşamadıkları görülmüştür.

Dindarlık Ölçeğinin alt boyutlarından olan İnanç Etkisi boyutundan elde edilen puanlar cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermiştir. Erkeklerin günlük yaşantılarında İnançlarına bağlılık düzeyleri kadınlardan anlamlı bir şekilde yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte Beck Depresyon ölçeğinin hem genel hem de alt boyutları bakımından cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği; kadınların hem Bilişsel, hem Somatik Afektif hem de Genel Beck Depresyon düzeylerinin erkeklerinkinden anlamlı bir şekilde yüksek çıktığı belirlenmiştir. Buna karşın diğer ölçek düzeylerinin cinsiyete göre herhangi bir farklılık göstermediği görülmüştür.

Çalışmayan katılımcıların hem Genel Dindarlık düzeyi hem de İnanç Etki düzeyi çalışanlardan yüksek çıkmıştır. Çalışmayan bireylerin dini sorumluluklarını öğrenme ve yerine getirme konusunda çalışanlara göre daha fazla vakit ve imkânlarının olması böyle bir sonucun çıkmasına neden olarak görülmektedir. Bununla birlikte çalışmayan bireylerin hem Beck Depresyon düzeyleri hem de alt boyutları olan Bilişsel ve Somatik Afektif depresyon düzeyleri çalışanlardan yüksek çıkmıştır. Bireylerin çalışmaması ya da işsiz olması bu konuda onları strese koyarak depresyona girmelerine neden olabilmekte; aynı zamanda bir meşgalelerinin olmaması onların çalışanlara göre daha kolay sıkılmalarına, strese girmelerine ve dolayısıyla depresyon yaşamalarına neden olduğu tahmin edilmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre 30 yaş ve üzeri bireylerin İnanç Etki düzeyleri daha genç bireylere göre; benzer şekilde 30-39 yaş aralığındaki katılımcıların da Genel Dindarlık düzeyleri daha genç bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç yaşın ilerlemesi ile bireylerin dindarlık seviyesinin de arttığını göstermektedir. Özellikle inanç etkisi noktasında yaş ilerledikçe teslimiyetin de artması ile dini inanç düzeyi de artmaktadır. Buna karşın 30-39 yaş aralığında bulunan bireylerin hem Beck Depresyon hem de Bilişsel Depresyon düzeylerinin 40-49 arası yaşa sahip bireylerden yüksek olduğu görülmüştür. Önceki sonuç ile bağdaştırmak gerekirse yaş ilerledikçe hem teslimiyet hem de dindarlık ve inanç düzeyi arttığı için bireylerin depresyon seviyeleri azalmaktadır. Son olarak 18-29 yaş aralığında bulunan bireylerin Evlilik Doyumu düzeyleri 30-49 yaş aralığında bulunan bireylerden yüksek çıkmıştır. Evliliğin başlangıç yıllarının çiftlerin birbirlerini tanıma ve keşfetme dönemleri olması, sorunları azaltma ve idare etme noktasında çiftlerin başlangıçlarda daha sabırlı olmaları, zaman ilerledikçe artan sorunlar, geçim sıkıntısı, çoluk çocuk sorunları ve sorumlulukları gibi birçok etmenin bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu tahmin edilmektedir.

Bununla birlikte tavsiye üzerine veya görücü usulü evlenen bireylerin Genel Dindarlık seviyeleri ile İnanç Etki ve İbadet Bilgi düzeyleri tanışarak/tanıyarak evlenen bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Yani dindarlık düzeyi yüksek olan bireyler eşlerini ya tavsiye üzerine ya da görücü usulüyle seçmişlerdir. Bunun sebeplerinden biri İslami usullerde flörtleşmenin doğru bulunmaması olabilmektedir.

Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuca göre ise 20 yıl ve üzeri süredir evli olan bireylerin Genel Dindarlık seviyeleri ve İnanç Etki düzeyleri 9 yıldan az süredir evli olan bireylerden daha yüksek çıkmıştır. Yaş ve evlilik ilerledikçe insanların genel olarak kemale doğru ilerleme kaydetmesi bireyleri daha dindar olmaya sevk etmektedir. Elde edilen sonuç bunu teyit etmektedir. Bununla birlikte 5-9 yıldır evli olan bireylerin Beck Depresyon düzeyleri 20 yıl ve üzeri süredir evli olan bireylerden daha yüksek çıkmıştır. Evlilik süresi arttıkça evliliğin daha sağlam temellere oturması sıkıntıların üstesinden gelinmesinde etkili olmaktadır. Evliliğin ilk yıllarında stres, depresyon, tartışma, boşanma gibi durumlar daha çok yaşanmaktadır. Son olarak 0-4 arası yıl evlilik süresine sahip bireylerin Evlilik Doyumu düzeyleri, 20 yıl ve üzeri süredir evli olan bireylerden daha yüksek çıkmıştır. Evliliğin ilk yıllarının halk tabiri ile cicim yılları olması, çiftlerin birbirlerini henüz yeni tanıyıp birbirlerini keşfediyor olmaları evlilik doyum düzeyini artıran sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre 3 ve daha fazla çocuğa sahip olan bireylerin Genel Dindarlık seviyeleri ile İnanç Etki ve İbadet Bilgi düzeyleri çocuk sayısı 2 ve daha az olan bireylere göre daha yüksek çıkmıştır. Çocuk sayısı ile dindarlık seviyesi arasında olumlu bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Çocuk sayısı arttıkça merhamet ve vicdan olgusunun da artması kişiyi daha dindar olmaya sevk edebilmektedir. Buna karşın çocuk sahibi olmayan bireylerin evlilik doyum düzeyleri çocuk sahibi olan bireylerden yüksek çıkmıştır. Çocuklu ailelerde ebeveynlerin sorumluluklarının artması onları birbirlerinden ziyade çocukları ile vakit geçirmelerine ve çoğunlukla onlarla ilgilenmelerine neden olduğu için evlilik doyum düzeyleri çocuksuz ailelere nispetle az olabilmektedir. Buna karşın çocuksuz ailelerin rahatlıkla gezip birlikte vakit geçirebilme imkânları daha fazla olmasından dolayı evlilik doyum düzeyleri de fazla olabilmektedir.

Eğitim seviyesi düşük olan bireylerin dindarlık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır. Eğitim seviyesi arttıkça materyalizm ve maddecilik düşünme tarzı oluşabildiği için dindarlık düzeyinde azalmalar olabilmektedir.

Ayrıca Beck Depresyon ölçeğinin hem genel hem de alt boyutları bakımından katılımcıların depresyon düzeyleri gelir düzeyine göre anlamlı farklılıklar göstermiştir. Gelir seviyesi 10.000 TL ve altı olanların hem genel Beck Depresyon düzeylerinin hem de alt boyutları olan Bilişsel ve Somatik Afektif Boyut düzeylerinin 20.001 TL ve üzeri gelire sahip bireylerden anlamlı bir şekilde

yüksek çıktığı belirlenmiştir. Gelirin düşük olması beraberinde geçim sıkıntısını da getirmekte ve dolayısıyla geliri düşük bireylerin depresyon düzeylerinde artış gözlenmektedir.

Araştırmada kullanılan Dindarlık, Evlilik Doyumu ve Beck Depresyon ölçekleri arasındaki ilişki incelendiğinde Genel Dindarlık, İnanç Etki ve İbadet Bilgi düzeyleri ile Evlilik Doyumu arasında anlamlı herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Yani dindarlık ile evlilik doyumu arasında herhangi bir ilişki yoktur. Buna karşın Genel Dindarlık, İnanç Etki ve İbadet Bilgi düzeyleri ile Beck Depresyon, Bilişsel ve Somatik Afektif boyutlar arasında negatif yönde (zıt) düşük derecede anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Yani dindarlık seviyesi arttıkça depresyon seviyesi anlamlı bir şekilde azalmaktadır. Benzer şekilde Evlilik Doyumu ile Beck Depresyon, Bilişsel ve Somatik Afektif boyutlar arasında da negatif yönde (zıt) düşük derecede anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Yani evlilik doyumu arttıkça depresyon seviyesi azalmaktadır.

KAYNAKLAR

(Bu tez çalışmasında İSNAD 2 atıf sistemi kullanılmıştır.)

- Akgün, Hüseyin. “Kadının Kaburga Kemiğinden Yaratılması Meselesi (rivâyetlerin Aslu’l-Hadîs ve Hadis Rivâyet Coğrafyası Açısından Ele Alınması)”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 19/2 (2019), 323-338. <https://doi.org/10.33415/daad.585831>
- Akın, Mahmut H. - Aydemir, Mehmet Ali. “Üniversitede Okuyan Kız Öğrencilerin Cinsiyet Rolü Tutum Bağlamında Aile ve Evlilik Kurumlarına Bakışları”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2007).
- Akyüz, Çiğdem. “Berdel Evliliği Üzerine Kalitatif Bir Araştırma Mardin Örneği”. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi* 1/1 (2018).
- Alper, Yusuf. *Bütün Yönleriyle Depresyon*. İstanbul: Gendaş Yayınları, 1. Basım, 1999.
- Alper, Yusuf. “Psikodinamik Açından Cemal Süreya ve Şiiri IV: Depresyon Psikodinamiği ve Cemal Süreya”. *Türkiye’de Psikiyatri Dergisi* 8/1 (2006), 58-66.
- Altıntaş, Süleyman. “Depresyonla Dinsel Başa Çıkmak Mümkün Mü?” *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/36 (2015), 403-403. <https://doi.org/10.9761/JASSS2954>
- Altundal Duru, Hilal - Yılmaz, Mualla. “Depresyon Tanısı Alan Hastalara Uygulanan Bilişsel Davranışçı Terapide Psikiyatri Hemşiresinin Rolü: Literatür İncelemesi”. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 16/1 (2023), 131-146. <https://doi.org/10.26559/mersinsbd.1156801>
- Anlı, İrem. *Nesne İlişkileri Kuramı*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2013.
- Arslan, Durmuş Ali - Arslan, Gülten. “Kırsal Türkiye’de, Geçmişten Geleceğe Kadın, Evlilik ve Aile”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 3/17841 (2015), 629-684. <https://doi.org/10.21563/sutad.187065>
- Arslan, Mustafa. “Dinsel Boyutluluğun Sosyolojik Bağlamı: Faktör Analitik Bir Çalışma”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/1 (2002), 161-186. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/daad/issue/4525/62254>
- Arslan, Mustafa. “Popüler Dindarlık Ölçeğini Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/4 (2003), 97-116. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/daad/issue/4524/62240>
- Atak, Hasan - Taştan, Nuray. “Romantik İlişkiler ve Aşk”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 4/4 (2012), 520-546.
- Atak, Mustafa - Ataman, Aslıhan. “Ruh Sağlığı ve Dindarlık İlişkisi”. *Journal of Ibn Haldun Studies, Ibn Haldun University, Maneviyat Özel Sayısı*. <https://doi.org/10.36657/ihcd.2022.98>
- Atay, Salim. “Örgüt İçerisinde Bireysel Farklılıklar ve Kişilik Kuramları”. *Öneri Dergisi* 1/6 (1997), 197-200. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.727058>
- Aydemir, Ömer. “Atipik Depresyon”. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 7/2 (2004), 49-53.
- Aydemir, Ömer. “Depresyon Alt Tiplerinin Varlığı Üzerine”. *Türkiye Klinikleri J Int Med Sci* 3/29 (2007), 19-23.
- Aydın, C. Hakan. “Öğrenme ve Öğretme Kuramlarının Eğitim İletişimine Katkısı”. *Kurgu* 17/1 (2000), 176-190. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kurgu/issue/59589/857998>

- Ayhan Gökcek, Hande - Yurtsever, Ahmet Esad. “Dürtüsel Satın Alma ile Depresyon İlişkisi ve Demografik Değişkenlere Göre Farklılıkların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”. *Akademik Hassasiyetler* 9/19 (2022), 487-515. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/72383/1054902>
- Ayten, Ali. “Din ve Sağlık: Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/3 (2013), 7-31. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/daad/issue/4485/61804>
- Ayten, Ali. *Empati ve Din: Türkiye’de Yardımlaşma ve Dindarlık Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.
- Ayten, Ali. *Psikoloji ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık, 5. Basım, 2017.
- Ayten, Ali - Sağır, Zeynep. “Dindarlık, Dini Başa Çıkma ve Depresyon İlişkisi: Suriyeli Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/47 (2015), 5-18. <https://doi.org/10.15370/muifd.86222>
- Ayten, Ali - Yıldız, Refik. “Dindarlık, Hayat Memnuniyeti İlişkisinde Dinî Başa Çıkmanın Rolü Nedir? Emekliler Üzerine Bir Araştırma”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16/1 (2016), 281-308.
- Balaban, Ali Rıza. *Evlilik Akrabalık Türleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Gn. Md, 2. Basım., 2002.
- Balcı Arvas, Fatma. *Dindarlığın Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkileri ve Değerlerin, Dindarlık ve Evlilik Doyumu İlişkisi Üzerindeki Arabulucu Rolü*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Balcı Arvas, Fatma - Hökelekli, Hayati. “Dindarlık ile Evlilik Doyumu ve Evlilikte Sorun Çözme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 15/34 (2017), 129-160. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/37287/430591>
- Baloğlu, Burhan. “Hipotez ve Varsayım Birbirlerinin Yerine Kullanılabilir Mi?” *İstanbul Journal of Sociological Studies* 32 (2011), 125-129. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9520/118935>
- Bekçi, Banu. “Peyzaj Mimarlığında Kişisel Mekan Kavramı ve Kişisel Mekan Ölçme Tekniklerinin Değerlendirilmesi”. *Journal Of The Faculty Of Forestry Istanbul University* 56/2 (2006), 161-170.
- Bengisoy, Ayşe vd. “Bilişsel Davranışçı Terapi Kullanılarak Yapılan Araştırma Makalelerinin İçerik Analizi 1997-2018”.
- Bilge, Emine Zehra. *Liseli Gençlerde İç ve Dış Güdümlü Dindarlık ve İyilik Algıları (Ankara Örneği)*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Bilgin, Abdülcelil. “Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştiril Bir Değerlendirme”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/2 (2014), 75-84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anemon/issue/1832/22314>
- Birand, Kamıran. “Din Kavramının İncelenmesi Hakkında”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1-4 (1960), 39-44. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auifd/issue/68648/1078127>
- Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2009.
- Bulut, Işıl. “Evlenme (Türkiye’de Erken Evlenme)”. *Türk Aile Ansiklopedisi*. C. 2. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1991.
- Bulut, Kübra. “Dindarlık, Umut ve İyimserlik İlişkisi”. *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 6 (2022), 235-244. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdpd/issue/74735/1175722>

- Butcher, James N. vd. *Anormal Psikoloji*. çev. Okhan Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1. Basım, 2013.
- Canatan, Burhanettin. *Ruh Sağlığı*. Konya: Ülkü Basımevi, 3. Basım, 1972.
- Canel, Azize Nilgün. *Evlilik ve Aile Hayatı*. İstanbul: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2. Basım, 2012.
- Çağ, Pınar - Yıldırım, İbrahim. "Relational and Personal Predictors of Marital Satisfaction/Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler". *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal* 4/39 (2013), 13-23. <https://doi.org/10.17066/pdrd.56304>
- Çalışkan, İsmail. *Kur'an-ı Kerim'de Din Kavramı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.
- Çalışkan, Zekeriya vd. "Partneri Olan ve Olmayan Üniversite Öğrencilerinin Eş Seçimi Tercihlerinin Karşılaştırılması". *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 4/1 (2015).
- Çelenoğlu, Aysu. *Evlü Bireylerin, Bağlanma Stillerine ve Kendilik Algısına Göre Evlilikte Yaşanan Sorunlarla Başa Çıkma Yollarının İncelenmesi*. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Çelik, Celaledin. "Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 8 (2010), 25-35. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kdeniz/issue/16867/175584>
- Çetin, Maksut. "Dindarlık-Ahlak İlişkisi ve Dini-Toplumsal Yansımaları". *Mizanü'l Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (2021), 83-106. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mizan/issue/67312/1007568>
- Çolak, Ali. "Hadis Temelli Anadolu Düğün Adetleri". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2012), 147-188. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gifad/issue/16038/167802>
- Çuhadar, Mustafa. "Postmodernizm, Dijitalleşme ve Hibrit Dindarlık". *Tevilat* 2/1 (2021), 67-88. <https://doi.org/10.53352/tevilat.994404>
- Dağ, Adem - Özsoy, Ali Fuat. "Romantik Bağlanmanın Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi". *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi* 57/2 (2002), 997-1007.
- Davison, Gearld C. - Neale, John M. *Anormal Psikoloji*. çev. İhsan Dağ. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 7. Basım, ts.
- Debgici, Alaaddin Attar. *Depresyon ve Dindarlığın Bazı Tezahürleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma: Denizli İli Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Demir Erbil, Didem - Hazer, Oya. "Çalışan Bireylerin Evlilik Uyumlarının İncelenmesi". *International Journal of Eurasian Education and Culture* 3/5 (2018), 99-116. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijoeec/issue/41282/418516>
- Demircioğlu, Aytekin. "Gazali Felsefesinde Evlilik Öncesi Eğitim: Eş Seçerken Dikkat Edilmesi Gerekenler". *EKEV Akademi Dergisi* 59 (2014), 81-88. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/71552/1151362>
- Dönmez, Ali. "Bilişsel Sosyal Şemalar". *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi (Yayınlanmıyor)* 14 (1992). https://doi.org/10.1501/Felsbol_0000000108
- Erdal Işık. *Duygulanım Bozuklukları: Depresyon ve Mani*. Boğaziçi Matbaası, 1991.

- Erkan, Erol. "Türkiye’de Dindarlığın Tespiti ile İlgili Çalışmalar ve Tahkiki Dindarlığın Ölçülmesiyle İlgili Öneriler". *EKEV Akademi Dergisi* 60 (2014), 125-140. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosekev/issue/71563/1151539>
- Erkol, Mehmet. "Türkiye’de Dini Hayatı Anlamlandırmak: Dindarlık Olgusu ve Dindarlığın Ölçülmesi". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17/2 (2016), 131-161. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akusosbil/issue/45068/562778>
- Ersanlı Kaya. *Gebelerde Ebeveyn Uyum Desteği Programının Ebeveyn Öz Yeterlik Algıları Üzerine Etkileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Ertürk, Ebru - Bedük, Aykut. "Sosyal Mübadele Teorisi Bağlamında Güç Mesafesi ve Örgütsel Adalet Algılamalarının Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi". *İşletme Bilimi Dergisi* 3/1 (2015), 1-19. <https://doi.org/10.22139/ibd.72405>
- Fidan, Çiğdem. "Türkiye’de Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri (1989-2015): Dindarlık Ölçme Çalışmaları Üzerine Değerlendirmeler". *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 4 (30 Aralık 2021), 101-118. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tdpd/issue/66549/962294>
- Geçioğlu, Ahmet Rifat. *Evlilik Uyumu-Dindarlık İlişkisi*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Geçioğlu, Ahmet Rifat - Kayıklık, Hasan. "Dindarlık ve Evlilik Uyumu İlişkisi: Evli Bireyler Üzerine Bir İnceleme". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (2019), 202-224. <https://doi.org/10.30627/cuilah.536797>
- Genç, Mustafa. "Evlimenin Hükmü (Şer’î Sıfatı) ve Bu Konuda İmam Şâfi’ye Nispet Edilen Görüş". *Diyanet İlmî Dergi* 56/2 (2020), 211-244. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/did/issue/55018/735847>
- Giddens, Anthony - Kuşdil, Ersin. *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 4. bs., 2010.
- Göcen, Gülüşan. *Din Psikolojisi I*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2020.
- Gökçe, Birsen. "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım". *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (1978).
- Gökmen, Şahika vd. "İlk Evlilik Süresini Etkileyen Faktörlerin Yaşam Analizi: Türkiye Örneği". *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 6/1 (2019), 63-76. <https://doi.org/10.17541/optimum.479196>
- Gül, Hatice. "Değişen Kent Ailesinde Sevgi Anlayışları ve İlişkilerine Sosyolojik Bir Yaklaşım". *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.47145/dinbil.837193>
- Güleç, Gülcan. "Aile ve Evlilik". *Aile Yapısı ve İlişkileri*. ed. Çınar Yenilmez. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Gündoğan, Hande. "Nesne İlişkileri Kuramı Çerçevesinden Borderline (Sınır) Kişilik Örgütlenmesine Bakış: Vaka Örneği ile Psikoterapi Sürecinin Yorumlanması". *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi* 3/2 (2016), 1-16. <https://doi.org/10.31682/ayna.470674>
- Gürel, Betül - Çopur, Zeynep. "Ekonomik Faktörlerin Evlilik Kalitesine Etkisi: Bir Dyadic Model Testi". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 21/52 (2021), 631-668. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.693212>
- Gürhan, Nazife. "Toplumsal Cinsiyet ve Din". *Şarkiyat* 4 (2010). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sarkiat/issue/11239/134322>
- Güven, Hülya. *Depresyon Ve Dindarlık İlişkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

- Hamurcu, Hayriye Dilek. “Depresyonun Epidemiyolojisi”. *Türkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics* 2012;5(2):7-13 5 (2012), 7-13.
- Haque, Amber. “İslâmî Bir Perspektiften Psikoloji ve Din Arasındaki İlişki ve Bütünleşme”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20/1 (2011), 227-258. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/13478/162799>
- Haviland, William A. vd. *Kültürel Antropoloji*. çev. Deniz Erguvan. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2017.
- Helvacı Çelik, Fatmagül - Hocaoglu, Çiçek. ““Major Depresif Bozukluk’ Tanımı, Etiyolojisi, Epidemiyolojisi: Bir Gözden Geçirme”. *Journal Of Contemporary Medicine* 6/1 (2016), 51-66.
- Hovardaoğlu, Selim. “Öğrenilmiş Çaresizlik ve Depresyon: Yükleme Biçimi Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeğiyle Yapılan Bir Çalışma”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 33/1-2 (1990), 221-230. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dtcfd/issue/66754/1043888>
- İpek, Ömer Faruk. “English Outside the Classroom in the Age of Technology: A Concurrent Triangulation Mixed Method Study”. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)* 9/1 (2022), 104-122.
- Kafes, Ali Yasin. “Depresyon ve Anksiyete Bozuklukları Üzerine Bir Bakış”. *Humanistic Perspective* 3/1 (2021), 186-194. <https://doi.org/10.47793/hp.867111>
- Kalkan, Kübra. *Grup/Cemaat Dindarlığı ve Bireysel Dindarlığın Ruh Sağlığı Bağlamında Karşılaştırılması: Depresyon Örneği*. İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kalkan, Melek - Ersanlı, Ercümen. “Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım Dayalı Evlilik İlişisini Geliştirme Programının Evli Bireylerin Evlilik Uyumuna Etkisi”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 8 (2008), 977-986.
- Kamil Ali, Kevser - Ögüt, Salim. “Çok Evlilik”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 8. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cok-evlilik>
- Kara, Bülent vd. “Doğum Sonrası Depresyon”. *Sted* 10/9 (2001), 333-334.
- Karaca, Faruk. *Din Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, İlaveli 2. bsk., 2015.
- Karamustafaloğlu, Oğuz vd. “Major Depresif Bozukluk Tedavisinde Uzatılmış Salımlı Trazodon”. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 20/5 (2019), 453-459.
- Karslı, Necmi vd. *Din Psikolojisi*. ed. Muammer Cengil - Nevzat Gencer. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 1. baskı., 2021.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “İslam’a Göre Evlilikte Eşler Arasında Uyum Sorunu”. *Bilimname* 5/12 (2007), 137-162.
- Kaya Balkan, İdil. *Bağlanma Stillerinin Evlilik İlişkisi Üzerindeki Etkisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Kayıklık, Hasan. “Allport’a Göre Dini Yaşayışa Gelişimsel Bir Açılım”. *Dini Araştırmalar* 5/15 (2003). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/da/issue/4452/61326>
- Kayıklık, Hasan. “Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç Davranış Etkileşimi”. *İslami Araştırmalar* 19/3 (2006).
- Kayıklık, Hasan. *Din Psikolojisi Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana: Karahan Kitabevi, 1. bsk., 2011.

- Kılınçer, Hatice. “Aile, Psikoloji ve Din: Aile ve Dini Rehberlik Bürosu (ADRB) Çalışanlarına Yönelik Psikoeğitim Örneği”. *Diyanet İlmî Dergi* 58/4 (2022), 1467-1490. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/did/issue/74232/1185140>
- Kıvrak, Mehmet Salih. *Ataerkillik ve Evlilik: Mut’a Örneği*. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Koç, Mustafa. “Demografik Özellikler ile Dindarlık Arasındaki İlişki Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2010), 217-248. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uluifd/issue/13479/162811>
- Koyuncu, Ahmet vd. “Atipik Depresyon”. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 5/3 (2013), 276-289. <https://doi.org/10.5455/cap.20130518>
- Köktaş, M. Emin. *Türkiye’de Dini Hayat: İzmir Örneği*. İstanbul: İşaret Yayınları, 1993.
- Köse, Ali (ed.). *Kutsaln Dönüşü*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1. bsk., 2014.
- Kurt, Abdurrahman. “Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergi* 17/2 (2008).
- Kutupyıldızı, M. İsmail. *Türkiye Gelenğinde Aile Tahlili ve Evlilik Sanatı*. İstanbul: Sokak Kitapları Yayıncılık, 1. bsk., 2013.
- Küçükçelik, Zahide Merve. *İlişkiye Dair İnançlar ve Bilişsel Çarpıtmaların Evlilik Uyumuna Etkisi*. İstanbul: İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Lindisfarne, Nancy. *Elhamdulillah Laikiz: Cinsiyet, İslam ve Türk Cumhuriyetçiliği - Thank God, We’re Secular Gender, Islam and Turkish Republicanism*. çev. Sadi Somuncuoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. “Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri ve Faydaları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 5/1 (2005), 279. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuilah/issue/4168/54630>
- Miller, Mark D. - Reynolds, Charles F. *Living Longer Depression Free*. London: Johns Hopkins University Press, 2. Basım, 2003.
- Nazlı, Azra. “Kişilerarası Çekim Kuramı”. *Kişiler Arası İletişim Kuramları*. ed. Ayşen Temel Eğinli. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, 2019.
- Nişancı, Zübeyir vd. “Çiftler Arasındaki Eğitim Seviyesi Farkının Evlilik İçi Çatışmalarda Kullanılan Davranış Türleri Üzerine Etkileri”. *Toplumsal Değişim* 4/2 (2022).
- Okumuş, Ejder. “Din ve Sosyalleşme”. *Journal of Turkish Studies* 9/11 (2014), 429-429. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.7398>
- Öztürk, Orhan. *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri, 10. Basım, 2004.
- Özüğurlu, Kurban. *Evlilik Raporu*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 3. bs., 1990.
- Patricia E.;Ciarrocchi, Murphy. “Klinik Depresyon Hastalarında Dini İnanç ve Uygulamaların Depresyon ve Umutsuzlukla İlişkisi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48/2 (2007), 161-170. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_00000000949
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 14. Basım, 2017.
- Peker, Hüseyin. “Kur’an’a Göre Dindarlığın Boyutları”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (2012).

- Pektaş, Suat. "Sosyal Bilim Programlarında İçerik". *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)* 24/2 (2019), 449-454. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000706
- Ponzetti, James J. *International Encyclopedia of Marriage and Family*. Macmillan Reference USA, 2003.
- Poyraz Tacoğlu, Tuğça. "Türkiye’de Gerçekleştirilen Geleneksel Evlilik Çeşitlerinin Nedenleri ve Evlilik Üzerinde Törenin Etkisi". *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 2/4 (2011), 114-143. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/odusobiad/issue/27568/290071>
- Saka, Nalan. "Kurt Marti’nin ‘Happy End’ Adli Öyküsünde Evlilikte Kadın-Erkek Psikolojisi/Male and Female Psychology in Marriage in ‘Happy End’ by Kurt Marti". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 60 (2018), 25-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniefd/issue/37999/438992>
- Sayın, Mine vd. "The Relationship of Marital Satisfaction and Life Satisfaction with Spiritual Orientation: The Mediating Role of Sacrifice and Sensitivity". *Spiritual Psychology and Counseling* 4/3 (2019), 237-256. <https://dergipark.org.tr/en/pub/spiritualpc/issue/52546/693010>
- Sezen, Lütfi. "Türkiye’de Evlenme Biçimleri". *Journal of Turkish Research Institute* 27 (2005), 185-185. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat674>
- Sunar, Cavit. "Din Nedir". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1-4 (1962), 65-70. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auifd/issue/68866/1086801>
- Sümer, Nebi. "Yüklem Kuramı". *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. C. 1. Ankara: TÜBİTAK Bilim Yayınları, 2022.
- Şafak Öztürk, Cennet - Arkar, Haluk. "Evli Çiftlerde Evlilik Uyumu ve Cinsel Doyum Arasındaki İlişkiler". *Literatür ve Sempozyum* 1/3 (2014), 16-24.
- Şentürk, Ünal. "Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler". *Aile ve Toplum Dergisi* 4/14 (2008).
- Şirin, Turgay. "Evli Çiftlerin Spiritüel İyi Oluşları ile Evlilik Doyumları Arasındaki İlişki". *EKEV Akademi Dergisi* 77 (2019), 389-410. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosekev/issue/71512/1150701>
- Tan, Oğuz. *Depresyon*. İstanbul: Timaş Yayınları, 7. Basım, 2014.
- Tarhan, Nevzat. *Mutlu Evlilik Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 22. Basım, 2016.
- Tekin Çatal, Meliha. *Evli Bireylerin Evlilik Değerleri, Evlilik Doyumu ve Evlilik Tipleri Arasındaki İlişki*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Tercanlı, Nurgül - Budak, Beyhan. "Çocuğunuz Depresyonda Olabilir!" *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 1/1 (2012), 12-18. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumussagbil/issue/7509/98975>
- Turhan Tuna, Sibel. "Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği". *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 38 (2006).
- Tutarel-Kışlak, Şennur. "Evlilik Uyumu ile Nedensellik ve Sorumluluk Yüklemeleri Arasındaki İlişkiler". *Türk Psikoloji Dergisi* 12/40 (1997), 55-64.
- Tutarel-Kışlak, Şennur - Göztepe-Gümüş, Işıl. "Duygu Dışavurumu, Empati, Depresyon ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişkiler". *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/2 (2012).

- Tümer, Günay. “Çeşitli Yönleriyle Din”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/1-4 (1986), 213-268. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auifd/issue/71601/1152061>
- Türker, Rümeyza Nur. “Erich Fromm’da Karakter Tipleri ve Din”. *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 4/2 (2018), 81-104. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baid/issue/53813/723327>
- Ulaş, Bircan vd. “Üniversite Öğrencilerinde Depresyon Sıklığı Ve İlişkili Etmenler”. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2/3 (2016), 71-75. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cbusbed/issue/22334/239330>
- Ulu, Mustafa. *Dindarlığın Tanımı, Boyutları ve Ölçülmesi Üzerine Psikolojik Bir Araştırma - Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Örneği* -. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Uysal, Veysel. *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1. Basım, 1996. <https://www.kitapburada.com/kitap/din-psikolojisi-acisindan-dini-tutum-davranis-ve-sahsiyet-ozellikleri>
- Uysal, Veysel. *Geleneksellik-Çağdaşlık Bağlamında Türkiye’de Dindarlık ve Kadın*. İstanbul: DEM Yayınları, 2006.
- Ünal, Süheyla vd. “Depresif Bozukluklarda Risk Etkenleri”. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 5 (2002), 8-25.
- Üngüder, Arzu. *Bireylerin Romantik İlişkilerindeki Mutluluk Düzeyleri İle İlişkilerine Yönelik İnançları ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Wilson, John - Musick, Marc. “Religion and Marital Dependency”. *Journal for the Scientific Study of Religion* 35/1 (1996), 30-40. <https://doi.org/10.2307/1386393>
- Yağız, Nida. *Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişki Üzerine Bir Araştırma (Erzurum İli Örneği)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Yalçın, Hatice. “Evlilik Uyumu ile Sosyodemografik Özellikler Arasındaki İlişki”. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2014).
- Yapıcı, Asım. “Dini Yaşayışın Farklı Görüntüleri ve Dogmatik Dindarlık”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* II/2 (2002), 75-117.
- Yapıcı, Asım. *Ruh Sağlığı ve Din*. Adana: Karahan Kitabevi, 2.bsk., 2013.
- Yazıcı, Hikmet. “Evliliğin Niteliği Olarak Evlilikte Bireyselleşme Ve Bütünleşme”. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 30/2 (2019), 606-622. <https://doi.org/10.33417/tsh.572226>
- Yazıcı, Hikmet - Altun, Fatma. “Nitel ve Nicel Yöntemleri Kullanan Araştırmacıların Empatik Eğilimleri ve İşlevsel Olmayan Tutumları Arasındaki Farklılıklar”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 181/181 (2014), 371-386. <https://doi.org/10.20296/tsad.07976>
- Yazır, Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur’an Dili*. Ankara: Diyanet İşleri Reisliği, 1935.
- Yeğin, Hüseyin İbrahim. “Öfke Duygusu ve Dinî Açından Baş Edebilme Yolları”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 10/2 (2010), 235-258. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/daad/issue/4495/61922>
- Yeloğlu, Çağdaş Hünkar - Hocaoglu, Çiçek. “Önemli Bir Ruh Sağlığı Sorunu: Bipolar Bozukluk”. *The Medical Journal of Mustafa Kemal University* 8/30 (2017), 41-54. <https://doi.org/10.17944/mkutfd.323344>
- Yıldırım, Ergün - Canatan, Kadir. “Ailenin Tanımı”. *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları, 2. Basım, 2011.

- Yılmaz, Zeynep Sümeyye vd. “Dindarlık ile Eşler Arası Uyum Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Kahramanmaraş Örneği”. *Amasya İlahiyat Dergisi* 15 (2020), 617-648. <https://doi.org/10.18498/amailed.811110>
- Yılmaz, Zeynep Sümeyye. *Eşler Arası Uyum ve Dindarlık*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Yılmazçoban, A. Muhsin. “Evlilikte Çiftleri Etkileyen Unsurlar ve Arkadaşlık İlkeleri”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2011). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yalovasosbil/issue/21785/615303>
- Yılmazçoban, A. Muhsin. “Türk Aile Yapısında Evlilik Öncesi Süreç Etkisi Görücü ve Flört Tipi Yapılanma”. *Journal of Turkish Studies* 10 (2016), 1317-1317. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.9486>
- Yoğurtçu, Fatma. *Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

EKLER

EK 1: Ölçek Kullanım İzinleri

Esin Tezer Evlilik Yaşamı Ölçeği:

 zehra betül aydın @gmail.com> 12 Oca 2022 Çar 20:54 ☆ ↩ ⋮
Alıcı: esin ▾

Merhabalar Esin Hanım. Az önceki mailimde isim hatası yaptım çok afedersiniz Esin Hanım. Ben Zehra Betül Aydın. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalında Din Psikolojisi alanında tezli yüksek lisans yapıyorum. Tez konum; Dindarlığın Evlilik Doyumu ve Depresyon ile ilişkisi (Bolu Örneği). Tez araştırmam için geliştirmiş olduğunuz Evlilik Yaşam Ölçeğinizi kullanmak üzere müsaadenizi talep eder, iyi çalışmalar dilerim.

 esin @metu.edu.tr> 13 Oca 2022 Per 20:03 ☆ ↩ ⋮
Alıcı: ben ▾

Zehra Betül Aydın,

Yüksek lisans tezi araştırmanızda Evlilik Yaşamı Ölçeğini kullanmanızı uygun gördüğümü belirtir, başarılar dilerim.

Prof. Dr. Esin Tezer (E)

Beck Depresyon Ölçeği:

 Gulsen T. @yahoo.com> 24 Oca 2022 Pzt 00:42 ☆ ↩ ⋮
Alıcı: ben ▾

Merhaba,

Beck Depresyon Envanteri'ni araştırma amaçlı olarak kullanmanızda benim açımdan bir sakınca bulunmamaktadır. Ancak sizden önemli ricam, Ölçeğin başka kopyalarını değil; size gönderdiğim kopyasını ve Ölçek formunun son sayfasındaki kaynakları da kullanmanızdır. Kaynakları ekte dijital ortamda gönderiyorum. Ayrıca, Envanterin orijinalinin Aaron Beck tarafından geliştirilmiş olduğu bilgisiyle gerekli referanslarının da çalışmanızda verilmesi gerekecektir. Çalışmanızda başarılar dilerim.

Nesrin Hisli Sahin, PhD
Adjunct Professor
School of Psychology & Counseling
Fairleigh Dickinson University
285 Madison Ave
Madison, NJ 07940
e-mail, _____@gmail.com

Veysel Uysal Dindarlık Ölçeği:

Ali Ayten Dindarlık Ölçeği İzni:

EK 2: Valilik İzin Belgesi

BELGE TARİHİ: 20.06.2023 BELGE SAYISI: 2300072790

T.C.
BOLU VALİLİĞİ
Emniyet Müdürlüğü

Sayı : E-47388285 -91244-2023061915472385766
Konu : Araştırma İzni (Zehra Betül
AYDIN)

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 08.11.2022 tarih ve E-79594239-302.14-2200163962 sayılı yazınız.

İlgi yazı ile Üniversiteniz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Program Öğrencisi Zehra Betül AYDIN 'ın "Dindarlığın Evlilik Doyumu ve Depresyon ile İlişkisi" konulu tez çalışması ile Bolu İlinde ikamet eden yetişkinlere çevrimiçi (online) anket uygulaması yapılacağı bildirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Yüksek Lisans Program Öğrencisi Zehra Betül AYDIN 'ın çevrimiçi (online) anket uygulaması yapmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Fatih DAMATLAR
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK 3: Anket Formu

Bölüm 1/4

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Yüksek Lisans Programı Tez Çalışması

Sayın Katılımcı;

Bu çalışma Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri programı kapsamında yürütülen "Evli Bireyler" üzerine yapılan bilimsel bir araştırmadır. Bu çalışmaya katılım sağlamak tamamen gönüllülük esasına bağlıdır.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için bütün soruları eksiksiz ve size en uygun gelen seçenekleri işaretleyerek doldurmanız beklenmektedir. Çalışmanın ortalama 10-15 dakika aralığında sürmesi öngörülmektedir. Aşağıdaki soruların tamamında kimlik belirleyici herhangi bir bilgi istenmeyecektir. Araştırmaya verdiğiniz cevaplar sadece bu araştırma için kullanılacaktır.

Bu çalışma ile ilgili yukarıda belirtilen bilgiler dışında araştırma ile ilgili sorularınız için 41597150990@ogrenci.ibu.edu.tr adresine mail yolu ile ulaşabilirsiniz. Sorulara vereceğiniz samimi ve dürüst cevaplar araştırmanın bilimsel niteliği açısından son derece önemlidir.

Katkı ve yardımlarınız için sonsuz teşekkürler.

B *I* U

Bu çalışmaya gönüllü olarak katılmaktayım. *

☐ EVET

Medeni Haliniz? *

☐ Evli

İkamet Edilen Şehir? *

☐ Bolu

85

EK 4: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sayın Katılımcı;
Bilimsel bir araştırma için hazırlanan bu anketteki soruları cevaplarken yalnızca kendinize ait olan görüş ve eğilimlerinizi esas almanızı ve başka hiçbir etki altında kalmadan ya da yersiz bir takım endişelere kapılmadan içtenlikle cevap vermenizi ümit ediyoruz. Dolayısıyla bütün soruları dikkatle okuyarak seçeneklerden görüşlerinize en uygun olan ifadeyi işaretleyiniz. Lütfen hiç bir soruyu cevapsız bırakmayınız.
Anket sorularına vereceğiniz cevaplar tamamen bilimsel bir amaç için kullanılacağından ve toplu olarak değerlendirileceğinden anket formuna isim, soy isim veya herhangi bir kimlik bilgisi yazmanıza gerek yoktur.

B *I* U

Yaşınız? *

☐ 18-22
☐ 23-32
☐ 33-40
☐ 41-60
☐ 60 ve üzeri

Cinsiyetiniz? *

☐ Erkek
☐ Kadın

Yaşadığınız Yer? *

☐ Köy
☐ Kasaba
☐ İlçe
☐ Şehir merkezi

Evlenme Şekliniz? *

☐ Görücü Usulü
☐ Tavsiye Üzerine
☐ Tanışarak/Tanıyarak
☐ Kaçarak

Kaç Yıllık Evlisiniz? *

☐ 0-4
☐ 4-8
☐ 8-12
☐ 12-16
☐ 16 ve üzeri

Çocuk Sayınız? *

- ☐ 0
- ☐ 1-2
- ☐ 3-4
- ☐ 5-6
- ☐ 6 ve üzeri

Eşinizin Ailesi ile Birlikte mi Yaşıyorsunuz? Evet ise memnun musunuz? *

B *I* U [G](#) ~~X~~

- ☐ Evet, Memnunum
- ☐ Hayır, Memnun Değilim
- ☐ Kararsızım
- ☐ Birlikte Yaşamıyoruz

Eğitim Düzeyiniz? *

- ☐ ilkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Üniversite
- ☐ Yüksek Lisans
- ☐ Doktora

Çalışma Durumunuz? *

- ☐ Çalışıyorum
- ☐ Çalışmıyorum
- ☐ Emekliyim

Aylık Geliriniz? *

- ☐ 5.000-10.000
- ☐ 10.000-15.000
- ☐ 15.000-20.000
- ☐ 20 ve üzeri

EK 6: Dindarlık Ölçeği

Sayın Katılımcı;
Aşağıda yazılı olan her ifadeyi okuyarak sizin durumunuzu en iyi tanımlayan ya da durumunuzu en iyi açıklayan seçeneği işaretleyiniz.

1. Dini inançlarım muhtaçlara yardım etmemde etkilidir. *

☐ Çoğu zaman

☐ Ara sıra

☐ Nadiren

☐ Hiçbir zaman

2. İbadet ederken kendimi Allah'a yakın hissedirim. *

☐ Çoğu zaman

☐ Ara sıra

☐ Nadiren

☐ Hiçbir zaman

3. Din, hayatın anlamını kavrama ve hayatta karşılaşılan sorulara cevap bulmada yardımcıdır. *

☐ Tamamen katılıyorum

☐ Katılıyorum

☐ Katılmıyorum

☐ Hiç katılmıyorum

4. Sosyal problemlerle (ailevi problemler, geçim sıkıntısı vb.) ilgili çözüm yolları ararken dini inançlarımızın rolü olur mu? *

B **I** **U** **↺** **↻**

☐ Çoğu zaman

☐ Ara sıra

☐ Nadiren

☐ Her zaman

5. Kur'an-ı Kerim'i, Arapçasından ve Türkçe mealinden ne sıklıkta okursunuz? *

☐ Her gün bir miktar okurum

☐ Haftada bir iki defa veya Cuma akşamları okurum

☐ Ramazanda ve üç aylarda okurum

☐ Hiç okumam

6. Beş vakit namaz ile ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur? *

- ☐ Her zaman kılarım
- ☐ Çoğu zaman kılarım
- ☐ Ara sıra kılarım
- ☐ Hiç kılmam

7. Oruç ibadetiyle ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur? *

- ☐ Ramazan orucunun yanında nafil oruç da tutarım
- ☐ Sadece ramazan oruçlarını tam olarak tutarım
- ☐ Ramazan orucunun bir kısmını tutarım
- ☐ Hiç oruç tutmam

8. İbadetlerinizi gereği gibi yerine getirebilmek için sahip olduğunuz bilgi düzeyini nasıl buluyorsunuz? *

- ☐ İyi
- ☐ Orta
- ☐ Zayıf
- ☐ Hiçbir bilgim yok

9. Dini inançlarım gereği doğru söylemeye gayret ediyorum. *

- ☐ 1. seçenek
- ☐ Ara sıra
- ☐ Nadiren
- ☐ Hiçbir zaman

10. Dini inançlarım gereği komşularıma iyi davranıyorum. *

- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Ara sıra
- ☐ Nadiren
- ☐ Hiçbir zaman

EK 7: Beck Depresyon Ölçeği

Sayın Katılımcı;

Aşağıda, kişilerin ruh durumlarını ifade ederken kullandıkları bazı cümleler verilmiştir. Her madde bir çeşit ruh durumunu anlatmaktadır. Her maddede o ruh durumunun derecesini belirleyen 4 seçenek vardır. Lütfen bu seçenekleri dikkatle okuyunuz. Son bir hafta içindeki (şu an dahil) kendi ruh durumunuzu göz önünde bulundurarak, size en uygun olan ifadeyi bulunuz ve işaretleyiniz.

1 *

- ☐ Kendimi üzgün hissetmiyorum
- ☐ Kendimi üzgün hissediyorum
- ☐ Her zaman için üzgünüm ve kendimi bu duygudan kurtaramıyorum
- ☐ Öylesine üzgün ve mutsuzum ki dayanamıyorum

2 *

- ☐ Gelecekte umutsuz değilim
- ☐ Gelecek konusunda umutsuzum
- ☐ Gelecekte beklediğim hiç bir şey yok
- ☐ Benim için bir gelecek olmadığı gibi bu durum değişmeyecek

3 *

- ☐ Kendimi başarısız görmüyorum
- ☐ Herkesten daha fazla başarısızlıklarım oldu sayılır
- ☐ Geriye dönüp baktığımda, pek çok başarısızlığımın olduğunu görüyorum
- ☐ Kendimi bir insan olarak tümüyle başarısız görüyorum

4 *

- ☐ Her şeyden eskisi kadar doyum (zevk) alabiliyorum
- ☐ Her şeyden eskisi kadar doyum alamıyorum
- ☐ Artık hiçbir şeyden gerçek bir doyum alamıyorum
- ☐ Bana doyum veren hiçbir şey yok. Her şey çok sıkıcı

5 *

- ☐ Kendimi suçlu hissetmiyorum
- ☐ Arada bir kendimi suçlu hissettiğim oluyor
- ☐ Kendimi çoğunlukla suçlu hissediyorum
- ☐ Kendimi her an için suçlu hissediyorum

6 *

- ☐ Cezalandırılmışım gibi duygular içinde değilim
- ☐ Sanki bazı şeyler için cezalandırılmışım gibi duygular içindeyim
- ☐ Cezalandırılacakmışım gibi duygular yaşıyorum
- ☐ Bazı şeyler için cezalandırılıyorum

7 *

- ☐ Kendimi hayal kırıklığına uğratmadım
- ☐ Kendimi hayal kırıklığına uğrattım
- ☐ Kendimden hiç hoşlanmıyorum
- ☐ Kendimden nefret ediyorum

8 *

- ☐ Kendimi diğer insanlardan daha kötü durumda görmüyorum
- ☐ Kendimi zayıflıklarım ve hatalarım için eleştiriyorum
- ☐ Kendimi hatalarım için her zaman suçluyorum
- ☐ Her kötü olayda kendimi suçluyorum

9 *

- ☐ Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok
- ☐ Bazen kendimi öldürmeyi düşünüyorum ama böyle bir şey yapamam
- ☐ Kendimi öldürebilmeyi çok isterdim
- ☐ Eğer bir fırsatını bulursam kendimi öldürürüm

10 *

- ☐ Herkesten daha fazla ağladığımı sanmıyorum
- ☐ Eskisine göre şimdilerde daha çok ağlıyorum
- ☐ Şimdilerde her an ağlıyorum
- ☐ Eskiden ağlayabilirdim. Şimdilerde istesem de ağlayamıyorum

11 *

- ☐ Eskisine göre daha sinirli veya tedirgin sayılmam
- ☐ Her zamankinden biraz daha fazla tedirginim
- ☐ Çoğu zaman sinirli ve tedirginim
- ☐ Şimdilerde her an için tedirgin ve sinirliyim

12 *

- ☐ Diğer insanlara karşı ilgimi kaybetmedim
- ☐ Eskisine göre insanlarla daha az ilgiliyim
- ☐ Diğer insanlara karşı ilgimin çoğunu kaybettim
- ☐ Diğer insanlara karşı hiç ilgim kalmadı

13 *

- ☐ Eskisi gibi rahat ve kolay kararlar verebiliyorum
- ☐ Eskisine kıyasla şimdilerde karar vermeyi daha çok erteliyorum
- ☐ Eskisine göre karar vermekte oldukça güçlük çekiyorum
- ☐ Artık hiç karar veremiyorum

14 *

- ☐ Eskisinden daha kötü bir dış görünüşüm olduğunu sanmıyorum
- ☐ Sanki yaşlanmış ve çekiciliğimi kaybetmişim gibi düşünüyorum ve üzülüyorum
- ☐ Dış görünüşümde artık değiştirilmesi mümkün olmayan ve beni çirkinleştiren değişiklikler olduğunu hisse...
- ☐ Çok çirkin olduğumu düşünüyorum

15 *

- ☐ Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum
- ☐ Bir işe başlayabilmek için eskisine göre daha çok çaba harcıyorum
- ☐ Ne olursa olsun, yapabilmek için kendimi çok zorluyorum
- ☐ Artık hiç çalışmıyorum

16 *

- ☐ Eskisi kadar kolay ve rahat uyuyabiliyorum
- ☐ Şimdilerde eskisi kadar kolay ve rahat uyuyamıyorum
- ☐ Eskisine göre bir veya iki saat erken uyanıyor, tekrar uyumakta güçlük çekiyorum
- ☐ Eskisine göre çok erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum

17 *

- ☐ Eskisine göre daha çabuk yorulduğumu sanmıyorum
- ☐ Eskisinden daha çabuk ve kolay yoruluyorum
- ☐ Şimdilerde neredeyse her şeyden, kolayca ve çabuk yoruluyorum
- ☐ Artık hiçbir şey yapamayacak kadar yorgunum

...

18 *

- ☐ İştahım eskisinden pek farklı değil
- ☐ İştahım eskisi kadar iyi değil
- ☐ Şimdilerde iştahım epey kötü
- ☐ Artık hiç iştahım yok

19 *

- ☐ Son zamanlarda pek fazla kilo kaybettiğimi/aldığımı sanmıyorum
- ☐ Son zamanlarda istemediğim halde iki buçuk kilodan fazla kaybettim/aldım
- ☐ Son zamanlarda beş kilodan fazla kaybettim/aldım
- ☐ Son zamanlarda yedi buçuk kilodan fazla kaybettim/aldım

20 *

- ☐ Sağlığım beni pek endişelendirmiyor
- ☐ Son zamanlarda ağrı, sızı, mide bozukluğu, kabızlık gibi sıkıntılarım var
- ☐ Ağrı sızı gibi bu sıkıntılarım beni çok endişelendiriyor
- ☐ Bu tür sıkıntılar beni öylesine endişelendiriyor ki başka bir şey düşünmüyorum

21 *

- ☐ Son zamanlarda cinsel yaşantımda dikkatimi çeken bir şey yok
- ☐ Eskisine göre cinsel konularla daha az ilgileniyorum
- ☐ Şimdilerde cinsellikle pek ilgili değilim
- ☐ Artık cinsellikle hiç bir ilgim kalmadı

?

EK 8: Evlilik Yaşamı Ölçeği

1. Evlilikten beklediklerimin çoğu gerçekleşti. *

☐ Kesinlikle Katılmıyorum

☐ Katılmıyorum

☐ Kararsızım

☐ Katılıyorum

☐ Kesinlikle Katılıyorum

2. Evliliğimizdeki engellerin aşılamaz olduğunu düşünüyorum. *

☐ Kesinlikle Katılmıyorum

☐ Katılmıyorum

☐ Kararsızım

☐ Katılıyorum

☐ Kesinlikle Katılıyorum

3. Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum. *

☐ Kesinlikle Katılmıyorum

☐ Katılmıyorum

☐ Kararsızım

☐ Katılıyorum

☐ Kesinlikle Katılıyorum

4. Evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor. *

B *I* U [a](#) ~~X~~

☐ Kesinlikle Katılmıyorum

☐ Katılmıyorum

☐ Kararsızım

☐ Katılıyorum

☐ Kesinlikle Katılıyorum

5. Evliliğimiz zaman zaman bana bir yük gibi geliyor. *

☐ Kesinlikle Katılmıyorum

☐ Katılmıyorum

☐ Kararsızım

☐ Katılıyorum

☐ Kesinlikle Katılıyorum

?

6. Huzurlu bir ev yaşamım var. *

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

7. Evliliğimiz her geçen gün daha iyiye doğru gitti. *

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

8. Bizim ilişkimiz ideal bir karı-koca ilişkisidir. *

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

9. Eşim benim için aynı zamanda iyi bir arkadaşır. *

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum

10. Başbaşa kaldığımız zaman benim canım hiç sıkılmaz. *

- ☐ Kesinlikle Katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle Katılıyorum